Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS · BIBLIOTEK

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

ELIN

SPINNERSKAN

WÄGNER

Litt.
Sv.

ELIN WÄGNER

SPINNERSKAN

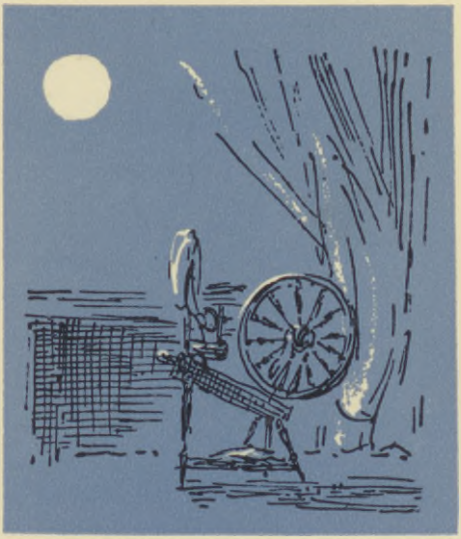

ALBERT BONNIER

SPINNERSKAN

SPINNERSKAN

NOVELLER AV

ELIN WÄGNER

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Omslag av Yngve Berg

Copyright. Albert Bonniers förlag 1948

Printed in Sweden

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1948

DEN FÖRSTA KVINNAN

I

Det var i Washington våren 1917.

En ung man stod och spejade efter den första kvinnan.

Hon hoppade ner från sin wagon och räckte honom sin hand till kamratligt handslag, men han bugade sig med överdriven vördnad.

— Du är tokig, Dick, sade hon.

— Det gläder mig att höra dig säga det för då har du inte blivit det själv. Ja, kunde jag veta, att inte din kolossala upphöjelse stigit dig åt huvet? Jag försäkrar, att bara jag har haft svårt att bära, att av alla kvinnor i landet den enda kongressledamoten är min kusin, och hade varit min fru om du velat.

— Sjåpa dig inte, Dick, sade den resande damen lugnt, kan jag bära min upphöjelse, så kan väl du. Så märkvärdigt är det väl inte. Men det var snällt, att du kom och mötte.

— Det skulle jag väl, så mycket pengar, som jag tjänat på att skriva om dig. Det kunde ingen överlämna dig värnlös åt de där. Den unge mannen pekade med tummen över axeln på en grupp av ett tiotal unga män av hans egen typ, som nu fått väderkorn och nalkades snabbt.

— Det är samma sorts djur som jag, sade han. Och där har du beviset på din ryktbarhet.

Den stackars damens ansikte fick ett uttryck av förskräckelse.

— Jag vill inte bli intervjuad, sade hon i bestämd ton.

— Man vill inte heller dö, och man dör. Ja, lugna er, gossar. Alltså, min kära Joan, här har du, och han räknade upp en hel rad tidningar, herrar Så och Så och Så, som brinner av begär att tala med dig. Och här, mina herrar, vände han sig till kollegerna, har ni den Första kvinnan i Kongressen, som har en särskild svaghet för tidningsmän på grund av sin nära släktskap med mig, och som gärna skall svara på alla frågor, utom dem, som angår den politiska situationen.

— Är det sant, att ni setat i fängelse? — Törs man fråga, vad ni då gjort? — Å, var det bara för att övertyga er om fängelsets förråande och förslöande inflytande? — Är det sant att ni klått upp fem gruvarbetare på en gång? — Var ni *verkligen* inte anställd av gruvbolaget som spion för att inrapportera stämningen under strejken?

— Jag har aldrig klått någon levande människa, sade fröken Joan, men ingen hörde på. Men jag kan komma att göra det, tillade hon och såg sig hotfullt om i kretsen.

— Blev ni inte en gång massakrerad i en gruva, miss Richardson?

— Jo, sade hon, jag fick huvudet skilt från kroppen då.

— Vad skulle ni göra i fabriken?

— Jag har velat pröva, vad mina medsystrar få genomgå, sade hon.

— Skryt, eftersom ni inte har gift er! Men varför?

Innan hon hann svara, kom en kvinnlig journalist farande: — Miss Richardson, ropade hon andfådd, ni måste fort säga mig, om ni ämnar rösta för krig?

— Det svarar jag inte på, Joan rätade på sig, kom, Dick, så går vi.

— Joan, du anar inte följderna av ditt beteende. Tänk om det trogna folket inte skulle få veta i eftermiddag, att du dansar bäst av alla flickor i Annapolis, att din favorithäst heter Dick efter mig, och du givit korgen åt fyra pastorer på ett år.

Men Joan vände honom ryggen och började med snabba steg gå mot utgången utan att låtsas om att frågorna förföljde henne: — Är ni metodist? Baptist då? — Är ni pacifist? — Kan ni laga mat?

Den unge mannen blåste ut cigarrettröken på sätt att det såg ut, som om han sagt puh åt den kvinnliga journalisten. Med ett språng hann han upp sin kusin.

— Jag har hyrt rum åt dig, med särskild sovalkov för anständighetens skull, sade han. Joan frågade genast efter priset, fann det för högt, ty hon var van att ha en mycket låg budget, och tillkännagav sin avsikt att flytta till ett anspråkslösare ställe.

— Ja, sade Dick, gör du det, sätt dig i ett härbärge för immigranter, det kommer att göra intryck på alla deputationer och högt uppsatta personer, som kommer att söka dig.

Medan de foro genom staden, mötte de ständigt processioner av sandwichmän, som med hela sin varelse besvuro sina medmänniskor med fraser sådana som: Ned med våldet! Död åt militarismen! Bort med kungar och kejsare! Fredsvän! Svik ej fredens sak!

— Jag trodde inte stämningen var så pass fredsvänlig här i de östra staterna, anmärkte Joan, jag har läst tvärt om i tidningarna.

Den unge mannen betraktade henne med ett spefullt löje.

— Jag kan inte begripa, sade Joan värdigt, varför du på en gång ser så försmädlig och medlidsam ut.

Den unge mannen brast ut i gapskratt. — Jag måste väl, sade han, då du inte begrep, att det är krigsvännerna, som bekostat de där plakaten. Vilket egentligen är onödigt, eftersom det endast finnes en handfull motståndare mot intervention i Europa. Och dem kallar man inte fredsvänner, det är militarismens och våldets vänner, förstår du inte det?

— En handfull! utropade Joan. De organiserade pacifisterna räknas ju i hundratusental.

— I millioner, rättade kusinen. Men som jag nyss sa, de arbetar alla på att föra Amerika i krig. Man har slagit en bred och bekväm bro åt dem, på vilken de nu trängas på väg till krigsvännernas läger, alla rysligt rädda att misstänkas för att vara Kaiserns vän och vilja befordra den tyska imperialismen.

Joans ansikte fick ett uttryck av sorgsen begrundan.

— Har verkligen alla tagit sin hand från plogen?

— Ingalunda, men de har vänt plogen.

— Hemma i Väster var det starka strömningar mot intervention, man diskuterade för och emot.

— Det gör man inte här. Här bara hurrar man och uppför krigsdanser och dyrkar our boys och slår pacifisterna på käften, så att de lydigt vänder den patriotiska sidan till. Här begriper varje barn, att saken redan var klar, i och med att presidenten utlyste extra session av kongressen. Han kommer visserligen att hålla ett långt tal och skenbart fråga er om er mening, men det är bara inför världen. Ni kunde så gärna säga ja och amen, innan han börjat och bespara honom besväret att hålla det. Men Wilson vill förstås så gärna tala.

— Jag vill åtminstone först höra hans skäl, sade Joan med det envisa tonfall han så väl kände igen.

— Ja, om du bara finge det, sade han trumpet.

Joan glömde rummets storlek och dyrhet, när man öppnade dörren för henne till hennes hotellrum. Hennes uppmärksamhet fängslades nämligen av två jättelika blomsterbuketter och en väldig hög av brev på skrivbordet.

— Adjö så länge, Joan, sade kusinen, vill du äta middag med mig?

Hon vände sig om med ett generat leende: — Jag är visst bjuden på middag. Och hon höll upp ett brev.

— Frukost i morgon då, innan du går upp i kongressen.

— Det ville jag så gräsligt gärna, sade hon. I fall du tror, att jag kan låta bli att gå på den där hedersfrukosten som rösträttskvinnorna tänker anordna.

— Jaså, hedersfrukost. Får jag se brevet. Han gjorde några anteckningar. Nej, det är uteslutet att du kan

skolka. Jag väntar till dess du röstat mot presidenten, då får du mer tid för mig. Och med dessa gåtfulla ord lämnade han rummet.

— Kom upp när du kan! ropade hon efter honom. Nu när han försvann, kände hon sig med ens så främmande i sin nya omgivning. Om hon haft en olyckskamrat ändå i stället för att vara den första och enda kvinnan i kongressen.

Men Joan hade varit med om mycket, innan hon nådde denna punkt på sin bana, hon var van att icke rädas. Hon tänkte på situationen med gruvarbetarna, då hennes liv hängde på ett kallblodigt litet skämt, som roat de fem männen, vilka en kvinna hetsat mot henne av ett fruktansvärt misstag. Hon tänkte på det långt fruktansvärdare ögonblick, då hon i ett spinneri såg en kamrat slitas i stycken och höll på att förlora herraväldet över sin egen maskin. Hon tänkte på att hon dock uthärdat det moraliska och fysiska lidande, som det nu senast kostat henne att arbeta fjorton dagar i en ammunitionsfabrik för att med auktoritet kunna anklaga fabriksägaren och med opinionens hjälp framtvinga bättre arbetsförhållanden.

Allt detta hade hon upplevat och mycket mer ändå och stod här nu med rent samvete och frisk kropp, besluten att inför ett större forum och med större möjligheter föra talan för den samhällsklass, som för henne symboliserades av flickan som slets sönder av maskinen. För Henne hade hon kommit in i kongressen, för Henne skulle hon strida! Och sedan hon sagt sig detta, tog Joan av sig resdräkten och lade sig med allra största lugn att sova.

En uppasserska kom in med te. Herrn som följde fröken hade sagt till om det.

Dick är nästan väl omtänksam, tänkte hon.

När hon stod färdig att åka till middagen slank kusinen in helt oväntat. Han mönstrade noga den vita crêpe-de-chineklänningen, som ingen annan prydnad hade än materialets fräschör, fyllighet och dyrbarhet.

Har jag drömt att hon hade långa fötter, tänkte han. I de där vita skorna ser de ju helt små ut.

— Nå, men juveler då?

— Har inga, svarade hon utan att se upp, strängt upptagen av att ta på sig sina långa snövita handskar. Vem skulle gett mig juveler?

— Inga hårda ord, Joan, du ville aldrig ha den där ringen som ... Nå, låt oss inte tala vidare om den saken. Här har du i alla fall något att liva upp din jungfruliga vithet med. Och han räckte henne en bukett av röda liljor.

— Tycker du, hon brast i skratt, att jag skall tåga in i bankettsalen med dessa liljor i handen som en, som en ...

— Joan of Arch, sade han, Johanna från Nya Domremy!

Han betraktade det tämligen breda, mörkhyade ansiktet med de klara, rättframma ögonen och den stora, fasta munnen, detta ansikte, som ehuru märkt av strapatser, tankar och omsorger ännu var ungt, emedan oberört av sexuella mödor och lidelser. Det var något förväntansfullt och tillitsfullt, något oskyldigt över henne, som gjorde honom ont.

— Nå, tänker du verkligen lämna liljorna hemma?

Jag som så hade glatt mig åt effekten, när du trädde in i bankettsalen med dem på armen, sade han. Mycket nöje, akta dig så att inte presidenten förvrider huvudet på dig.

Men det var ändå precis vad han gjorde.

II

När äntligen man reste sig från bordet efter massor av tal, kom presidenten bort mot Joan. Alla talarna efter middagen hade talat krig och patriotism, Joan började längta tillbaka till ammunitionsfabriken, där hade det varit fredligare. Hon brukade annars icke smälta inför auktoriteter och såg rätt svalt på presidenten. Men det var omöjligt att förbli oberörd, när en man med världens ögon riktade på sig, kom som han var med världens öde i sina händer och talade till en, som till en man, en kamrat, vars gillande han gärna ville förvissa sig om.

— Det finns bara *en* väg för oss att gå, sade han. Vad förmår en man mot ödet, när det sänder händelserna i tunga kolonner emot honom? Känner ni till de antika tragedierna? Det är ett ämne för en Sofokles detta: pacifisten, som tvingas att förklara krig just därför.

För ett år sen hade Joan som medlem av en fredsdeputation uppvaktat honom. Han hade då frågat: Vad önskar kvinnorna av mig? Joan hade svarat: att ni skall utföra ett moraliskt hjältedåd. Men han hade

icke kunnat det. En man i hans ställning riskerar inte att erbjuda sig som medlare för andra gången och bli avspisad på nytt både av centralmakter och allierade.

Nu frågade han inte kvinnorna mera, emedan han redan fattat sitt beslut. Men han visade deras representant den hedern att förklara för henne, flickan från Västern, som av en slump åkt in i representanthuset, varför han, som fått kvinnornas röster just på grund av sin pacifism, nu måste bli den, som ledde republiken i krig. Hon måste ju förstå, att den, som inte motstod våldet, hjälpte det till seger. Men segrade våldet, då farväl bland mycket annat med kvinnornas framtid i staten. Ty då skulle endast *de* få något att säga, som kunna sätta makt bakom sina fordringar.

Joan svarade icke. Måste då alltid någons våld segra? frågade hon sig själv. Hela hennes hållning och uttryck talade om en smärta och hopplöshet inför problemet, som ögonblickligen reflekterades hos presidenten.

— Ja, det är att förtvivla åt, sade han, och hans röst fick ett beslöjat uttryck. (I tidningarna stod nästa dag, att hans "grå ögon varit fulla av tårar, vilka han icke vårdade sig om att dölja".) Men nu är stunden inne för oss att lösa problemet om fredsvännernas och de kristnas hållning till det onda i världen. För min del anser jag att det finns endast *en* lösning, den jag kommer att föreslå parlamentet i morgon, som sagt, ni förstår . . .

Hans uppmärksamhet fångades av en liten grupp ungdomar som närmade sig den plats, där de sutto,

han blev tankspridd och lät meningen glida ut. Om de nu vill dansa i detta sammanhang . . .?

Så samlade han sig på nytt: — tro inte, sade han i litet hastigare tempo och betraktade Joan med ett litet vinnande leende, att kvinnorna eller pacifisterna är ur spelet för att vi börjar krig. Ni måste alla hjälpas åt att resa en oemotståndlig moralisk vilja i landet, så att segern blir begagnad med större ädelmod och rättvisa, än någonsin en segrare visat sen världens begynnelse.

Han sade detta med en plötslig glimt av fanatism. Det flammade till i hans grå ögon och för ett ögonblick vek den självbelåtna minen.

— Vi ska föra krig som gentlemän och sluta fred som gentlemän, inte sant. Dear, sade han nu åter leende och gav flickan, som otåligt avvaktade samtalets slut, en klapp på axeln. — Jo, darling, sade flickan, men vi är några här, som undrar så mycket om . . .

Joan blev ensam ett ögonblick, hon satt där under allt folkets blickar och undrade varför hon inte var glad utan i stället obeskrivligt sorgsen, fast presidenten täckts förklara problemet för henne. Hade han då inte rätt, att just så skulle våldet mötas, med hårdhet och ädelmod? Skulle det inte bli en underbar dag, då U. S. skulle förkrossa sin fiende med rättvisa, så att han sänkte sitt huvud i olidlig blygsel och bad om en liten smula orättvisa att skyla sitt elände med? Borde det inte vara härligt att drömma om den dag, då världens alla fanor sänktes hyllande inför denna självövervinnelsens bragd, då världen högt erkände

hennes nation som den som höll facklan och klenoden i sina händer, den nation, som vågade se Gud i ögonen...

Med en gång var hon omgiven av en hel skara okända personer, som ville resonera med henne i dagens stora fråga. De voro alla entusiastiska anhängare av presidentens politik, men läto skymta helt andra motiv än dem han framlagt, bland andra en kolossal ilska mot det ängsliga Europa som sänkt Lusitania.

Om en ädelmodig fred talade händelsevis ingen...

Så snart Joan kunde, lämnade hon festen, hon var kallad till överläggning i en verklig fredsförening och kände en oemotståndlig lust att höra vad deltagarna där hade att säga.

När hon kom, pågick ett våldsamt anförande, där presidenten angreps som ett kräk, en hycklare, som berusade sig med fraser för att komma undan inkonsekvenserna i sitt handlingssätt.

Joan ansåg sig uppfordrad att försvara hans ärlighet, men blev utskrattad.

— Å, ni har låtit dupera er! Ni som så många andra, och man räknade upp en hel lista av kända pacifister, män och kvinnor.

Och nu ville man med våld avtvinga Joan ett löfte att rösta mot krigsresolutionen. Med uppenbar fara att bli mörbultad, vägrade Joan att låta binda sig.

När hon kom hem, fann hon en ny, lika stor brevhög väntande sig. En kongressledamot från hennes egen stat erinrade henne i stränga och stela vändningar om de plikter hon hade mot de väljare, som sänt henne, och om vådan av att hon kompromitterade sin egen

stat med några meningslösa fredsresolutioner. Hon borde ju förstå att hon som kvinna och nykommen måste söka och ta råd av erfarnare politiker, han ville uppsöka henne följande dag.

Joan kastade brevet i papperskorgen. Hon ämnade verkligen själv bestämma över sin röst.

Följande morgon kom en ung collegeflicka och hämtade henne till hedersfrukosten. — Vi var tio, som drog lott om uppdraget, sade hon muntert, men jag vann. Hennes gröna ögon glittrade.

De stannade vid en restaurang inte långt från kongresshuset, gingo genom en rad av salar, alla fulla av folk, som intresserat och sympatiskt stirrade på Joan. Någon utbragte ett leve för henne, hon måste stanna och tacka. En dörr öppnades därvid från det enskilda rum, där man väntade henne, och nyfikna ansikten tittade ut.

Hon såg framför sig en hel flock damer, brokig som den knippa anemoner man tryckte i händerna på henne, så fort hon kom inom dörren. Hon urskilde till att börja med ingen särskild ur gruppen, tyckte bara att alla stirrade på henne med en min som sade: Är det dig vi ansträngt oss så förfärligt för under alla dessa år? Lönade du mödan? Är du uppfyllelsen av våra drömmar?

Hon fördes fram till de två främsta damerna, rivaler om den ledande ställningen bland Amerikas kvinnor, och så begav sig sällskapet till bords.

Det surr, som saktat vid Joans inträde, tog ånyo fart. Alla kände varandra, voro arbetskamrater och

hade en mängd angelägenheter att avhandla. Litet ensam och främmande satt hedersgästen, undrande över den festliga stämningen, när dock landet låg under krigets skugga. Men man tycktes ha föresatt sig att glömma det för en timme, medan man firade den Första Kvinnan.

Besynnerligt ändå, tänkte Joan, hur livet alltid kedjar ihop glädje och oro, och den vunna segern med det nya arbetet. Vad är det för mening med, att den Första Kvinnan ska komma in i kongressen samma dag, som presidenten håller sitt krigstal, och att hon just ska heta Joan Richardson?

Men Joan fick inte längre försjunka i sig själv. Fru Roberts, såsom den äldsta till åren av de två ordförandena och den som ledde den äldsta föreningen, tog på ett mycket tidigt stadium av frukosten till orda, för att inte fru Nelson Brown, som tagit initiativet till festen, skulle däri finna en anledning att komma före. Sedan hann Joan inte svälja många bitar mellan varje tal, alla talade de om mödan, som låg bakom denna stund, om det nya, friska och befriande, som med Joan skulle tillföras statslivet. Dagens politiska situation vidrördes blott i allmänna ordalag, men Joan misstänkte, att det var allmänna meningen att hon på ett nytt, friskt och befriande sätt skulle rösta för krig! Hon gjorde ett försök att avlocka dessa beprövade kvinnor deras mening, men det var tydligen inte deras avsikt att lägga fram den vid detta tillfälle. Så taktfulla de är, tänkte hon, de vill inte påverka mig. När tiden för kongressens sammanträde nalkades, bröt hela sällskapet upp med Joan och de två ordförandena i

spetsen, en rad av bilar förde dem till kongressen, där de skulle bevittna kvinnornas triumf.

Vid portalen måste de lämna henne, endast gamla pampen fru Roberts, följde henne. — Det borde egentligen varit ni, som tagit den plats, jag får i dag, sade Joan till henne, och den gamla damen smålog. — Det blir aldrig de, som arbetat mest, som skördar frukterna, sade hon. Då skulle historien gjort ett undantag för Anne Roberts, och det brydde den sig inte om. Adjö nu, min flicka, och sköt er väl.

Joan granskade sig hastigt i spegeln, hon hade aldrig förr sett sig själv så blek. Bärande sina blommor på vänstra armen som ett barn, gick hon mot dörren. Man höll upp den för henne, nästa ögonblick stod hon inne i representanthusets sessionssal och såg sig omkring, oviss om vart hon skulle ta vägen. Hon kom sent, salen var redan fullsatt, och allas blickar riktades mot den kvinnliga gestalt, som steg in till dem. Hon tog ett par steg framåt, men stannade så plötsligt, överväldigad av blyghet. Man hade sagt henne, var hennes plats var, men hon hade glömt det, hon var som en debutant, som för första gången står på en scen, allt flöt ihop för henne. Klart stod för henne blott hennes egen oändliga ringhet, kanske inte i jämförelse med dessa herrar, som tittade så nyfiket på henne, men såsom representant för sina medsystrar, för allt det "egna, nya, friska och befriande", som ...

Hennes manliga kolleger hade inte väntat henne med någon särdeles hänförelse. De beredde sig i dag på presidentens tal till dem, och dess förutsedda innehåll upptog dem långt mer än Joans ankomst just nu.

Men i detta ögonblick, då hon skyggade vid dörren och sänkte huvudet under deras blickar, besegrade hon dem för en minut. Ingen tänkte: Vilka sakkunniga anföranden hon kommer att hålla, vilken hjälp vi ska få med att styra landet! Men man tänkte: Hon är i alla fall blyg och ödmjuk, den lilla kongressledamoten, fröken Joan Richardson! Och så med en gång som på en given signal reste sig hela parlamentet, allas ansikten vändes mot henne, och man hälsade henne. Det var ett sus i hela den stora salen.

Hon böjde på huvudet till hälsning och tack, någon var i detsamma vid hennes sida för att ledsaga henne till hennes plats, och hon följde lugnt, utan förvirring mera. En stor lycka följde henne. Hon var välkommen! Männen hade tagit emot henne, erkänt hennes rätt att vara här, givit henne löfte liksom att lyssna till henne, kvinnan i statens dörr. Och just nu tyckte hon i motsats till sin blyghet nyss, att hon verkligen hade något att säga dem. Den strävsamma och anspråkslösa Joan Richardson, som satt och tittade ner på anemonerna i sitt knä, medan dagens session begynte, var under den första halvtimmen borta i ett underligt rus av hänförelse. Hela hennes varelse genomdallrades av det sus, som nyss drog genom salen, livets takt inom henne hade stegrats, alla förnimmelser höjts till högre plan. Ljusa, förvirrade syner flögo genom hennes hjärna, som hade hyllningen nyss gått in i blodet som ett underbart och stegrande gift. Den vilja till upphöjelse och förstoring av jaget, som finns i varje själ, hade slumrat hittills hos Joan, nu väcktes den med ens och tillfredsställdes över vanliga, rimliga gränser. I denna extatiska

sekund hade hon förlorat varje ögonmått för sin egen personlighets rymd och den mängd av ära den kunde uppta i sig. Hon förnam sig själv som allsmäktig.

Men ruset förgick snart, eftersom Joan egentligen var en förståndig och nykter person, och sedan hon återfunnit sina normala proportioner förenade hon sig med de andra i undran över presidentens dröjsmål. Hon hörde två kolleger viska med varandra: Det är fredstumult utanför, han kommer förstås inte förrän det är kvävt.

Presidenten talade utomordentligt, var ännu mer övertygande än när han för kort tid sedan höll sitt sista stora fredstal. Allt mera eldad själv under anförandets gång, förmådde han hela sitt auditorium att se denna krigsförklaring som upprättelse för den skymf landet fått tåla, och som ett ädelt och självuppoffrande korståg tillika. Man skulle icke ta betalt av fienden för sitt blod och sina uppoffringar, sen segern en gång var vunnen! Till och med de, som voro fast beslutna, att deras land skulle ta betalt, glömde sig — eller dolde sig med flit — viftade och hurrade. Det var när Joan upptäckte hur fullständigt damerna voro ett i stämning med den manliga församlingen, som hon med en gång blev botad för sin begynnande lust att låta sig ryckas med av entusiasmen. Under det stormen brusade genom salen, dånade och gav eko, satt hon stilla och jämförde med ett självironiskt löje denna entusiasm med den svaga fläkt, som nyss gjort henne yr i huvudet av fåfänga.

Utanför porten stod Dick och vaktade henne. — Nå Joan, du gjorde ju lycka, min flicka? Hade du tänkt

ut, hur du skulle uppföra dig på förhand, så var det skickligt gjort, nej, bli inte ond på mig nu, jag såg väl från pressläktaren med min goda kikare hur naturlig du var.

— Var hygglig, Dick, sade Joan, med en bedjande blick, det är verkligen ingen sak att skämta om att vara den första kvinnan i kongressen just nu.

— Å, har du redan märkt, att det blåser på höjderna? Nej, allvarsamt, stackars Jin, det är en fördömd historia. Gå aldrig ut utan revolver, eller lägg dig sjuk, vet du, det vore kanske det bästa. I morgon kommer man att ta ner dig för att avtvinga dig löfte om att rösta på krig. Du kommer att bli plågad dag och natt, natt och dag, bokstavligen! Dumma Joan, varför gav du dig in i det här? Du som kunde suttit på läktarn och klandrat andra.

— Inte för min egen skull, vet du, sade hon. De gingo genom de upprörda gatorna, där tidningspojkarna skreko. Vill du följa mig till redaktionen, sade han, det vore skönt att gå, men jag har inte tid, och han vinkade åt en bil.

Joan satt och såg mycket fundersam ut.

— Dick, du har varit i Europa under kriget, sade hon, är det sant att den stora mängden av kvinnorna tänker precis som männen, är krigsentusiaster och nationalister som de?

— Ja, tro mig, svarade Dick, det finns bara två sorters kvinnor som har internationella tänkesätt: den lilla gruppen av den högsta andliga eliten, som ser opartiskt på företeelserna och söker förståelse och för-

soning, och så den något större, som ger sig åt fångar och invasionstrupper och älskar alla lika. Och jag fruktar, kära Jin, att de senares verksamhet bär större frukt än de förras.

— Du ser saken för cyniskt, Dick.

— Om jag bara gjorde det ändå! Men ser du, det som nu har kommit i gång, det måste utvecklas och gå fram till sin bittra fullbordan. Det kan inte hejdas, därför är det synd att säga ett ont ord om presidenten, han är bara ett verktyg, han har stretat emot i det längsta och sökt vrida utvecklingen in på sidospår, men till slut måste han också med i virveln och dra oss dit allihop. Detta spel måste spelas till slut kosta vad det vill. Adjö med dig, nu är jag framme. Res nu hem till dig och vill du vara i fred och få sova i natt, så lås dina dörrar med dubbla lås, Jin!

III

Det var kvällen innan röstningen i kongressen, senaten hade röstat samma dag, representanthuset skulle bekräfta beslutet om krig i morgon. Uttröttad, nästan ihjäldiskuterad, led och arg kom Joan hem sent efter en väldig mottagning hos en politiker. Det måtte ha spritt sig ett rykte, att hon inte var pålitlig, ty folk hade kastat sig över henne och hon hade hundra gånger så visst som en känt sig oerhört frestad att lova allt vad de ville, bara för att få vara i fred. Men underligt nog, ehuru hon under sitt samtal med presidenten i

sitt inre trott sig böra ge honom rätt, vägrade hon sedan bestämt att säga det högt. En instinkt varnade henne från att binda sig ännu. Hennes motvilja för att göra folk till viljes stegrades med varje timme, oberoende av om de hade rätt eller ej. Det var omöjligt att tänka eller besluta någonting med dessa människor över sig som myror på kroppen.

Då portieren rapporterade för henne, att två damer väntade i hennes rum, fick hon tårarna i ögonen.

— Ja, jag kunde inte hjälpa det, sade han urskuldande, det var fru Nelson Brown, som kom först.

Joan skyndade upp och fann mycket riktigt fru Nelson Brown — i samtal med fru Roberts.

De är vänner! tänkte hon, det bådar inte gott för mig.

Båda damerna voro i stor toalett, fru Roberts bar en låghalsad klänning av samma ljusblå färg som i Sverige bäres av himlen och de unga flickorna, men som förlänade en viss charm åt hennes hela uppenbarelse med det marmorvita håret och de rynkiga, skära kinderna.

Hon var för visso exemplet på kvinnan, som icke gav sig i något avseende ännu vid sjuttio år. Den feta, ståtliga fru Nelson Brown, med isvitt ansikte, blixtrande svarta ögon och kolsvart hår, i vilket en tjock vit länk stod upp som ett frågetecken över pannan, var klädd i vitt som Joan, men bar en utomordentligt vacker svart spetsschal över axlarna.

De ursäktade sig icke för att de kommit, det blev Joan, som måste be dem förlåta, att hon dröjt.

— Gör ingenting, sade fru Nelson Brown, bara vi

är de sista som talar med er, innan ni röstar. Fru Roberts och jag har oberoende av varandra båda fått idén att invänta er här och vi är inte ett dugg trötta, vi kan tala hur länge som helst!

Joan ryste invärtes, men sade ingenting, tog av sig kappa och hatt, fick en pälskrage över axlarna och slog sig ned att möta vad som komma skulle. Gamla fru Roberts' mening visste hon redan, men hon undrade ett ögonblick, om fru Nelson Brown i betraktande av fiendskapen dem emellan och sin egenskap av ordförande i "kvinnoföreningen för internationellt samförstånd" möjligen ogillade amerikansk intervention. I så fall skulle hon låta de båda trötta ut sig mot varandra och komma lindrigt undan.

Fru Roberts slog an en mycket beskyddande ton från början. Det var ju hon och hennes förening, som över huvud förhjälpt Joan att nå den ställning hon nu nått. Och det var ju därför inte för mycket begärt att Joan avlade räkenskap, hur hon tänkte rösta. Hon hoppades med tillförsikt att Joan ställde sig på fosterlandets, rättens, frihetens och fredens sida.

— Mot resolutionen alltså? frågade Joan, denna gång med låtsad enfald.

— För! ropade fru Nelson Brown. Vad annars? här finns intet utomkring, jag tycker ni borde förstå det när *jag*, *j a g* som är ledare för en fredsförening säger er det.

Joan tog med en suck farväl av sitt fåfänga hopp att de båda damerna skulle trötta ut varandra och beslöt att likaväl så mycket som möjligt spara sina krafter. Hon såg från den ena till den andra av dessa två

kvinnor, så väl kända sedan många år tillbaka från talartribuner och illustrerade tidningar. Och det for för henne, att de i detta ögonblick saknade det ljus hon fordom sett hos dem, då hon som ung flicka hänförd lyssnat till dem, då de uppenbarat för henne en ny värld, skänkt henne ny stolthet, visat henne en ny strävan.

— Jag skulle vara tacksam, om damerna först ville utveckla, hur ni anse att jag bör göra, sade hon i trött ton.

— Är ni verkligen osäker? Gumman Roberts' ögon blevo plötsligt immiga av tårar, nå, då tackar jag Gud, hon knäppte händerna, att jag kom hit! Och därmed började hon med vanlig snabbhet och skicklighet, som talade om lång träning, att lägga upp ett helt föredrag, om nödvändigheten av enighet, om den nationella hedern och mänskligheten väl och kvinnans plikter.

Joan ertappade sig själv ett par gånger med att låta sina tankar vandra, och konstaterade med förvåning hur nötta dessa ord redan blivit för henne blott under två fattiga dagar.

Medan fru Roberts hämtade andan, passade fru Nelson Brown på att falla in, hon såg mycket väl att Joan inte tog intryck.

— Hur er röst än faller, så kommer parlamentet ändå att följa presidenten, det är självklart, sade hon, så det är inte det, som är så viktigt.

— Men då tycker jag att jag kunde få vara i fred och rösta efter min övertygelse, avbröt Joan otåligt.

— Ja, naturligtvis ska ni rösta efter er övertygelse, svarade fru Brown och betvang en uppstigande för-

argelse, vad vi vill är just att ge er tillfälle att bilda er en riktig övertygelse ... Det jag ville ha sagt, när ni avbröt mig, var att vad som är viktigt, är verkan av er röst på stämningen bland kvinnorna och mot kvinnorna. Jag fruktar mycket att om ni röstar mot presidenten nu, så kommer ni att skapa ett sådant misstroende just mot fredskvinnorna, att det blir dem omöjligt att verka något för framtida fred och samförstånd. Man kommer att ge oss skulden för er handling, och kvinnorna kommer att gå ur min förening massvis! Vilket ni väl inte kan vilja ändå?

— Ja, det må nu vara, sade fru Roberts otåligt, men ni glömmer, fru Brown, det som är ännu viktigare, att den stora omröstningen om kvinnans rösträtt som jag trälat med så länge förestår i Massachusetts! Skulle den första kvinnan rösta ofosterländskt i kongressen, då kan det helt enkelt betyda att vi förlorar hela omröstningen, nu när vi är så nära segern! Ni har av en slump kommit att betyda mycket för oss alla, fröken Richardson, man kunde nästan hoppats, att ni skulle förstått vilket ansvar det för med sig!

— Det inser jag mycket väl, sade Joan lugnt. Jag menar ansvaret. Men finns det då ingenting som är viktigare än att kvinnorösträtten vinner den stora segern här just i år?

— Nej, sade fru Roberts oförstående, nej, vad då? Hon hade arbetat i femtio hela år på rösträttssaken. Nu såg hon ingenting annat än målet, som tycktes så nära, att hon kunde nå det med sin uträckta hand. Hade hon glömt vad det var som i hennes ungdom gjorde henne till rösträttskvinna?

— Det kunde ju tänkas, svarade Joan stillsamt, att när ögonblickets oro har lagt sig, man kommer att se på den första kvinnans röst med andra ögon, kanske som ett tecken på kvinnornas självständighet eller osjälvständighet och ärligheten eller tvärtom i hennes fredsvilja.

I detta ögonblick, innan Joan ännu talat ut, slog det fru Nelson Brown att de hade med en idealist att göra, och att om de inte rättade sig därefter, skulle hon gå dem ur händerna. Hon gick fram och lade sin hårda hand på Joans axel, såg henne in i ögonen, bad henne betänka de stora mål striden gällde, betydelsen av att kriget avkortades så mycket som möjligt, nödvändigheten av att framtvinga en varaktig, rättvis fred. Med några ord berörde hon sitt långa arbete i fredens tjänst, men hade hon ägt söner, sade hon, skulle hon gärna ha sett, att de varit med i en strid, där hennes land skulle fälla utslaget till förmån för de stora idealen.

Om jag bara inte visste, hur mycket grums, som följer med i idealens kölvatten, tänkte Joan. O, vad detta är svårt.

Gamla fru Roberts hade lyckligtvis för Joan alls icke uppfattat sin stridskamrats ändrade taktik. Hon var opportunist in i själen, förmådde inte tänka sig in i en väsensskild natur. Hon började därför tala om hur populär rösträttsföreningen redan gjort sig på högsta ort blott genom den plan för sitt krigsarbete, som den underställt myndigheterna.

— Tänk, sade hon, vilka glänsande möjligheter för oss till propaganda, om ni röstar så som ni måste rösta,

så som nationen väntar att ni ska. Och vad pressen kommer att göra mycket av er till allas vår glädje. Ni kanske kommer att bli min efterträdare, ledare av Amerikas kvinnor!

Och då Joan inte såg värst imponerad ut av denna framtidstanke, tillade hon: — ja, ni tror mig inte, men det är fullkomligt sant.

Idiot, tänkte fru Nelson Brown, denna kvinna låter inte muta sig. Och hon tillade: — fröken Richardson fäster sig nog mest vid om hon ökar eller stryper sina möjligheter att verka för fabriksarbeterskan i parlamentet.

Joan märkte nog att av de två var fru Nelson Brown den farligaste. Det var lätt att komma till rätta med den gamla damen, som förenklade problemet till frågan om Joan Richardsons personliga succé eller fiasko. Om det inte gällt något krångligare än att avstå från personlig ära och popularitet, så hade det inte varit svårt att besluta.

Hon betraktade dem båda med ett förbryllande uttryck av medlidande. De försakade ju sin nattsömn blott för att befästa henne i den position de ville driva henne ur. Hon förlät dem, bara de ville gå sin väg och lämna henne i fred att ta av sig de alltför trånga vita sidenskorna.

Men de ville tydligen inte gå, de kunde inte sätta sig in i att inte de två skulle klara denna lilla person från västern, denna fröken Okänd. Motståndet retade dem, de upprepade sina argument, var och en i den linje hon valt, förstorade och färglade dem. Och då smicker och löften inte längre tycktes hjälpa, hotade

de henne med att i intimt samarbete arrangera — inte sant, ni går med fru Nelson Brown? — en sådan demonstration för kriget att Joan och hennes "pacifism", de satte den inom citationstecken för att skilja den från sin egen över alla citationstecken höjda, skulle fullständigt drunkna däri.

Joan undrade ett ögonblick, om hon var lite galen. Var det menningen att hon måste rösta för krig, inte bara för att bevisa sig som anhängare av en rätt pacifism utan också för att förhindra att hennes lands kvinnor demonstrerade sin krigsentusiasm inför världen?

Nej, tänkte hon och rev sönder argumenten, jag är inte galen, och de har inte rätt. Av hövlighet gjorde hon ingen direkt antydan om sin önskan att bli av med sina plågoandar, men hon blev allt tystare, upphörde slutligen så gott som alldeles att svara dem. Då reste de sig för att försöka ett sista utfall, fattade tag i henne: Seså, nu måste hon ta sitt förnuft till fånga och ge dem sitt ord för att rösta med presidenten! Nu måtte hon väl ha fått bevis nog varför det var absolut nödvändigt.

Men hon bröt sönder hela deras ring av bevis: — Jag vill inte krig!

Krig, fred — de tre kvinnorna stodo uppbragta inför varandra, den gamla och den medelålders tillsammans mot den unga. Det var som om parcerna råkat i gräl över livets sköra tråd, som om Hon, som väver, ville värja den för Henne, som mäter ut ödena, och Henne, som klipper av. Den unga stred ståndaktigt ehuru invärtes ganska rädd för fru Nelson Browns

brinnande ögon, som lyste av vrede, och hotet i gamla fru Roberts' stränga röst.

Och de måste till sin stora häpnad gå utan att ha fått hennes löfte.

När Joan slutligen blev ensam, slog klockan tre.

Hon sparkade blixtsnabbt av sig skorna, bytte ut den vita klänningen mot en morgonrock, gick fram och öppnade fönstret. Med armbågen stödd mot fönsterkarmen satt hon och betraktade den mörka liksom låsta himlen medan nattvinden svepte om hennes panna och avkylde den torra hettan i hennes blod. Men hjärtat bultade hårt och lät inte lugna sig.

Snart skulle dagen gry, då hon måste besluta sig. Det föreföll henne nästan komiskt att hennes lilla åsikt blivit så betydelsefull, den borde ju ha fullkomligt drunknat i de stora händelsernas hav.

Hon försökte, för att få ett fäste, att tänka sig tillbaka blott en vecka, då hon gick där hemma utan svagaste tvivel i sin själ att inte hon måste rösta mot kriget. Hon var bokstavligen född pacifist. I hennes familj betraktade man kriget såsom något till hälften övervunnet ont, fjärran som man var från världens krigsskådeplatser, okunnig om andra nationella motsatser än dem mellan svarta och vita, trygg i hägnet av ett stort havskyddat rike.

— Hur, frågade man i Joans föräldrahem med förakt, kunde väl mellan civiliserade nationer ett vunnet slag, en sänkt flotta och tusenden dödade unga män åberopas som skäl, när man tog landområden, avslöt fördrag? Inte kan väl en enda tum av Guds jord, en enda odödlig människosjäl köpas med kanoner?

Ja, så resonerade man och så kom kriget. På detta avstånd föreföll det uteslutande meningslöst, orsakslöst, det vanvettigaste av allt vanvettigt.

De gissade på en härskares plötsliga vanvett (som goda republikaner hyste de misstro mot alla härskare), de tänkte sig Europa som offer för något gigantiskt missförstånd, men alltför mycket sysselsatt med sitt inbördeskrig för att ha tid att reda upp det.

— Ni ska få se, sade Joan och inte ens hennes far motsade henne, att kvinnorna kommer att göra slut på det. Men kvinnorna dröjde, de enstaka ropen hördes blott än mer enstaka mot bakgrunden av massornas tystnad. — De har fått munkavle, sade Joan, de vet inte om varandra, de har böjt sig i fasa och trots, men å, vänta ni, en vacker dag bryter deras hjärtans revolt ut i ljusan låga.

Först nu i denna stund, då hon själv stod inför frågan om krig eller fred, förstod hon dem. Liksom man ville övertyga henne nu, så hade man på båda sidor övertygat dem för länge sedan, att detta var ett rättfärdigt krig för rätt, fred och barnens trygga framtid, och att de måste hjälpa till att vinna det. Äntligen förstod hon deras tystnad, deras, medan åren gått, allt mera obrutna tystnad, i vilken ekot av det sista ropet på fred knappt var förnimbart.

— Men våra kvinnor, hade Joan alltid förut under krigsåren tröstat sig med, de skulle aldrig handlat på samma sätt, därtill är vi för självständiga och modiga, för vana att tänka våra egna tankar! Och nu stod de inför valet och flertalet hade, fast under mycket lindrigare provokation, handlat precis så som Europas

kvinnor, accepterat problemet i den framställning männen givit det och sagt ja.

Ett ögonblick svindlade det för Joan. Inte hade väl alla andra orätt och hon ensam rätt? Var det en möjlighet att hela världens kvinnor moraliskt kapitulerat? Kanske var det för henne också bara att ge sig, kanske måste krig vara, kanske var detta blodiga och grymma elände människans ödesbestämda lott? Kanske var Joan Richardsons erfarenhets måttstock för liten och hennes rättskänsla alldeles för inskränkt för att duga här?

Vilket gigantiskt högmod att tro, att man själv hade rätt mot alla dessa framstående och kloka gamla män och kvinnor! Alla försäkrade de ju henne, att här gällde icke att välja mellan krig och fred, man var redan långt förbi det valet. Hur hon än valde, om krig, om fred, skulle hon komma i strid med sina ideal, emedan de delat sig och kämpade med varandra.

Hur skulle väl en mor välja, om hennes söner i lika stort antal stredo i två härar och göto varandras blod? Fred var hennes ideal men frihet och rätt också, och fred kunde, sade man, trygga frihet och rätt, sedan, men inte än.

— — —

Hon spratt upp, vad var det, hade hon somnat som en lärjunge i Getsemane? Hon ville inte tro det, men då hon tänkte efter, insåg hon, att det ändå måste vara så, ty hennes medvetande var uppfyllt av ett intryck, som endast kunde ha kommit i en dröm. I själva verket fanns drömmen ännu kvar i hennes hjärna; när hon slöt ögonen, förflyttades hon, ehuru vid fullt medvetande till en annan värld. Hon stod under träden,

som omgåvo hennes faders farm, jätteekar och plataner med väldiga, mörkgröna kronor. Hon förnam den milda gröna skuggan, såg de gyllene pilar dem solen sköt ner igenom det täta lövverket dansa på marken. Men vinden, som kom från prärien, förde med sig en torr och brun lukt, gräset rasslade torrt, och så långt hon såg över slätten, var den lika förbränd och dyster. Längst bort vid horisonten drevo rökskyar, tecken till gräsbrand. Det var en gruvlig torka, under vilken allt levande förbrändes, allt utom de månghundraåriga träden, som nådde med rötterna ner till grundvattnet.

Joan knäppte sina händer helt ofrivilligt: O, att vara ett träd med grönskande krona, som sänker sina rötter i oförgängliga källor, oberört av torka och regntid! O, att vara densamma, när allting omkring en förvandlas! O, att kunna vara så trygg och orubblig! Hon drog en suck av längtan, av lättnad. Nu vet jag åtminstone vad jag vill, tänkte hon.

IV

En gång under debatten före resolutionsförslagets antagande kom drömmen tillbaka till Joan, ett ögonblick liknade kongressalen, där man höll tal för nutid och eftervärld och för alla kontinenter, den förbrända prärien, där gräselden lopp snabb som en häst och förtärde vad torkan lämnat övrigt.

Så kom hennes tur att göra sitt inlägg, det blev helt kort: — *Jag önskar stå för mitt land,* sade hon enkelt,

med en lätt skälvning i stämman, *men jag kan inte rösta för krig.*

Det blev ett ögonblicks tystnad, en sekundsnabb sänkning i stämningen, som då prärievinden pustar ut och elden mattas därvid. Men sen började den muntert spraka på nytt, där fanns bränsle nog.

Dick passade henne, när hon kom ut. Hans ansikte bar den lustiga, blandade minen. — Jin, vad har du gjort, sade han med låtsad förtrytelse. Du har begått självmord som politisk personlighet, vi vände alla tummarna ner på pressläktaren, ingen stenograferade ditt anförande, ingen tog ens upp ditt namn, så du har inte ens åstadkommit en demonstration. Ingen kommer att höra på dig, ingen att bjuda dig, ingen att skicka dig rosor, om inte möjligen jag. Kvinnorna kommer att bannlysa dig med all den éclat, varav de är mäktiga. För presidenten blir du bara luft. Och din valkrets! Den ska vi inte tala om. Du måtte inte ha förstått vad du gjorde!

— Jo, sade Joan, fullkomligt.

— I så fall tror jag, att du är ensam om det. I mina ögon och i alla andras, har du bara demonstrerat kvinnans kolossala förmåga av ologiska slutsatser. — "Jag önskar stå för mitt land, men jag kan inte rösta för krig", det är världens största och mest rasande inkonsekvens.

— Det bryr jag mig inte om, sade Joan argt och vände honom ryggen.

En fjorton dagar senare knackade Dick på Joans dörr. Det var en ljuvlig försommardag, solen sken in, hon stod vid det öppna fönstret. — Kom, sade hon

utan att vända sig om. Där nere på gatan drog ett vitt tåg av rösträttskvinnor förbi. De gula rösträttsfanorna voro tätt isprängda med nationalbaneret, det fosterländska inslaget var starkt, ja, det krigiska saknades inte. Fru Roberts åkte i spetsen, berättade Joan.

— Och den första kvinnan är inte med? Stackars Jin! Men jag sa dig det på förhand! Jag sa dig, att denna heroism inte lönade sig, därför att detta, som är påbörjat måste genomgås till slutet.

— *Ja, men jag börjar på det nya, innan det gamla är slut ännu,* sade Joan och försökte småle. Vad är det där för tidning du står och smusslar med?

— Den är engelsk, den innehåller något om dig.

— Du påstod ju att ingen skulle låtsa om mig mer, och hittills har du verkligen fått rätt.

— Inte alldeles, sade Dick och slog ut tidningen. Och Joan läste under sitt porträtt.

"Fröken Joan Richardson, den första kvinnan i kongressen, röstade under strömmande tårar för krig!"

V

Det gick fyra år, världen hade under krig och fred glömt Joan.

En dag hade föreningen för Internationellt samförstånd anordnat ett stort möte i New York och mitt i den prunkande bukett av berömdheter, som prydde plattformen, satt Joan. Världen hade glömt henne så fullständigt, att den hejdade sig, gnuggade sig i ögonen

och undrade var den sett detta ansikte förr. Och då gick det upp för den hur och var den mötte Joan sist, tänkte den: vad menar fru Nelson Brown med detta? Har människan omvänt och bättrat sig?

En och annan hälsade på henne, men hon hälsade inte igen. Om hon vetat, att det var hennes gamla belackare och förföljare, så hade hon gjort det, men hon hade inte förstått, att deras hälsning gällde henne. Det föll henne helt enkelt inte in, ty folk brukade inte hälsa på henne.

— Jag ser, viskade en av de ledande till fru Nelson Brown, att ni tagit hit den där fröken Richardson. Nåja, bara inte pressen får tag i det!

— Ja, ser ni, försvarade sig fru Nelson Brown, det kommer sig därav att vi har så mycket folk från Europa här i kväll. Och för dem är hon representanten för hela vår samförståndsrörelse, de är ju alltid så illa underrättade. Det är för deras skull jag tagit hit henne. Men det var lögn.

Fru Nelson Brown hade inviterat henne först i går, då hon mött henne på en lunch hos en av de äldsta milliardörfamiljerna, där hon vid sjätte rätten uppkallats att tala om svälten i Europa.

I ordförandestolen hade fru Nelson Brown, sedan hon i minsta detalj själv förberett programmet, satt en rödblond engelsk hertiginna — när man har med européer att göra, kan man aldrig vara nog försiktig, de ställa så gärna till skandaler.

Det lyckades dock icke att undvika en sådan denna afton. Den kom från ett håll, där man minst kunnat vänta det, från en belgisk professor i nationalekonomi.

Denne man, en skam för sitt land, hade ingen aning om, hur man uppför sig vid möten, följde inte ens den enkla regeln, att när man besvärat två tusen personer med att komma, så får man ge dem något som de tycka om att höra. Utan försyn angrep han kvinnan, vilket för det första är något man inte gör, och för det andra framför allt inte på ett möte för uppvisning av kvinnornas insats i arbetet på det internationella samförståndet.

Mannen började oförargligt med sitt recept för botande av världens dåliga ekonomi: fritt utbyte av tjänster mellan folken. Men så vände han sig blixtsnabbt mot kvinnorna för att fråga vad de egentligen gjort för att lära folken känna och älska varandra. Hur typiskt för kvinnans slaviska beroende av mannen och hans synpunkter är det inte, utropade han, att den första amerikanska kvinnan i kongressen röstade för krig. Ingenting har så skakat min tro på kvinnan.

Joans grannar på plattformen tittade på henne. Hon rörde sig inte, satt med händerna i knäet och såg rakt framför sig över publikens huvuden. Inte en min eller rodnad förändrade hennes ansiktes vila, hennes tankfulla stillhet.

— Det är lögn, skrek Dick från pressläktaren.

Och det var som om denna lögn, som han aldrig haft möjlighet att dementera, föll från honom som en börda. Å, det var skönt, tänkte han.

Joan lyfte på huvudet.

Det var likt Dicks röst, tänkte hon flyktigt.

— Det skulle ha glatt mig, om jag ljugit, fortsatte

den försonlige belgaren. Men jag har nu själv läst i tidningarna, att hon röstade för krig.

— Det ljög de, ropade nu flera röster ur publiken. Vår första kvinna, hon hade sitt huvud för sig. Och de märkte icke det lustiga i att de plötsligt skröto med detta för européen.

— Det skulle verkligen hedra de amerikanska kvinnorna, sade belgaren klentroget. Men vem skulle haft intresse av att beljuga fröken Richardson?

— Det var just de amerikanska kvinnorna, det, ropade Dick. Vem kan förneka, att de förföljde fröken Richardson?

Den engelska hertiginnan gjorde ett nervöst försök att återställa ordningen. Men mötets intresse hade plötsligt kastat sig över Joan.

— I Amerika förföljer man inte en kvinna! ropade en immigrant.

— Ha, ha, svarade en annan stämma, fråga ordföranden i föreningen för Internationellt samförstånd.

Fru Nelson Brown var villrådig och ursinnig.

— Vad skall jag göra? viskade hon till sin man.

Hennes man var en skicklig dramatiker. — Stig du upp och erkänn, sade han, ty så skulle han ha låtit det ske i en pjäs.

Fru Nelson Brown såg ett ögonblick genomträngande på honom, så smålog hon, gick fram och begärde ordet.

— Ja, sade hon med stor aplomb, vi förföljde fröken Richardson.

— Hör, hör!

— Jag själv, som nu står framför er, satte in hela

min auktoritet på att förmå henne att rösta för krigsförklaringen. Fru Anne Roberts och jag plågade henne en hel natt. Då hon inte lydde, störtade vi henne, vilket var lätt för oss.

Hon såg sig omkring med beundransvärt lugn och säkerhet. Dick som såg, att det icke fanns en atom av ånger i hennes själ, blev ursinnig. Han hade sett Joan störta, falla, falla, ända ner till botten. Han hade sett henne genomlida sitt öde utan stor klagan, sett henne uthärda hån och förakt, löje, kanske han var den ende, som brutit sig genom den ring man slagit omkring henne och vågat sig in i det tomrum, där hon måste leva, sedan man beslutat låtsa att hon var död.

— Ni pinade henne, så som endast kvinnor...

— Det är möjligt, svarade fru Nelson Brown, att det pinade henne att få lov att dra sig tillbaka i overksamhet och anonymitet...

— Det krossade hennes hjärta!

— Man krossar inte en så duktig kvinnas hjärta, svarade fru Nelson Brown lugnt och tänkte: Begriper inte den enfaldiga människan, att hon just nu ska komma fram och omfamna mig?

Men det begrep alls inte Joan, ty hon var inte så begåvad. Dessutom satt hon och grubblade på helt andra ting.

— Och så satte ni in henne på dårhus för en fredsartikel i en skandinavisk tidning!

— Ånej, sade fru Nelson Brown förtörnad. Jag får be fröken Richardson själv, som är här i kväll, att intyga att *vi* aldrig satte in henne.

— Ja, då var det några andra pacifister då.

— Fröken Richardson! ropade man, kom fram och berätta för oss hur man behandlat er!

Joan reste sig tveksamt.

— Det är visst mig man ropar på, sade hon till sin granne.

— Det ser nästan så ut, svarade denne. Ni måste fram och säga dem några ord, så att de lugnar sig.

Han trodde hon var utom sig av förlägenhet, men det var hon alls inte. Hon steg fram helt lugnt.

Publiken jublade mot henne, tacksam att ha så omväxlande möte. Bänk efter bänk reste sig och hyllade henne.

En ung klar flickröst ropade: — darling!

— Hosianna i höjden, viskade någon i fru Nelson Browns öra.

— Korsfäst, korsfäst! svarade hon med ett översteprästerligt leende.

— Leve den dåraktiga Joan Richardson, hell föregångerskan, Joan av Nya Domremy! Berätta, berätta!

Medan dessa rop korsade varandra, stod hon och grubblade över hur hon bäst skulle använda detta första tillfälle att tala offentligt, som givits henne efter fyra stumma år. Hon hade bara fem ord att säga dem, det var allt. Inte den svagaste krusning av högmod eller tillfredsställd hämndlust drog därunder över hennes själs yta. Den var fullkomligt blank.

Äntligen blev det tyst.

— Vänner, sade hon, kan man övergiva sin moder? Det var de fem orden, sen teg hon.

— Nej, sade mötet, som trodde, hon behövde hjälpas på traven.

— Och ändå, sade hon långsamt, liksom sökande, är det ju just vad ni gör, då ni drar er tillbaka på er sida om Atlanten och överlämnar Europa åt sitt öde. Europa, vår gamla moder, har det svårt. Hon sitter där och ruvar hopplös över sitt öde. Och omkring henne dör hennes barn.

— Det har vi hört så ofta, ropades. Det var inte det vi ville höra. Tala om hur man behandlat er!

— Om ni vill eller ej, ska ni höra det ändå, sade hon med en klang av sin forna energi i stämman. Och ni ska få höra vad man tänker om er i Europa.

— Men hur var det med dårhuset? Var ni där?

— Jag har varit i Europa ett helt år, sade hon. Varför avbryter ni mig? Ni bad mig ju tala.

— Ja, men om er själv!

Hon gjorde en liten men uttrycksfull gest, som om hon fört undan ett fjun, blåst bort ett stoftgrand.

— Att Europa hungrar, är inte det värsta, sade hon. Men det har slutat upp att tro på någon annan makt än våldets och följaktligen vänta de intet annat än krig.

— Europa, framtida krig . . . Dick vred sina händer uppe på läktaren. Den dåraktiga kvinnan försummade ju sitt stora tillfälle att framträda som martyr och hämnas genom ädelmod på sina vedersakare. Hon hade ju kunnat återvinna hela sin förlorade position, om hon skött sig. Men hör bara sådana vanliga saker hon säger:

— Europa tror inte på sig själv längre. Och det tror inte längre på oss. Bakom allt vad vi gör och säger, ser man bara råa, cyniska bevekelsegrunder.

Man tror vi är en samling hycklare med hårda hjärtan. Man beundrar oss för att vi med så gott samvete kan begå grymma handlingar. Man beundrar oss för vår förmåga att berusa oss med vackra fraser om söndagarna, som inte förpliktar till något om måndagarna. Den moraliska éclat, varmed vi gick in i kriget, ordnade om världen efter de högsta principer och drog oss tillbaka, finner man oöverträffad som prestation. Om man motsäger dem, svarar de artigt, men intet man kan predika för dem, kan häva deras tvivel på oss och på människan. Vänner, vet ni vad det vill säga, att tvivla på någon, som står er nära? att pinas och kämpa mot detta tvivel, till dess man säger: nej, jag orkar icke mer, nu tvivlar jag inte längre, jag förnekar. Så gör Europa. Det tror inte mer på människan, och därför måste det dö.

— Hon är galen, viskade Dick till en ung kvinna vid sin sida, som han numera var gift med. Vill man beveka människor till något, skall man smickra och röra dem till tårar. Om hon tillfredsställt deras nyck att höra hennes lidandes historia, så kunde hon sedan tryggt ha länsat deras fickor för ungarnas räkning i Europa.

— Tyst, svarade Dicks hustru, du hindrar mig att höra vad hon säger.

Ja, men det var ju ingenting uppseendeväckande hon sade. Hon talade om människans makt över människan: för en människas skull kan man tro på Gud och för en människas skull förneka allt ända intill tron på människans framtid på jorden.

— Men tro inte att vi kan predika Europa friskt

igen, ju mer vi predikar, ju mer hånar man oss. Dygden har dåligt rykte i Europa, hon är en sköka, som låtit betala sig av alla. Endast handlingar, svåra tunga handlingar, kan rädda och återupprätta henne. Mot detta dödande tvivel på mänskligheten, finns ingen annan bot än trofasthet. Kan du ge ett exempel på trofasthet in i det orimliga och in i döden

— Som ni själv!

— på trofasthet mot ditt mål, mot din uppgift, dina ideal, då har du gjort ditt och murat in en sten i den grundmur, på vilken mänskligheten åter kan bygga sin framtid.

Dick såg på Joan, lilla Joan, som blivit en gammal kvinna på sin trofasthet. Och blev så medveten om en förändring i atmosfären. Något hade skett med mötet, men vad? Han såg på sin hustru, hennes ansikte strålade. Han såg ut över publiken och förstod.

Dårskapen som han kritiserat nyss, hade förmått vad klokheten aldrig kunnat uppnå. Joan som var alldeles okunnig om tekniken att ta folk, hade tagit dem just därför.

Allt hade hon gjort fel och intet av vad man väntat. De hade hyllat henne och hon hade inte märkt det, hennes fiender hade räckt henne handen, hon hade icke heller märkt det. Hon hade inte ens märkt hur tusenden av hjärtan, längtande att beundra något som var dem själva olikt, sökt sig mot henne. Men på sitt eget vis, genom att obevekligt följa sin egen linje, hade hon vunnit en seger.

En gnista hade sprungit över från henne till hennes åhörare. De älskade denna människa, som icke längre

kunde förmås att intressera sig för sitt jag. De älskade henne desto mer, därför att de själva alla släpade på sina jag som på tunga bördor, och det steg upp i deras hjärtan, hos många för första gången, en längtan att också bli kvitt denna tyngd, som så ofta kommit dem att svikta under vandringen.

De trodde på Joan. Inte för att hon var något snille eller stor vältalare, de hörde knappast på så noga. Men de trodde på henne därför, att de hotat och förföljt henne, därför att de föraktat och smädat henne, därför att hon gav dem sitt jag att slita sönder och undkom. De trodde på henne, därför att hon icke trott på dem.

De trodde på henne, därför att hon var trofast sin tro, även då de slogo henne.

Men denna stund av makt och seger, denna gnista som tändes, vägde det upp de långa årens lidande, stumhet och marterande ovisshet? Ja eller nej, ingen vet, allra minst Joan, som inte såg sammanhanget vad henne själv angick, som det inte föll in, att hon stod där som bevis på sin egen sats, att det enda människan tror på är handlingen.

DET HEMLIGHETSFULLA KUVERTET

I en prydlig, ja, nästan alltför utbroderad frökensängkammare stod fröken Melander och rullade sitt hår andaktsfullt över en tång. Hon lade för resten stor vikt vid alla delar av sin klädsel, och skorna borstades nästan lika länge som håret. Det lönade sig, ty hon framträdde riktigt vårdad och behaglig ur denna procedur. Den mossgröna ylleklänningen satt väl på hennes lilla dockfigur. Guldspetsen kring hals och ärmar påminde försiktigt betraktaren att bärarinnan i sin ungdom tillhört den guldrödhåriga typen, hyn hade hon för resten ännu kvar.

Det var en historia med denna klänning liksom en historia med detta ögonblick då hon prövade alla sina broscher på densamma. Hon hade låtit sy den gröna kort efter det hon blivit vald till styrelsesuppleant vid förra årsstämman i sjukkassan "Klippans fasthet". Visserligen hade hon krusat lite och lagt huvudet på sned åt höger och vänster innan hon åtog sig, men egentligen var hon stormförtjust och beslöt sig genast för att göra en toalett passande för uppdraget. Och när hon provade framför sömmerskans spegel, provade hon samtidigt den min med vilken hon skulle träda in på

sammanträden för att lugn, värdig, saklig, ja förvånande saklig, säga sitt ord där män rådslå.

Men ack. Klänningen hade hon i stället fått inviga på den fest som hölls på Stadshotellet när hennes syster, som drev detta hotell, fyllde femti år. Och sen hade hon fått nöta bort dess fräschör vid en rad kafferep och missionsförbundets temöten. Hon fick leva och andas i en värld av bara fruntimmer denna vinter som alla andra. Månaderna gingo och ingen kallelse till styrelsesammanträde hördes av.

Fröken Melander började resignera. Snart var hennes mandat utlupet och det skulle icke förnyas, eftersom kassan vid nästa årsmöte skulle upplösas och liksom hela myllret av privata sjukkassor uppgå i den nya Erkända Centralkassan för länet. För all del, hon var visst glad åt att det nya sjukkasseförslaget gått igenom. Skulle hon inte vara det, hon som tillbragt de bästa åren i sitt liv med att vårda och försörja en sjuk mor. Hon som kände all den misär och hjälplöshet som griper en oförsäkrad familj vid lång sjukdom. Sen dess hade hon predikat sjukförsäkringens nytta överallt, en frivillig och framgångsrik agent.

Men för det kunde det ju vara bittert för en kvinna som under guldspetsen på sin barm dolde en sällsam passion för styrelsemöten, för allmänna angelägenheter, att bli så besviken i en förväntan att få vara med på ett hörn. Men nu äntligen, äntligen i sista stund hade hon blivit kallad. Just som hon var färdig med sin klädsel ringde telefon.

— Känner du inte hur det luktar nybakt i luren, sade systern. Skynda dig och kom!

Men fröken Melander uppfattade genom telefon något som systern inte nämnde. Hon hörde det dovt rullande ljudet från hotellets kägelbana och förstod att systern så gärna som hon ville leva önskade att gå dit ner och se på, emedan hon njöt, ja faktiskt njöt av att se stadens herrar i skjortärmarna. Och hon förstod samtidigt att systern inte kom sig för att gå dit ner ensam och därför bakat och ringt för att få ett förkläde. Fröken Melander föraktade gränslöst denna svaghet, denna platoniska begärelse hos en femtiårig hotellvärdinna. I hennes egen brännande önskan att få sitta med män i styrelser där allmänna angelägenheter vårdades och beslut klubbfästes, gick samma lust igen, men så till oigenkännlighet förädlad förstås, att hon inte kände igen släktskapen.

— Jo visst är det nödvändigt att jag går på styrelsesammanträde, svarade hon skarpt på systerns dumma invändning. Vi måste ju vara beslutmässiga. Målarmästar Anderson har fått hjärnblödning och fru Karlson skall i väg till Gustafsfors B.B. igen. Och du *vet* ju att fabrikörn aldrig låter henne resa ensam. Sekreteraren ringde nyss. Han var så lättad att jag var hemma och kunde komma.

Fröken Melander kom tidigt till banken, men vaktmästaren ville inte släppa in henne i styrelserummet. Vad skulle hon där att göra, hon, ett fruntimmer?

Innan hon hunnit övertyga honom om sin rätt att komma in, skyndade sekreteraren, rådman Nilsson, artigt fram och höll upp dörren för henne. Så kunde hon triumferande segla förbi vaktmästaren, men en tagg satt kvar i hennes hjärta.

Ja, nu var hon inne i männens värld och såg sig om. Hon kunde just tro att det skulle se ut så här! Kallt, men ändå ovädrat. Kalt. Allting grått i brunt, dammfärgat. Stolar med pegamoidsitsar som kylde. Ryggstöd med svarvade kulor som gjorde ont i ryggen. Dukat med cigarrkoppar på det avlånga ekbordet, en för var stol. Men inte en blomma, inte en gnista färg mer än hennes klänning nu.

Sekreteraren plockade i sina papper.

— Ja, här har vi styrelseberättelsen, anmärkte han till den kvinnliga suppleanten som slagit sig ner vid nedersta ändan av bordet. Den är klar att skriva på, så det kommer att gå fort med det här sammanträdet.

— Vad föreligger för förslag om dispositionen av kassans fonder? frågade fröken Melander, intresserat saklig. Det blir väl att överlämna dem till den nya kassan som det står föreskrivet?

— Minsann, fröken känner nya lagen! sade rådman gemytligt. Men då vet väl fröken att kassorna ska överlämna de fonder *de har när de upplösas.* Men inte *en* av alla kassor, som redan gjort upp, har haft någonting att redovisa.

— Men "Klippans fasthet" har ju! Vi hade i fjor 5 000 på sparkassebok och dessutom som reserv sex stycken av Broköpings sexprocentiga obligationer, det vet jag!

— Alldeles riktigt. Fröken är verkligen underbart välunderrättad. Men varför skulle inte vi som alla andra kunna göra av med våra fonder, innan vi upplöser oss?

Fröken Melander tvekade om detta var rätt mot

staten. Men eftersom rådman betraktade det som en självfallen sak, så gick det förstås an, och hon sade lite dröjande att hon visste många av kassans medlemmar som varit sjuka längre än understödstiden och så väl skulle behöva lite extra understöd.

Rådmannen böjde ner huvudet och tittade på henne över glasögonen.

— Det är en alldeles utmärkt idé, fröken Melander, sade han. Min komplimang för frökens intresse och hemmastaddhet. Det är då synd att vårt samarbete måste upphöra just som det börjat.

Fröken Melander strålade: ja mycket synd, sade hon.

— Men tycker inte fröken som jag, att det vore ändå roligare med de där understöden, om bankdirektör Holmberg som är ordförande och kassaförvaltare i en person, finge dela ut de där pengarna lite mer personligt? Från sig själv, så att säga. Till exempel i samband med den stundande 60-årsdagen. Jag råkar veta att inget vi kunde hitta på för att visa honom vår tacksamhet kunde vara honom kärare.

— Förlåt, men jag förstår inte riktigt, sade fröken Melander. Hon hann aldrig få någon förklaring, ty nu kommo de andra styrelsemedlemmarna i grupper och strax därpå ordföranden från sitt eget arbetsrum.

Det blev genast väldigt livligt, som när pojkar träffas i klassrummet före morgonbön, herrarna voro tydligen hänförda bara över att träffas. Hon lade märke till hur förtroliga och samstämda de tycktes vara. När de satte sig omkring bordet knöts där en vänskapens osynliga länk från man till man och band ihop dem till

en enhet. Att hon var närvarande gjorde ingenting, ty länken gick förbi hennes näsa från den högra grannen till den vänstra. Hon erfor en känsla liknande den då hon blivit udden i barndomens ringlekar.

Ordföranden öppnade sammanträdet med att erinra kamraterna om den tid, då man skapat den här kassan och börjat sitta i styrelser tillsammans. Vi var inte så avancerade i livet då, sade han, herrarna här stod bakom disken i andras affärer eller var anställda hos andra. Nu är vi mästare allihop, utom jag som har många herrar över mig, sade han litet kokett, som han ju kunde göra, eftersom han avancerat från liten banktjänsteman i Broköpingsbanken till dess direktör. Men entusiastiska var vi den gången, och uthålliga får man väl medge att vi varit också, eller hur? Lite nytta tror jag vi också ha gjort som föregångare till den nya försäkringsformen, och jag anser att vi med gott samvete kan överlämna vårt fögderi.

Vice ordföranden begärde ordet och stammade av rörelse. Den som varit entusiastisk en gång och fortfarande var det, den som varit uthållig, den som kunde ha gott samvete för all sin osparda möda som ordförande och kassaförvaltare, det var vår käre ordförande. Styrelsen gladde sig också att kassans ställning var sådan att den kunde tillåta sig att visa ordföranden sin erkänsla för de mödor han utan ersättning nedlagt i dess tjänst. Instämmer, instämmer, instämmer, brummade alla.

Inte fröken Melander, hon var full av fasa över detta negligerande av alla former. Sannerligen, nu tackade också ordföranden sin vice ordförande, sin

styrelse, för deras vackra tanke och detta innan det ens fanns styrelsebeslut på att föreslå stämman en sådan åtgärd! Om fruntimmer burit sig åt så, ja då skulle det blivit ett liv. Men de hade förstås aldrig vågat.

Sekreteraren hade förberett henne: "I vår lilla styrelse går det så lite formellt och så ovanligt gemytligt till, så fröken kommer nog att känna sig hemmastadd." Men det var ett felslut. Fröken Melander, hon var hemmastadd med alla former och förordningar som man kunde läsa sig till i medborgerliga handböcker. När man slarvade med dessa former, blev hon rädd. Grannen bjöd henne skämtsamt galant på en stor tjock cigarr innan han själv började bolma. Hon måste ju tacka nej, men hon önskade att hon åtminstone haft något att hålla i handen. Hon skruvade sig nervöst på stolen.

— Behagade sekreteraren läsa upp styrelseberättelsen?

Medan sekreteraren drog igenom den så slarvigt som en kungörelse från predikstolen, pratade två fabrikörer med varandra tvärs över fröken Melanders plats. De brydde sig inte om att höra på och inte om att låta henne göra det. Allt gick så fort. "Behagade herrarna yttra sig, är det någon av herrarna som har något att andraga?" Hon hade inte uppfattat hurudan balansräkningen var, inte heller om revisorerna tillstyrkt ansvarsfrihet, ingenting. Och nu hade ordföranden redan överlämnat klubban till vice ordföranden medan förslaget om gratifikation till honom behandlades. Den frågan gick lika fort, alla var eniga, fröken Melanders tystnad uppslukades av jarop runtomkring.

— Ja, nu fröken, är det här tråkiga slut, sa ordföranden, nu har vi bara att skriva på styrelseberättelsen.

— Ordföranden, sade hon med lite svävande röst, en ordningsfråga!

— Var så god, fröken Melander!

Hon kunde inte förstå varför alla skrattade åt henne.

— Jag vore så förfärligt tacksam om ordföranden skulle vilja vara så vänlig att låta mig få se värdehandlingarna, innan jag skriver på, sade hon. Hon hade hoppats på ett smickrande ord från ordföranden för sin rådighet att komma ihåg denna viktiga formalitet som han glömt. Men pratet dog bort bland de närvarande, församlingen stramade till, blev tyst, allvarsam. Den fabrikör som just höll på att skriva under styrelseberättelsen såg upp ett ögonblick men satte sen frimurarslängarna på namnet och sköt papperet till nästa man, som tog fram sin reservoarpenna som om aldrig värdehandlingarna blivit nämnda.

— Tja, sade ordföranden. Som herrarna vet, så har vi fem stycken Broköpings . . .

— Var det inte sex i fjor? insköt fröken Melander.

— Alldeles riktigt, jag menade sex. Dessutom 4 500 på sparkassebok. Önskar herrarna se sina obligationer och sin sparkassebok?

— Nej för ingen del, sade de. Styrelseberättelsen nalkades nu fröken Melander på sin rond.

— Jaså, det är bara fröken Melander som tror att jag har förskingrat, sade ordföranden med bitande skämtsamhet.

— Nej, men snälla bankdir . . ., snälla ordföranden,

sade hon förfärad och lade huvudet på sned, det är då inte snällt av bankdirektören att säga så, när han vet hur formella och petnoga vi stackars fruntimmer är då vi råkar förirra oss på herrarnas område. Hon vågade en blick på bankdirektören, han satt där med samma min och samma grepp om klubban som på porträttet i stadsfullmäktiges plenisal och lika orörligt ansikte.

— Snälla bankdirektören, försökte hon igen och gjorde sig så ringa och ödmjuk som möjligt, gör mig till viljes, stackars mig, som är så nervös och dum. Jag skulle inte kunna sova i natt, om jag inte gjort min skyldighet.

— Om jag vetat att fröken var så känslig, skulle jag förstås tagit papperen med mig, kom det stelt från ordföranden. Herrarna kring bordet började se besvärade ut. Ett oväder var i annalkande, hur skulle det gå med den festliga middagen på stadshotellet efteråt?

Fröken Melander trodde att även de andra skulle yrka på värdehandlingarna efter denna ordförandens misstänkta ovillighet att uppfylla hennes begäran. Men ack nej. Hennes granne sköt nu styrelseberättelsen till henne och räckte henne samtidigt pennan. Skriv nu på, vi brukar inte bråka med vår högt aktade ordförande! Den delen av ansvaret som kommer på frökens lott åtar jag mig att bära.

Där låg pennan. Fröken Melander hade bara att gripa om den. Hon ville, men ville samtidigt inte. Vad skulle man tro? Hon satt med nedböjt huvud. Hon tänkte: om jag härdar ut lite till, bara en minut till, så tvingar jag honom att gå efter värdehandlingarna.

I detta ögonblick ryckte grannen på andra sidan papperet till sig med en mycket sägande gest av ilska. Han var förbannad. De voro alla förbannade på fröken Melander. Just i dessa tider var det ju så gräsligt ömtåligt att framställa en sådan begäran som fröken Melander gjort.

Hon satt fortfarande stilla, och hukade under den allmänna oviljan som under en hagelskur. Slutligen hörde hon det ljud hon väntat. En stol skrapade. Hon såg hastigt upp. Ja, ordföranden hade verkligen rest sig ur sin stol. Men han rörde sig inte. Han letade och letade på sin stora nyckelknippa. Alldeles som om nyckeln till "Klippans fasthets" bankfack vore omöjlig att hitta. Alla hade hunnit skriva på styrelseberättelsen, innan han funnit den och lämnade rummet.

— Seså, fröken Melander, sade sekreteraren brådskande. Nu har ni ett ögonblick på er att någorlunda reparera det här med att skriva på, innan han hinner tillbaks med papperen.

— Om han får ett hjärtanfall lär det inte gå att reparera, sade en vredgad röst.

Hon stod inte emot trycket av denna samfällda indignation. Hon tog en penna och skrev med darrande hand sitt namn, och i detsamma kom ordföranden tillbaka med ett stort brunt kuvert, på vilket stod skrivet med rödkrita: "Klippans fasthet".

— Fröken Melander har skrivit på, ropade sekreteraren ivrigt. Ordföranden blev stående vid dörren. Han såg fortfarande lika sträng ut, dömande och förfärlig.

— Bryr sig herrarna om papperen? frågade han.

— Nej, nej, alla slogo ifrån sig. Vi börjar bli hungriga, sade de. Det här har då dragit ut i onödan, sade sexmästarn. Inte visste jag att Anderson och Karlson var förhindrade, och att det skulle bli bråk.

Men om det är så bråttom, varför står han kvar där borta med sitt kuvert? tänkte fröken Melander efter sin fattningsgåva.

— Nå, fröken Melander, sade ordföranden och stod fortfarande som fastlimmad, vill fröken komma hit och övertyga sig om att "Klippans fasthet" har sina fonder i behåll?

Det ville fröken Melander visst, men hon vågade ej.

— Tack så mycket, det får väl vara då, sade hon, jag har ju i alla fall sett kuvertet. Då vände ordföranden igen som en pil och gick med kuvertet ut ur rummet.

Strax därpå reste sig alla. Stämningen som en stund varit låg började visa tecken till begynnande återhämtning. En ledamot hjälpte fröken Melander med kappan, en annan höll upp dörren åt henne. Man tittade bortåt ordföranden, om han inte skulle föreslå henne att göra dem sällskap till hotellet och äta middag där med dem. Det skulle ske på kassans bekostnad, så det var ju direkt orätt att utesluta henne. Men då han ingenting sa, läto de saken bero och försökte glömma den.

Men fröken Melander gick i alla fall till hotellet som systern bett henne. Hon var mycket uppskakad. Funnos värdehandlingarna i det bruna kuvertet, eller funnos de där icke? Och om de funnos där, då hade hon tydligen burit sig mycket illa åt, trampat förfär-

ligt i klaveret. Men funnos de där inte, då hade hon av feghet svikit det förtroende som kassans medlemmar satt till henne.

Hon beslöt att inte säga ett ord till systern eller någon annan om sitt gnagande tvivel, det vore alltför farligt. Men då systern frågade henne hur det varit på sammanträdet, svarade hon: å det var förfärligt otrevligt, jag bar mig så gräsligt illa åt. Jag bad att få se värdehandlingarna, inte begrep jag att det inte går an.

Ett par dar senare fick hon anledning att noga tänka över vad hon sagt till systern. När hon återkallade i minnet sina ord, hörde hon dem till ett avlägset ackompanjemang av sjukkassestyrelsens sång till Helan på ett enskilt rum. Och hon var bergsäker på vad hon sagt: "Kära du, jag bar mig så illa åt, som bad att få se på värdepapperen", intet mer. När systern frågade om hon verkligen fått se dem, hade hon talat om annat.

— Har du tagit ut eller satt in? frågade hon systern en vecka senare då de möttes i Broköpingsbanken.

— Satt in, sade denna. Det var också sant. Hon hade satt in några hundra av de summor hon fått in genom att sälja sina aktier i Broköpingsbanken. Och du? frågade hon.

— Jo, jag har tagit ut lite, sade fröken Melander.

— Jag kunde tro det, sade hotellvärdinnan. Ska du inte gå med hem nu?

— Är det kägelspel igen? frågade fröken Melander. Ja, jag kommer.

Ju längre sjukkassans sammanträde avlägsnades i tiden, ju fler dagar som gingo utan att något sensatio-

nellt hände — ty hon höll inte reda på att bankens aktier började sjunka — dess orimligare föreföll det henne, att det kunde vara något allvarligt på tok. Men riktigt säker var hon ju ej. Man kunde aldrig veta. Hon var som i ett mörker, så som man alltid är, då man vill söka förstå hur människor i en annan värld handla och hur de reagera. Om fröken Melander varit i ordförandens kläder, skulle hon *inte* blivit förolämpad. Hon skulle aldrig ha tillåtit sig något så grovt ohövligt och informellt som att säga: "Är det bara fröken Melander som tror att jag har förskingrat?" Men andra lagar gällde tydligen i männens främmande värld. Där fordrade en ordförande förtroende opåsett, där upptogs en korrekt och oskyldigt menad begäran som ett misstroendevotum. Eller också gjorde den det inte alltid, utan bara då saken var sjuk. Kanske var ordförandens ohövlighet bara en form för försvar. I så fall var försvaret klokt skött, ty det hade lyckats. För säkerhets skull plockade hon ut de 5 000 hon hade på sin sparkassa. Sen hade hon också ett depositionsbevis kvar, men det tänkte hon låta stå.

Bankdirektören tänkte minst lika mycket på fröken Melander. Vad menade den obetydliga lilla människan? Han var i samma mörker, han. Varför hade hon varit så envis? Av mamsellaktig viktighet eller för att hon misstänkte honom? Hade kuvertet lugnat henne som hon sa eller hade det *inte?* Folk sålde sina aktier. Gick hon omkring och sa något? I så fall skötte hon det försiktigt, ingen hade hört någonting, ingen citerade henne. Dessa två människors tankar voro intrasslade i varandra så att de inte kunde komma loss

utan ständigt följdes åt. Intet av de älskande paren i staden tänkte så mycket på varandra, när de vaknade, när de lade sig. Båda väntade, båda vaktade varandras rörelser, och båda voro på defensiven.

Vid "Klippans fasthets" sista årsstämma sågo de varandra flyktigt. Ordföranden tittade rakt igenom den gröna klänningen och guldspetsen. Han kunde inte förmå sig att se henne. Men hon släppte honom inte med ögonen under hela stämman, och hur han bar sig åt måste han vända blicken åt hennes håll. Det var tortyr. Det hjälpte inte att stämman var så snäll och på styrelsens förslag gav ordföranden alla sina pengar mot det underförstådda löftet att få dem tillbaka som gåvor, bara lagen var kringgången.

Snart därpå lövade banken sin port med nya björkar, stan flaggade och det var mottagning på rådhuset för sextioåringen. Fröken Melander var även där och även nu måste bankdirektören, tvingad av den makt som är i blickar, se bort mot den hatade gröna gestalten medan han höll sitt tacktal, späckat med goda råd som han kallade sitt medborgerliga testamente. Jag hoppas, slöt han då han fick ljud efter applåderna, att ni skall applådera lika hjärtligt den dag då mitt juridiska testamente öppnas, och stan får se mina dispositioner. Men under de brakande applåderna tänkte fröken Melander: Han ställer utdelningen från fonden på framtiden. Jag säger upp mitt depositionsbevis också. När sedan en herre gav bankdirektören en orreforsskål från Livränteanstalten, och hon erinrades om att han var kassör i den anstalt där hon drog 500 om året, blev hon vild av skräck. Hon som bonat om sitt lilla hem

så väl med tätlister och försäkringar, hur skulle det väl gå därmed?

— Jag ska be att få lyfta hela summan på depositionsbeviset med detsamma, sade hon nästa dag till kamrern i banken. Jag behöver pengarna, jag är villig att betala straffränta.

Kamrern stirrade på hennes upprörda ansikte, bad henne vänta, gick och kom strax tillbaka.

— Var så god och följ med mig, sade han. Nästa ögonblick stod hon inne i bankdirektörens privata arbetsrum.

Rummet var fullt av illamående rosor som hängde med slaka huvuden över de nya orreforsvasernas kant, som om de ville kräkas. Här luktade dagen efter och förgängelse.

Bankdirektören reste sig till hälften från skrivbordsstolen och gjorde en gest som bjöd fröken Melander att sitta ner.

Han sade ingenting. Hon sade ingenting. Det blev en hemsk tystnad. När människor som i hemlighet sysselsatt sig mycket med varandra utan att träffas, äntligen stå öga mot öga, då är det som om deras tankar, så vana att tumla omkring, den enes kring den andres, kastade sig över varann med en nästan oblyg intimitet, medan människorna, deras herrar, hålla sig på defensiven, endast dunkelt medvetna om vad som försiggår i tomrummet och tystnaden mellan dem, där tankarna hålla till. Detta andlösa väntande medan tankarna rekognoscera, kan gömma en ljuv spänning. I detta fall var spänningen där, men ljuv var den ej.

— Ja, fröken Melander, sade bankdirektören till

slut, och så teg han. Han var ganska blek och det ryckte kring munnen, där dansade en underlig gengångare av sextioårsdagens alla leenden. Ja, fröken Melander. Fröken har värvat många medlemmar för vår gamla kära kassa Klippans fasthet. Och fröken har sagt dem att kassan var så solid som sitt namn, inte sant?

— Jo då, bankdirektörn, sade fröken Melander förekommande. Och det var min ärliga mening också, bankdirektörn.

— Och ingen av de medlemmar ni skaffat har kunnat anklaga er för att kassan inte hållit det den lovat?

— Nej då, bankdirektörn.

— Men fröken visste ändå mycket väl att om koleran kom till Broköping, eller om alla medlemmarna blev matförgiftade på en gång, så skulle inte vår kassa tåla den påfrestningen?

— Men sånt räknar man ju inte med, snälla bankdirektörn.

— Alldeles riktigt fröken, man räknar inte med det. Men ändå händer sånt. Broköpingsbankens kunder till exempel har blivit förgiftade alla på en gång. Har fröken någon aning om vem som gett dem giftet?

Fröken Melander svarade darrande nej. Han talade så underligt glappt, det var som en mekanism som blivit skadad, så att ett hjul snurrat runt för sig själv utan att haka i och driva nästa kugge.

— Och om bankdirektörn menar mig, så har jag då aldrig kunnat andas något sånt, efter som jag inte tänkt det själv.

— Jaså, sa bankdirektörn. I så fall är det mycket

egendomligt att fröken tagit ut sina femtusen på sparkasseboken och nu är villig att förlora en hel liten summa bara för att få loss pengarna på depositionsbeviset som stått hos oss och givit sin trogna ränta i tio år.

— Ja, snälla bankdirektörn, det kan ju vara saker som . . .

— Mycket riktigt, men det första uttaget kom strax efter vårt styrelsesammanträde i Klippans fasthet. Det kan kanske intressera fröken att under den månad som gått sen dess, har våra insättares anspråk på att få ut likvida medel stigit fem gånger mot månaden dessförinnan. Och utbuden av våra aktier har på ett oförklarligt sätt mångdubblats.

— Men jag har ingenting gjort, sade fröken Melander förskräckt. Jo det förstås, tagit ut mina pengar. Ack, varför kunde inte bankdirektörn utan vidare visat mig handlingarna? frågade hon med den plötsliga djärvhet som kan stiga ur en ytterlig förskräckelse.

— Ja det var en alldeles riktig fråga, sade bankdirektörn. Det var fan så dumt av mig, ursäkta att jag svär. Jag blev förargad, och det hade jag ju ingen rätt till. Om jag kunnat *ana* att fröken skulle svara med att förgifta förtroendet till banken!

— Men snälla bankdirektörn, det är ett misstag. Om inte bankdirektörn tror mig på mitt ord, hon lade huvet på sned, så tänk på att jag bara är ett enfaldigt och betydelselöst stackars fruntimmer!

— Men det är just såna som fröken som är i stånd att starta en hel världsdepression, sade han. Ja det tror jag helt enkelt är förklaringen på läget!

— Ja, men det började ju i Amerika, har jag hört. Han är lite rubbad, tänkte fröken Melander, och det är mitt fel!

— Ja, det var förstås en fröken Melander i Amerika som började. Hon hade blivit dumt behandlad av en bankdirektör och hämnades med att ringa runt till sina bekanta och råda dem att ta ut sina pengar ur hans bank. Därmed stupade han och drog en annan bank med sig, och den drog två med sig och de fyra och så var det snart fyrtio och fyrahundra, ja fyrahundratusen, fröken Melander!

— Men fråga min syster, hon på stadshotellet, bankdirektörn. Hon kan tala om, att inte ens till henne har jag sagt ett ord.

— Å, inte det? Hon har sålt alla sina aktier i min bank, det kanske inte fröken visste?

— Nej, det visste jag absolut inte. Men jag har inte sagt ett ord. Jo, det förstås. Jag sa: "jag har burit mig så illa åt på sammanträdet. Jag bad att få se värdehandlingarna." Men inte ett dugg mer. Inte en halvdragen anda om att något var på tok!

— Om fröken varit karl, hade fröken begripit att det behövdes inte mer. Och att det är sånt man inte säger.

— Men kom ihåg, bankdirektörn, att jag bara är ett stackars fruntimmer.

— Ja, Gud, att jag ett ögonblick skulle glömma det!

— Men ett med gott hjärta, bankdirektörn. Som gärna ville göra gott det hon oavvisligt gjort illa, om hon bara kunde.

— Ja tack, men det är så dags, när nu banken ska ramla och med den jag vet inte allt vad ...

— Inte livränteanstalten väl?

— Aha! Där klämmer skon. Men det är inte synd om fröken Melander, som startat det hela. Däremot om alla änkor och faderlösa.

— Men för Guds skull, bankdirektörn, rädda min livränta, sade fröken Melander full av fasa. Jag rår inte. Visst trodde jag på bankdirektörn. Det var bara det att jag tyckte man måste vara fullt juste ...

— Tror fröken fortfarande på mig då? Tror ni i er tur då jag säger att det var bara dum retlighet och ilska, som gjorde att jag inte ville visa papperen. Här är kuvertet!

— Ja, mycket riktigt, hon kände igen det. Klippans fasthet i rödkrita.

— Tror fröken att handlingarna ligger där?

— Ja då, ja då!

— Så att fröken inte ens behöver se dem?

— Ja då!

— Nå, men då är det ju ingen anledning för fröken att ta ut depositionsbeviset, sade han. Bara fröken har förtroendet, så!

Han ringde ut till kamrern.

— Fröken Melander och jag har haft en liten pratstund, sade han. Det var ett litet missförstånd som vållade att hon ville ta ut pengarna på beviset. Nu låter hon det stå, inte sant, fröken?

Vad fanns i kuvertet?

Fröken Melander fick aldrig full visshet men hon visste att hon handlat orätt. Historien med gratifika-

tionen till ordföranden i Klippans fasthet drunknade i den allmänna röran när bankdirektörn stöp, så snabbt som kägelkungen. Och när boutredningsmannen, rådman Nilsson, hittade två nummer av Söndagsnisse i det kuvert som enligt påskrift skulle innehålla värdehandlingar tillhörande Klippans fasthet, berättade han inte om detta fynd för fröken Melander, som han förstås borde ha gjort.

ANN MARI OCH MARIANNE

Ann Maris porträtt står i dag i Idun och Husmodern. Fröken. Dotter till komminister J. A. Rydman. Född. Död.

Det kunde ju vara nog. Men jag som vet lite om Ann Mari, kan sluta mig till något därutöver och måste bekänna min okunnighet om det väsentliga, jag får lust att skriva litet utförligare om henne.

Varför blev Ann Mari kontorist och gav sin kraft och sitt dagsverke åt affärslivet? Hade hon intresse för den stora varubytesorganisationen, älskade hon siffror i och för sig, längtade hon till skrivmaskinen? Eller hade hon ärelystnad? Var hon inriktad på att välja en bana, där hon kunde nå långt, var hon järnhårt besluten att skaffa sig en perfekt yrkesskicklighet, goda inkomster, kanske ett självständigt företag?

Ack nej, visst inte. Det må ha funnits målmedvetna unga affärskvinnor på den tiden, då Ann Mari var ung, men hon hörde inte till dem. Hennes livs öde avgjordes helt enkelt därigenom att hennes bästa vän Marianne, som likt henne hade avgångsbetyg från det åtta-klassiga läroverket i en liten landsortsstad, av någon tillfällig och personlig anledning ämnade söka in på handelsinstitut i Stockholm. Genast blev Ann

Mari eld och lågor, fick sin far att hjälpa till med ett litet lån och gav sig i väg.

Ingen av dem reflekterade, då de reste till Stockholm för att börja handelsskolan, över de sociala omvälvningar, vilka tvungit till omplacering av den kvinnliga arbetskraften så att det blev helt naturligt att deras stockkonservativa fäder drevo upp pengar och sände i väg dem i stället för att hålla dem hemma. De kände sig inte som frigjord arbetskraft, på väg att omplaceras i ett könlöst yrke, den dag de började på institutet. De voro bara två unga flickor och det hela var inte så avgörande. Inte föll det dem in, att de nu skulle vara med om att för kvinnorna utexperimentera en radikalt ny form att leva och arbeta, att de hade sitt liv som ett svårlöst problem för sig, eller att framtiden kunde komma att dra slutsatser av det sätt, varpå de löste det.

— Det var väl inget nytt, skulle de ha sagt, ifall någon påpekat detta för dem, att kvinnor sitter på kontor. De tänkte icke på att femtio år, sextio år är såsom en dag, då det gäller en sådan samhällsomvälvning. De skulle ha skrattat ut den, som antytt att kvinnorna ännu äro bortkomna och osäkra i förvärvsarbetet och att deras tillvaro i det moderna livet, utanför familjen, är formlös och gränslös.

De tänkte så mycket mindre något ditåt, Ann Mari och Marianne, som de tvärtom själva ansågo, att de snabbt orienterade sig i sitt yrke och sin värld.

Så snart de gått igenom sin kurs fingo de platser med lång arbetsdag och svältlöner och funno detta både naturligt och förtjusande. De övervunno snart ny-

börjarskyggheten och vunno den fingerfärdighet de behövde för yrket. De hade ögonen med sig, för att se hur äldre kamrater gjorde, öronen öppna för goda råd. Tack vare sin ungdomliga och kvinnliga smidighet formade de sig snabbt efter sina levnadsförhållanden. De ansågo själva att de passade bra i sitt nya liv. Och inga andra reflekterade allvarligt över dem.

Mitt bland arbets-, nöjes- och matlagskamrater voro dessa två små landsortsflickor lämnade vind för våg i huvudstaden. Den skrämde dem ej. De behandlade den snart som infödingar, med samma säkerhet. I början var deras liv litet oroligt, de flyttade ofta från pensionat till eget rum och tvärtom, innan de utfunderat det under givna förhållanden bästa och billigaste levnadssättet. Dessa givna förhållanden voro allt annat än ändamålsenliga och inbjudande. Staden hade icke plats, icke anordningar för sina massor av ensamma, arbetande kvinnor, egentligen lika litet för män. Officiellt existerade ingenting annat än familjer, och bostäder för familjer, staden var åtminstone femtio år efter tiden. Ann Mari och Marianne förstodo icke hur orätt staden gjorde mot dem. De sökte heller icke förmå den att ordna bättre för dem, att ta litet bättre tillvara deras hälsa och krafter. Om de hörde talas om kamrater, som hade strävanden i denna riktning, föll det dem icke in, att det angick dem, och att de borde stödja dem. Nej, de anpassade sig.

De hade liksom inte själva något ansvar för sina liv. Ansvaret hade övergått direkt från föräldrarna till arbetsgivaren, men det hade han ingen tanke på. Han bestämde noga över deras arbetstid, men i ett

fall var han bättre att handskas med än föräldrarna: han frågade icke efter om de skötte sin hälsa, voro stränga i seder och vanor och noga med sitt umgänge. Uppriktigt sagt frågade föräldrarna heller inte så mycket därefter. De togo allt detta för givet om sina flickor och besparade sig därmed en massa oro, som de förbrukade på närmare håll.

När flickorna innehaft sina platser ett år eller två, kanske bytt en gång men knappast mera, inträdde ett slags stillestånd. Sedan de inträngt ett litet stycke i arbetets hemligheter upphörde ambitionen, och det hela mekaniserades. Nu var man ungefär så långt hunnen man kunde, oavsett någon tias påöke då och då. Ann Mari intresserade sig inte ett spår för skeppshandel, fast hon satt i ett kontor vid Skeppsbron och skrev brev till detaljister i hela riket. Marianne intresserade sig kanske någon smula mer för manufakturbranschen, men det var inte så värst mycket det heller.

Men de voro inte olyckliga med ett själsmördande arbete. Dagens regelbundenhet, känslan av att äga handlag och fortfärdighet så att många bokstäver och siffror voro skrivna när klockan var halv sex, förlänade arbetet en viss tjusning och gav tillfredsställelse.

Tiden gick fort, och kan tiden göra något bättre. Dess förr blir det lördagskväll, påsk med två helgdagar, semester, avlöningsdag.

Tiden utanför arbetet ägnades åt en skandalöst slarvig och hälsovådlig matlagning, åt kläder och grundligast av allt åt vänner som talade samma slang, skrattade åt samma antydningar och umbäranden, frekventerade samma butiker, klippte ur samma följetonger.

Ann Mari och Marianne voro icke utan manligt sällskap. De voro nätta och välvuxna och funno nåd inför många direktörsämnen. Så var deras ungdom omgiven av ett litet skimmer av romantik sådant som det manliga intresset ger. Det blev genast mycket muntrare att skura knivar med tandborstpulver, och äta köttbullar med fingrarna ur en blomstervas på nattduksbordet, när en ung man var med om det.

Egentligen voro de heroiska, Ann Mari och Marianne. De lyckades utvinna icke så liten munterhet ur sitt hårda och obekväma levnadssätt. De kallade det bohemliv, emedan det avvek från familjelivet, och emedan de icke hade blekaste aning om vad bohemliv är för något.

Vad som gjorde allt så roligt och bildade en ljuvlig trygghet i all omväxling var att de alltid höllo ihop och alltid voro vänner. De delade rum, även om deras kontor lågo öster och väster i staden. De hade allt gemensamt: pengar, kläder, beundrare, trötthet, besvär och festligheter. Varje dag var det precis lika roligt att råkas igen klockan tio minuter i sex på Norrmalmstorg. De voro oumbärliga för varandra.

Så hände att manufakturhandlaren började uppvakta Marianne. Det psykologiska ögonblicket var inne, han hade tröttnat på en gammal väninna, han ville gifta sig ungt. Marianne spärrade upp ögonen, men fann sig fort, som man gör, och började se på honom med helt nya ögon. Hon märkte snart, att det här var inte likt någon av de tidigare små affärerna som slutat med ett tankstreck, en fråga eller ingenting. Manufakturhandlaren uppvaktade jämnt så länge

som han ansåg nödvändigt, sen friade han och tog ut lysning. Han gjorde sig en glädje av att lyfta sin utvalda ut hennes torftiga och arbetsamma tillvaro in i en ny som var borgerligt ordnad, borgerligt tryggad och jämförelsevis bekväm.

Det betydde en fullständig omvälvning för Marianne i alla hänseenden, hennes ögon öppnades, hon såg hur eländigt hon haft det, hon såg vad hon var skapad för, och hon glömde alldeles bort Ann Mari.

Om någon sagt detta till Marianne då eller nu, skulle hon häftigt förnekat faktum. Var inte Ann Mari främsta gästen på bröllopet? Hade hon inte fått tyget till bröllopsklänningen för inköpspris i brudgummens affär? Var hon inte bjuden att äta sina söndagsmiddagar hos de nygifta, så snart det inte var något särskilt?

Jo, allt detta var sant och mera till, men likväl blev hon så ödsligt ensam. För den unga frun gick skilsmässan från barndomens och ungdomens kamrat smärtfritt och omärkligt. Hon behövde henne inte längre, hon kunde vara henne förutan.

Ann Mari däremot måste genomgå operationen utan bedövning och utan att röra en min. Det var den första sorgen i hennes liv, och hon kunde burit den bättre. Hon kunde antingen ha kommit till söndagsmiddagarna och installerat sig som vän i huset. Eller hon kunde ha fyllt sitt liv med en ny vänskap. Hon gjorde ingendera delen. Hon höll sig undan från Marianne och från alla andra. Genom att ta extra arbete lyckades hon undgå nödvändigheten att ta en ny rumskam-

rat. Ingen vet mer än jag hur många år hon grät om nätterna, och jag skäms att tala om det. Livet var nu grymt och outgrundligt. Varför betydde samma sak, samma skilsmässa platt intet för den ena och för den andra att leva med hjärtat mot en knivspets, så att varje slag gjorde ont.

Men medan Ann Mari själv har känslan av att allt står outhärdligt stilla i hennes liv, att samma smärta vaknar med henne och samma smärta följer henne till sängs dag för dag, så förändras hon likväl. Lyckligtvis, ty annars skulle jag inte ha mer att berätta. Yr av smärta och blind av gråt, har hon dock kommit till en skiljoväg i sitt liv, ty utan att ana det har hon blivit en person. Hon är icke längre bara Kvinnliga Kontoristen nr 1000, en av dem som tillsammans bilda typen. Hon har lika snäva kjolar och lika tunna blusar och ligger lika tåligt med papiljotter som de andra. Men hon differentieras som karaktär, och hennes levnad måste söka sig en egen väg.

Vad är det som mycket mot hennes vilja gör henne till människa? Genom sin stora sorg som ingen fattar eller gillar, har hon blivit uppmärksam på att livet inte bara är en avvaktan, en framtid, ett nu som skall klaras av så lättvindigt som möjligt. Hon vill nu begagna livet, hon vill förvalta det, och denna vilja står där en dag klar och färdig och har efterträtt sorgen genom en process hon själv icke kunnat följa. Den var ju också bara andra sidan av sorgen, dess rätsida, intet mer.

Ann Mari började åter att önska. Hon önskade hit, hon önskade dit, men alla hennes önskningar voro att

föra tillbaka till passionen att äga livet, förbliva i det och sätta märke däri.

Ann Mari upptäcker det faktum att fast livet är långt, det ändå visar svaga tendenser till att en gång ta slut. Även kvinnliga kontorister bli gamla, en dag slår det henne, att hon är intet undantag från regeln. Det gäller alltså att begagna denna handfull år, om hon icke skall ha levat förgäves. Hon vill vinna något av sitt liv, hon vill ge något, det får icke, får icke, får icke förrinna utan färg eller spår.

Ann Mari avundas dem av sina kamrater som kunnat rikta in all sin passion och sin energi på sitt arbete och skriva sin levnads skrift i en kolimportfirmas annaler. Någon annan sensation behövde de inte i sitt liv än att hota säga upp sig och få höra chefen be dem stanna emedan de inte kunde undvaras. Eller också bestod höjdpunkten i deras liv i att säga upp sig och gå till en konkurrentfirma med all sin genom åren förvärvade hemliga visdom i knepet att importera kol.

Andra däremot sparade, och det var nog för dem, de skaffade sig en betryggad ålderdom och dogo ifrån den. Åter andra slarvade och fingo träla tills de stupade, och så kommo de på fattighuset.

Men Ann Mari hade ingen av dessa passioner. Hennes passion var människor, det hade hon ärvt av generationer ättemödrar som i barnen och släkten funnit sin naturliga glädje och sin naturliga sorg. De hade alla, gifta och ogifta, levat inom familjen, och Ann Mari hade alltid tagit för givet att det var ett litet helvete för dem. Hur skulle hon annars kunnat njuta

så mycket av sin egen frihet från alla familjeband? Tvekade hon, behövde hon ju bara betrakta de kollegers sorgliga lott som hade goda hem i huvudstaden.

Men nu kommer den dag då hon saknar familjebanden, därför att hon äntligen fattat att de betyda ett mänskligt sammanhang, och då hon finner det skrämmande att leva sitt liv utanför generationerna. Stundom kan hon känna sig mörkrädd och vilsekommen som ett barn, den korrekta, punktliga och plikttrogna arbetsmänniskan Ann Mari.

Nu börjar hon medvetet sträva att komma in i mänskliga sammanhang, helst oupplösliga, krävande och givande. Hennes dagliga omgivning, på kontoret, i klubben, ser icke mycket av denna strävan med dess spänning, dess hopp, dess förväntningar. Det är hennes hemlighet med de människor hon närmar sig, drar till sig, hoppas allt av och missräknar sig på.

Ann Mari försökte skaffa sig en ring av vänner. Det höll på att lyckas, då var det hennes öde att finna den ende framför andra och att själv släppa de tag hon fått.

Den ende var fattigare än hon, ty på sin ringa post måste han underkasta sig sonliga försörjningsplikter. Det bekymrade inte Ann Mari, hon kunde ju försörja sig själv. Men han kunde inte förmås att ha en hustru som försörjde sig själv. Han ville inte heller be henne vänta som man gjorde förr. Hans moral var bitvis gammaldags, bitvis modern, ytterst tänjbar överallt där icke stoltheten kom in. Ann Mari upptäckte att hennes icke just var mera stabil.

Den föll fullkomligt till föga för hennes passion att

förena sig med en annan människa, i vars väsen hon skulle skriva med förblivande skrift så att när tvivel ansatte henne om hon var en riktig levande människa, hon alltid skulle kunna vända sig till honom för att få besked.

Många skakade på huvudet åt den nya fasen i hennes tillvaro. Själv levde hon syndfull och glad så länge det varade, sen ärvde han en affär i Östersund och reste med löfte att höra av sig. Men det gjorde han inte.

— Kära du, sade en fördomsfri vän till Ann Mari, du har gjort ett erotiskt socialt experiment, sådant får vi alla göra, för oss finns inga normer. Kompromisser, undvaranden, offer, vågspel, det är vårt liv. Öppna dina ögon och se.

Ann Mari öppnade icke sina ögon. Hon levde i mörker, själv full av mörker. Hon undvek Marianne, som gärna skulle ha tröstat, om hon först fått slå.

En dag försvann den fördomsfria vännen själv från skådebanan. Allt var mönstergillt ordnat, papper på golvet för att inte bloda ner, när hon skar av pulsådrorna. Ann Mari skötte resten, och det kom bara tre intetsägande rader i tidningarna. Men den gången beslöt hon att göra sitt liv färdigt, sen fick det kosta vad det ville. En tid drog nu Ann Mari till sig alla sorger inom en vid omkrets och det alldeles utan sitt åtgörande. Hon var en invigd, hennes panna hade ett tecken, och hon såg vad andra icke såg och hörde vad andra icke hörde. Varför kom han som hade förskingrat just till henne av alla på kontoret? Varför måste städerskan inviga henne i råhet och lidande utan gräns.

Varför kom till henne Mariannes man och förklarade häftigt upprörd att han inte var lycklig? Varför måste just Ann Mari av alla fotvandrare vara på väg hem den kväll när två män förgjorde varandra i trappuppgången för en kvinna? Hon visste det inte, visste ej om hon var särskilt utvald eller om alla hade det alla dagar så som hon.

Men till slut, när sorgen sugit sig mätt på henne som en igel, föll den från henne, hon hade kommit in i ett annat skede, och det slutade upp att hända så många katastrofer omkring henne. Hon började träffa goda och lyckliga människor, även nu utan att söka dem.

Hon hade försökt att ta hand om de olyckliga i sin väg, det lilla hon kunde, men när nu någon kom och försökte ta hand om henne, tappade hon koncepterna av förvåning. Ändå var det så, att de som nu togo hand om henne ingalunda gjorde det gratis.

— Vi gör det av solidaritet, sade dessa hennes kamrater, och de fordrade solidaritet av henne tillbaka. Gärna, alltför gärna gav hon den. Hon gjorde mycket mera. Hon flyttade sitt livs tyngdpunkt från sig själv till kamraterna, särskilt de unga som inte särskilt uppskattade det. Och hon erfor samma lycka och samma missräkning som en moder som placerar livets tyngdpunkt hos sina barn.

Då Marianne träffade henne under denna tid, trodde hon att den forna kamraten blivit litet vriden. Hon var själv, Marianne, i det stadium, då hon var böjd att säga: tänk vad du har det bra, Ann Mari, ingen man, inga pigor eller barn som gör dig bekymmer. Och så släpar du ut dig för otacksamma personer.

Men Marianne kunde ha lugnat sig. Om ett år skulle hon själv åter glädja sig åt man, barn och pigor och sin nya ställning i en landsortsstad. Och sedan ännu någon tid förgått, skulle Ann Mari sluta upp att arbeta för de självförsörjandes bostadslägenheter och låta Marianne den inflytelserika konsulinnan ordna det bra för henne i samma stad. Ty hon började bli mycket trött, fast hon inte kändes vid det, och hennes intressekrets krympte ihop på nytt. Den rörde sig nu omkring några få personer, huvudsakligast den yngre generationen i familjen som hon ville lägga beslag på för att få vara god mot dem. Men de behövde inte hennes godhet och voro för stolta för att ta emot gåvor, ty de visste att Ann Mari behövde sitt.

Hon tänkte: Fattig har jag levat och fattig skall jag dö, ingenting får jag ge människorna, annat än det de tar emot av den de inte bryr sig om. Och nu orkar jag inte ens ge dem det. Varför slösade jag inte med det enda jag haft i överflöd: godhet? Varför hjälpte jag inte herr Bengtsson med hela summan han behövde för att klara sig före revisionen? Varför deltog jag inte verkligt djupt med Marianne då hon beklagade sig över att hennes man avsatt ettusen kronor om året av sina trettiotusen åt sin gamla väninna? Eller varför talte jag inte förstånd med henne åt mannen, då han bad mig? Varför skilde jag inte de där karlarna åt i trappan, och varför mördade jag inte städerskans man?

Ann Mari har då redan glömt, att hon inte hade godhet i överflöd, hon har glömt hur Marianne prövade hennes tålamod och kränkte henne genom att

hopa nesa och hån över den kvinna som haft en fri förbindelse med hennes man före hans äktenskap. Hon har glömt att kassabristen var lika stor som hela hennes sparkapital, och hon har glömt att hennes syskonbarn av grannlagenhet vägrade att ta emot hennes presenter. Hon bara sörjer över att ha misslyckats med fall efter fall, förspillt alla möjligheter.

En dag sörjer hon heller inte längre över det så mycket. Hon trivs på sitt vilohem, där får hon ha en katt och ett blomfönster och kan varje dag gå till dukat bord tre gånger.

När Marianne kommer och hälsar på heter det regelbundet:

— *Kära* du, så trevligt du har det.

— Kära *du*, att din man har blivit konsul!

Men att prata faller sig svårt. Marianne bryr sig inte så mycket om att inspektera hemmet, och Ann Mari tittar endast flyktigt på fotografierna av Mariannes barn. Båda kunde de för varandra berätta ganska märkliga ting ur ett långt liv, men de komma sig inte för. Ty de känna att ingen av dem har lust att höra på den andra. Ann Mari trivs bättre med Mariannes portvakt som också har de sorgligaste stockholmsminnen.

Marianne är nu en rik äldre fru, en oberoende person i allas ögon. Men ingen kan vara mera beroende än hon. Maken som ingått som en nödvändig beståndsdel i hennes liv med sin gallsten och pension åt den forna väninnan han dör och där sitter hon ensam med ett stort hus. Om hon därtill förlorade något av barnen eller av egendomen, skulle det vara detsamma som

att skära av henne en lem. Hon är ömtålig, framsatt för ödet och ofta rädd. År 1914 på hösten alldeles vanvettigt rädd.

Ödet vet däremot inte mera hur det ska komma åt Ann Mari.

Viskar det åt henne: ja men du satte inga spår med ditt liv, du kunde icke förankra dig hos någon eller vara någons ankargrund och ditt sociala arbete var ganska obetydligt, då rör det henne ej mer, ty den passionen har slocknat.

Säger det: ingen älskar dig mera, ty du var inte god nog, så gråter hon en skvätt, men glömmer fort sorgen; det behövs bara att någon kommer in med en hyacint, vilket händer ganska ofta, genast har Minnet orätt och allt är bra. Dör en ros i hennes fönster, så gör det inte så mycket, ty hon sätter alltid skott i god tid. Och Kristus besökte henne helt oväntat, då hon låg på sin dödsbädd.

DE BLÅ SILKESSTRUMPORNA

Äventyret började med att jag köpte de blå silkesstrumporna. Butiksherrn föreslog diskretare färger såsom brunt och grått, men jag var en av de där indiskreta personer som fabriken måtte ha räknat med, så vida inte hela kollektionen var ett misstag av färgaren.

Från butiken gick jag direkt upp till min väninna Marie, och där tog jag på mig strumporna. Marie hade vanliga bruna tråd och var allt en smula avundsjuk. Men sedan dess har hon nog hunnit vara glad många gånger åt att jag och inte hon bar de blå strumporna.

Jag hade inte träffat Marie på hela veckan, ändå det varit en högst betydelsefull sådan, nämligen hennes första vecka i Verket. Det är den stora försörjningsinrättning, dit även jag ska gå in, så fort jag fått det usla matematikbetyget och gått igenom elevkursen. Därför är det ju ganska naturligt, att jag redan i spårvagnen måste be att få veta hennes intryck, även om jag inte trodde att de skulle kunna bli så särdeles brokiga. Verket har alltid tyckts mig vara en mycket enfärgad inrättning. Men Marie överraskade mig grundligt. Hon förklarade att Verket långt ifrån att vara den stora välsmorda och precisa maskinen, som jag

trott, i stället var en plats, där det rådde ett väldigt liv och leverne, där de anställda hade utrymme för alla passioner, som bo i ett mänskligt bröst såsom hat och vrede, kärlek, avundsjuka, äregirighet och falskhet. För närvarande, berättade hon, rådde där en väldig uppståndelse, den hade pågått ända sen Verket fått ny generaldirektör i våras och inte lagt sig än.

Jag sa, att jag kunde då inte alls begripa, att det rörde till exempel henne hurudan högsta ledningen var, hade hon ens sett honom?

Nej, det hade inte Marie, men, sade hon, om han inte syns, så känns han. Han är något i stil med vad tsaren av Ryssland och änkekejsarinnan i Kina var i sina glansdagar, sägs det.

— Men han avrättar väl inte?

— Nej, men han förvisar. Den som gör sig misshaglig, blir skickad längst ut i landsorten att glömmas och dö.

— Pappa säger, att han är en stor kapacitet och framtidsman, sade jag.

— Jo, det vill jag lova, och Marie knyckte på nacken. Innan han blev generaldirektör, har han suttit i tre år i kommitté för att omorganisera Verket. Och nu har han ett farligt göra för att vända upp och ner på allting.

— Vad går då de där förändringarna ut på? frågade jag.

En medelålders herre med stor böjd näsa, små vassa ögon, röda kinder och en stor röd mun under en blond, nedkammad mustasch, satt och stirrade på mina ben. I känslan av, att han inte förstod, varför de voro så

mycket blå just i dag, lade jag dem så långt jag kunde in under bänken.

— Jo, sade Marie, som är mycket för att breda på och lägga ut, det går ut på en enda sak, och det är att långsamt pina och plåga och röka ut alla kvinnor i Verket på ett så fint sätt, att ingen kan komma åt det och göra sak av det. Tycker inte du, Bjutti, det är trevliga utsikter för en annan (Bjutti är mitt gamla skolöknamn, och ingen kan ana, att det är engelska och betyder skönhet). Du kan vara glad åt, att du troligen aldrig kommer in, för slinker du inte med i den här kursen i vinter, sen kan du få vänta i åratal på en ny. Han har tusen knep att bli av med fruntimmerna, det säger min bordskamrat och hon är inne i sakerna.

— Hon måtte vara det, sade jag.

— Jo, var du säker. Hon är gammal i gården, men hon säger, att det var ett helt himmelrike förut mot det helvete det blivit, sen den nye generaldirektören kom. Han har gjort alla hennes jämnåriga manliga kamrater till chefer och befriat dem från allt annat arbete än att springa omkring och hindra henne och hennes kvinnliga kamrater, som gör själva nyttan. Dessutom lär det ha blivit en så simpel *ton* på hela Verket, sen han kom, alla karlarna har genast luktat sig till, att han inte aktar oss mer än en gammal skotrasa, och de tar så gärna efter, för anlagen har de alltid haft.

På detta sätt öste Marie ut sig en lång stund, ända fram till Bellmansro. Jag hade inte velat låtsa om herrn med den stora näsan förut, men en gång tittade

jag oförhappandes upp, och då märkte jag, att han lyssnade intensivt till vårt samtal. Jag mötte hans ögon som hade ett roat uttryck, och i samma sekund var det som om det stått skrivet utanpå honom med stor stil: generaldirektör. Strax därpå stannade spårvagnen, och vi stego alla ur. Mina strumpor fick sig en blick i förbifarten, men jag tog Marie under armen och drog henne och dem fortast möjligt ur mannens åsyn.

Jag sade ingenting åt Marie, för jag ville inte precis skrämma slag på henne, men medan hon pratade vidare, sökte jag i minnet återkalla vad som blivit sagt i spårvagnen. Det, som då förefallit som prat rätt och slätt, blev nu, när det tänktes sagt om och inför chefen, en rad av ärekränkningar, den ena farligare än den andra. Jag var nog okynnig att önska, att min aning skulle bekräftas och det visa sig att det var *Han*, som lyssnade. Läxan skulle bara göra honom gott, och det var inte troligt, att han skulle kunna identifiera Marie eller mig, två små jäntor, bland massan av kvinnliga anställda. För säkerhets skull fick jag Marie till att lova att skaffa sig en ny vinterhatt i morgon, innan hon gick till Verket. För det visste jag genom mina iakttagelser av pappa, att herrar känner aldrig igen fruntimmer, när de kommer i nya kläder. Vad den där bordskamraten angår, som naturligtvis också svävade i fara, så hade Marie lyckligtvis inte nämnt hennes namn.

Ingenting hände på söndagen och ingenting på måndagen, och sedan glömde jag bort hela saken i bekymren för mina egna problem, som jag hade att lösa till onsdagens matematiktimme. Mitt förstånd stod helt enkelt

stilla inför dem, och jag hade den outsägligt pinsamma känslan av att ha kommit till den gräns, där ens fattningsgåva upphör. Intuition, som är så modernt, hjälper inte på studentuppgifter i matematik. När onsdagen kom, voro mina problem lika trassliga som förut, ja trassligare. Så att jag var inte vid något vidare gott lynne, när Marie på förmiddagen lät höra sin röst i telefon.

— Bjutti, sade hon med andan i halsen, för guds skull, sätt aldrig mera på dig silkesstrumporna!

Jag hade glömt hela historien, och jag sade: — Vad går åt dig?

— Lovar du?

— Inte förrän jag vet varför.

— Han är ute på spår efter dem, viskade hon, så lågt att jag knappast hörde det. I morse kom han in i rummet, där jag sitter, och vi flög alla upp och stod vid våra platser i väntan på att han skulle passera. Men han gick inte igenom utan snusade som en setter, som fått upp ett spår, och så stannade han vid mitt bord och tittade först neråt golvet och sen rakt i ansiktet på mig och så sa han: Hör nu fröken, brukar ni gå i himmelsblå strumpor?

— *Nej,* herr generaldirektör, svarade jag.

— Begrep du med detsamma, Marie?

— Nej, gudskelov, och jag tror, att jag såg lika dum ut, som jag kände mig, för han lät ämnet falla och gick vidare efter ännu en blick, som jag tydde till: Nu har du väl ändå inte lurat mig? Sen ska han ha sneglat på alla flickornas ben, till dess han upptäckte en syndare, som hade maken till dina ben. Hon

kallades in enskilt, och hon säger, att han blivit galen, och att hon nog blir förvisad till övre Norrland.

Jag frågade, om vi måste bekänna. — Då blir ju min bordskamrat fast, sade Marie. För resten så är den flickan med strumporna förlovad, och hon säger, att hon gifter sig hellre än sitter i Haparanda.

Efter detta gick jag naturligtvis in till mig och tog av mig silkesstrumporna. Då föll mig den olycksaliga tanken in, att eftersom jag inte fick bära dem mer, så kunde jag så gott skicka dem till honom, som letade efter dem. Jag tog en lapp och skrev:

"Detta är de rätta strumporna. Skicka *dem* till Haparanda."

Lappen lade jag in i paketet, och så skrev jag generaldirektörens namn och adress utanpå. Men när jag på vägen till matematiklektionen skulle gå in på posten med strumporna, tvekade jag och gick förbi. Uppslaget var visst ändå inte så förfärligt kvickt, som jag tyckt i första ögonblicket.

Min lärare var ännu inte kommen. Medan jag väntade, satt jag och tänkte, inte på de matematiska problemen, för det visste jag var lönlöst, men på min framtid i Verket, ifall jag nu komme in där. Jag skulle vilja slå ett slag för kvinnans ställning där. Jag skulle vilja utmärka mig kolossalt och modigt föra talan för alla de rädda, tysta och förbittrade. Det vore en gärning som kunde ge glans åt det bistra livet vid skrivpulpeten. Tanken att denna modiga bragd kunde sluta med förvisning i landsorten var mig inte alldeles främmande, ej heller avskräckande. Ty då komme jag ju

undan föräldrahemmets ömma omsorger och finge börja livet på egen hand.

Vid denna tidpunkt kom matematikläraren, och jag såg ingenting ovanligt på honom, utom, som jag sedan tänkt, kanske det, att han inte riktigt beräknade avståndet, när han skulle flytta böcker och papper. Vi satte oss som vanligt bredvid varandra i soffan, jag lämnade honom problemen och stirrade orörlig rakt förbi honom in i väggen. Nu kom det en skur av hån och ovett, det visste jag.

— Hör nu fröken, började han, om fröken skulle behaga koncentrera sig på de visserligen tarvliga uppgifter, som för ögonblicket föreligga fröken.

— Är det fel? frågade jag utan att vända på huvudet.

— Fel! utropade han med sin mest ironiska artighet. Det ligger utom möjligheternas område att fröken kan begå ett fel. Men frökens problem är lösta på ett så suveränt sätt, att jag måste be fröken förklara.

Nu vände jag huvudet mycket långsamt åt hans håll.

— Var god och visa mig hur det ska vara, sade jag.

Han började, men efter tre minuter slog han handen i bordet, helt visst hårdare än han beräknat, ty det gjorde tydligen ont.

— Jag gitter inte mera, nästan skrek han, där sitter ni och begriper inte ett förbannat dugg, det ser jag på er min. Även till förnuftets tempel liksom till Jerusalems finns det en kvinnornas förgård, och längre kommer ni aldrig? Vad ska ni med matematikbetyget?

— Det vet ju doktorn, sade jag. Ni tror väl inte att jag tar lektioner bara för det nöje det bereder mig.

— Ni passar inte i Verket, förklarade han.

— Där finns annars också en kvinnornas förgård.

— Varför har ni inte de blå silkesstrumporna på er? frågade han plötsligt.

Jag svarade endast med en blick av stolt förakt. — Tillåter ni att vi fortsätter lektionen.

Med ens var det som om en gasbomb fallit ner genom taket. Där satt jag och hade utan minsta varning en matematiklärare i ansiktet på mig, som kysste och härjade, medan hans ena hand höll fast mina, och den andra stor och het, omslöt min hals. Jag knep ihop läpparna för att rädda dem och kunde alltså heller icke skrika utan kämpade stumt och hjältemodigt, till dess vi slutligen åter sutto där i var sitt soffhörn, båda röda, pustande, ovissa om vad som skulle ske härnäst.

Jag teg, jag var förintad, full av en smärtsam blygsel. Men på figuren, som satt där och bespejade mig, tänkte jag inte genast. Jag tänkte på min hemliga minnesbok och de rader En, vars namn är en hemlighet, skrivit in där, dagen innan han reste till svenska konsulatet i Petrograd:

"En tillsluten lustgård
är min syster, min brud,
en tillsluten brunn,
en förseglad källa."

Jo vackert längre, tänkte jag gråtfärdigt, sedan ett svin har sörplat ur källan.

Han måtte ha hört en snyftning, som sluppit fram mellan mina båda händer, ty han sade hastigt: — Ska vi fortsätta nu?

— Med vad? frågade jag bitande.

— Problemen. Och fröken får ursäkta, men ... Jag har behärskat mig varenda lektion, men i dag gick det inte mer.

Händerna föllo från mitt ansikte, jag stirrade på honom, och vi rodnade mörkrött båda två, när våra blickar möttes.

— Doktorn har ju skymfat och grälat varenda gång, sade jag.

— Ja, det har inte alls med det andra att göra, sade han. Som fröken nog förstår.

Jag tror det var den snopna lutningen på hans ena axel, som gav mig min lysande idé. Men jag hade nog aldrig satt den i verket, om inte jag helt plötsligt genom denna episod befunnit mig i en helt ny ställning till denna karl i synnerhet och hans likar i allmänhet. Löst, föreställde jag mig då, från en hel rad hänsyn och förpliktelser.

— Jo, det har mycket med det att göra, sade jag. Doktorn förstår nog att mina föräldrar ordnat om den här undervisningen under förutsättning, att doktorn var en gentleman. Nu kan jag för deras skull inte fortsätta längre. Men jag kan inte gärna byta lärare, när jag inte kan säga orsaken, och jag måste ha mitt betyg, innan kursen börjar. Därför så förstår nog doktorn, att doktorn måste ge mig betyget nu, i dag.

— Men ni är urbota i matematik! utbrast han med uppriktigaste övertygelse.

— Det tror jag inte, om jag har en lärare, som bjuder till. Men jag föreslog det där om betyget, därför att det blir så pinsamt att behöva ...

Han övervägde, och jag följer med spänning hans växlande minspel. Nu tänker han på sina timmar i Lundkvistska flickskolan, nu minns han att pappa är inspektor där.

— Kommer man att pröva era matematiska kunskaper vidare? frågade han.

Jag förklarade ivrigt att så inte var fallet. Fordran på matematikbetyget hade den nye generaldirektören satt dit, i hopp att så många kvinnliga sökande som möjligt skulle falla igenom.

— Men om fröken nu får betyget, då kanske ni sprider ut *hur* ni fått det?

— Nej, svarade jag, det borde doktorn begripa, att en ung flicka inte gör för det första. Och inte en, som söker till elevkursen, för det andra.

— Men under tysthetslöfte till era sjutusen bästa väninnor?

— *Nej,* sade jag.

Han rev sig i huvudet och tittade skarpt på mig.

— Det är ändå som tusan, sade han, vad det klarar upp begreppen i en kvinnohjärna med ett par rediga kyssar. Nu löser ni ju era problem med en förbaskad ackuratess. Ni är värd cum laude!

Och kan man tänka sig, det fick jag! Och nu var det jag, som stod där generad med betyget i handen, medan han med en obeskrivligt ironisk artighet bad mig hålla till godo med vad jag ärligt förtjänat.

Resten av dagen förgick i ett rus på konditori och bio och med vin och faderliga välsignelser hemma. På kvällen när jag låg och läste för mig själv: "En tillsluten lustgård är min syster, min brud", kom jag med

ens ihåg silkesstrumporna, och att jag glömt dem hos matematikläraren med adressen utanpå och hälsningen inuti. Arma dåre, vilket bekymmer hade jag inte skaffat mig, nu när jag kunnat slumra in i känslan av att ha vänt nesan i seger. Jag somnade ändå snart ifrån bekymret, men när jag vaknade på morgonen, stod det där och väntade. Så fort jag hade en möjlighet störtade jag till mannens bostad — jag kände familjen, där han hyrde sin dubblett — och bad jungfrun söka efter paketet. Då det inte stod att finna, bad jag henne fråga honom, men han hade inte sett till något, lät han hälsa. De onda aningar, som började stiga upp inom mig, tystade jag med att intala mig, att jag tappat strumporna på gatan, helst i Norrström.

*

När jag sökte till elevkursen, blev jag antagen till och med före flera andra sökande, som sökt förut. Man trodde, att det berodde på mitt höga betyg i matematik.

Jag genomgick kursen och bestod någorlunda examen. Därpå började min provtjänstgöring i Verket. I motsats till Marie hade jag de första dagarna alls inte tid att göra några allmänna iakttagelser, dessutom voro de äldre, däribland Marie, utomordentligt förbehållsamma. Det var väl efter historien med strumporna.

Om jag blir hundra år, skall jag aldrig glömma det intryck jag erfor, då jag en dag fann på min pulpet

dessa samma strumpor, inlagda i ett av Verkets stora kuvert. Intet budskap, ingen förklaring medföljde dem, men det behövdes heller icke. Jag visste lika säkert som brottslingen, som finner en dolk på sitt nattduksbord, från vem de kommit.

Vad skulle jag göra? Kasta mig för chefens fötter eller söka beveka honom med ett käckt och ungdomligt mod? Ack, jag med alla mina stolta planer, jag vågade inte göra någonting. Jag satt stilla på min plats som en mus i sitt hål och darrade var gång det tog i dörren.

När provmånaden var över, blev jag verkligen skickad till Haparanda. Det var intet skämt, intet misstag, saken var klar. Nu när det var allvar, insåg jag först vad en sådan förvisning betydde, och insåg jag det inte själv, så upplystes jag därom av föräldrahemmets höga klagan över avståndet, kölden och mörkret. Pappa ville genast gå till generaldirektören, som han kände från statsministerns sista middag. Men jag avböjde, jag ville åtminstone själv först göra ett försök. Det var värre än döden, men pappa är kyrkoherde och förstår inte skämt i strumpgenren.

Alltså, nästa dag stod jag inför den stora näsan och de små stickande ögonen. Och han log, ja han log som en stomatolannons.

— Ja, vi har fröken här nu, sade han. Vad är hon egentligen för en liten figur? Ser ut som en vanlig småsöt liten familjeflicka, kommer från ett ecklesiastikt hem och är så utsökt fräck och våghalsig och oförskämd.

— Ja, sade jag. Ty inte förbättrade jag min sak med

att börja förklara att troligen matematikläraren till hämnd skrivit mig som avsändare på paketet.

— Och nu vill kanske fröken be om befrielse från Haparanda?

— Ja, framsuckade jag.

— Fick fröken tillbaka strumporna?

— Ja.

— Och vågade ändå stega hit? Nåja, det var ju i stil med ert uppförande för övrigt. Minns ni, att ni frånkände mig heder och ära och sunt förnuft den där gången i spårvagnen?

— Ja, sade jag. Och kom mig inte för att upplysa om, att det var Marie och inte jag, som var den värsta.

— Ni tror väl inte, att det bekom mig det ringaste?

— Nej, sade jag.

— Jo, men det gjorde det. Er värdesättning av mitt arbete var intressant i all sin förenkling. Ni hade inte den ringaste blick för hela min stora organisationsplan. Men ni hade med en viss skarpsynt elakhet satt fingret på en dunkel punkt däri. Det är sant, att jag inte tycker om kvinnor som gör mäns arbete. Kvinnan skall sitta på en tron. Men jag visste inte själv av, att jag låtit mina antipatier dra i väg med mig så pass som jag gjort. Mina åtgärder hade jag nog vidtagit fullt medvetet, men jag förstod inte, att jag på några månader lyckats bibringa mina kvinnliga underlydande den vantrevnadskänsla, som ni gav uttryck för. Ni sade något om, att "vi tycker alla att han är vår fiende i stället för vår chef, som skulle stå på vårt bästa". Efter att ha grubblat på saken under söndagen, kom jag till

den slutsatsen, att så länge staten medger kvinnorna rätt att söka och inneha ämbeten i mitt Verk, så länge bör de också bli lojalt behandlade där. Jag kallade upp två av de äldsta fröknarna och frågade dem, vad det var de egentligen hade att klaga på mig. Men de hade aldrig klagat, nej inte alls. Om dessa två begagnat sig av tillfället, om de ändå förstått, att jag var uppriktig, inte försåtlig, när jag frågade dem! Men de förstod inte ögonblicket, de ljög och var så släta i synen, som om de behandlats där av censuren. Då gick jag på spaning efter de blå silkesstrumporna. Jag kom på fel spår, men det dröjde, innan jag upptäckte det, hon såg så skyldig ut. Jag började tycka, att det var en ömklig feghet, mina underlydande visade. Då kom ert paket på posten med den lilla hälsningen i. *Ni* var då inte feg, ni hade skrivit ert fulla namn och adress utanpå, tre veckor innan ni skulle anmäla er som sökande till kursen. När jag fann er bland de sökande, ställde jag om, att ni blev antagen. Och nu har jag er alltså här och kan få veta vad i Herrans namn ni tänkte på?

Vad skulle jag svara? Inte hade jag tänkt något så vidare. Det var ju ett misstag, att paketet någonsin blivit avsänt och min förryckta idé bragt i verkställighet.

— Jag har ångrat mig så kolossalt förut, sade jag efter något betänkande. Men nu är jag så glad, som jag aldrig trodde var möjligt, när generaldirektören upptagit mina förflugna ord så *storslaget*. Då gör det inte så mycket, att jag måste till Haparanda, om de andra får det bättre.

— Det må jag säga var storslaget, sade generaldirektören. För det blir nog inte muntert i Haparanda.

— Nej, sade jag och tänkte i mitt stilla sinne: jag stannar aldrig där, jag tar mig över till svenska konsulatet i Petrograd. Egentligen spelade jag ju en roll för den mäktige mannen och ställde mig bättre och annorlunda än jag var. Jag hade liksom inte mera någon blygsel i det fallet efter scenen med matematikläraren. Jag stod i ett slags defensivställning inför alla karlar, från den stunden. Men något hos mig var upprikтigt just nu, och det var min önskan att fälla ett ord för alla flickorna, som skulle stanna i Verket.

— Om generaldirektören bara ville pröva oss, innan generaldirektören dömer om vår kapacitet, sade jag. Det är en förlamande känsla att veta sig underkänd på förhand. Betro oss med svåra uppgifter i stället för att sätta oss till de lägsta hjälpmadamsysslorna för alltid. Vi ska nog gå i land med dem, tänk på kvinnorna i de krigförande länderna.

Han svarade inte strax. Men när hans svar kom, drabbade det mig oförberedd, där jag satt och primade över hur skickligt jag hade begagnat tillfället.

— Fröken är ju särskilt begåvad i matematik, vill jag minnas? sade han.

— Inte särskilt, sade jag.

— Å, jag minns nog, att ni hade cum laude. Nåväl jag har en uppgift för en duktig matematiker. Jag hade inte ett ögonblick drömt om att sätta en kvinna till den, men nu ska vi göra ett prov, eftersom ni ber mig. I morgon får ni besked. Och nu har jag inte tid med

er längre. Ge er av, seså, inga men, och var glad, att ni tills vidare slipper Haparanda.

I nästa ögonblick var jag utom dörren. Hur länge jag stod där förstenad, vet jag inte. Jag vaknade upp, först då ett par herrar gick förbi mig och sade: — Jo, den, hon måtte ha fått klått. Och det må man säga var rätt uppfattat. Då ryckte jag upp mig, fann vägen till tamburen där mina kläder hängde och gick raka vägen till nästa matematiklärare.

Han får hjälpa mig. Jag betalar honom med pengarna, som farmor satte in i banken till min brudklänning. Förr går jag utan klänning i brudstol, än jag ger tappt inför *den* stora näsan.

DEN ODÖDLIGA GÄRNINGEN

— Jag avskyr det, sade den unge mannen.

— Vad avskyr du? Hans beskyddarinna och äldre vän såg deltagande och spefullt på honom.

— Att tillhöra en gammal, välkänd släkt.

— Kom du hit för att säga det?

— Ja.

— Men det visste jag ju förut. Vill du inte sitta ner?

Någon hade en gång sagt om Aurore Carmin, att hon öppnade aldrig ögonen riktigt förrän mot kvällen.

Men nu var det afton, och lampljuset väl skyddat. Hennes ögon voro också mycket öppna, mycket vakna, där hon satt i sitt soffhörn snett mot den unge kandidaten och iakttog hans vackra ansiktes min av vämjelse över det välkända namn han bar.

Han hade enligt sin vana tagit gungstolen och gungade och rökte lika häftigt. I rummets stora, mjuka stillhet, nyss fullkomlig, skapade han en virvel av oro, golvtiljorna knarrade, en ljusskärm klingade till, och gardinen fläktade svagt av draget han rörde upp. Men soffhörnet var utanför detta oväderscentrum, och hon, som satt där, såg lugn in i ovädret, bemödade sig att

tränga fram till det unga hjärta, som var dess upphov.

— Ja, men du har ju för länge sen kastat traditionens börda från dina skuldror, sade hon trevande. Hon hade trott, att det var ett i familjen accepterat faktum, att arvtagaren av de hundraåriga prästerliga traditionerna idkade profana studier och skulle bli biblioteksman. Men alldeles säkert hade striden tagits upp på nytt nu i samband med hans kandidatexamen. En fråga bekräftade hennes förmodan.

— Här skall du få se lönen för min fina examen, sade han och tog upp ett brev ur plånboken. Min moder besvär mig att ännu en gång besinna mig och bli teolog. Hör vad hon skriver: Tro mig, min käre son, du tar på dig ett stort ansvar, om du blir den som leder släkten in på nya banor, där dess genom seklerna renodlade typ inte passar. Har du tänkt dig? Han reste sig upp och ställde sig framför fröken Carmin.

— Se på mig, sade han vredgad, är jag en genom sekler renodlad prästerlig typ?

Ett faktum var att han var det, men hon aktade sig för att säga det. Han var sin farfar upp i dagen, samma fasta, rediga prelatensiska drag. När han nu gick fram och tillbaka och hädade traditionen, gjorde han det med den födde talarens flytande föredrag. Han höll ofta små predikningar för henne, för att omvända henne från kristendomen som hon omfattade, och blev aldrig trött på att framlägga bevis på att Jesus av Nazareth icke uppstått.

— Man skulle kunna tro, sade han, att jag vandrade

mitt i ett långt tåg, med de döda före mig och små ofödda krypande efter, som jag leder på avvägar om jag blir biblioteksamanuens. Det är så man kan bli tokig av denna mystik. Om de döda ville vara så goda att nöja sig med att vara döda. I själva verket är saken så enkel. Jag är till. Inte i en behaglig tid visserligen, men man får söka klara sig utan sentimentalitet. Jag är jag, en fristående människa. Förr blev man präst, därför har det råkat bära sig så att mitt namn burits av en rad prostar och, till råga på allt, en biskop. Nu blir man inte präst!

— Det sägs att det yrket ska ge de bästa eller åtminstone snabbaste befordringsmöjligheter av alla.

Vid detta exploderade den nyblivne kandidaten, och bakom handen smålog hon över att han reagerade för hennes cynism som den mest nitiske Guds tjänare.

— Ska man välja att bli förkunnare av Kristus för att det ger ordinarie befattning. Ska man täckas tillhöra en institution som ligger i händerna på sina fiender ecklesiastikministrarna! Om ni kristna inte finner något i det, så är det för starkt för mig, förnekaren! Sen må farfar ha sagt ett och farmor ett annat. Jag är inte skyldig dem hörsamhet. De har inte bekostat mina studier, det har ju du. Men det var väl inte för att jag skulle bli präst?

Hon svarade icke på hans fråga, vilket ju också var onödigt. Hon tänkte på vilket missgrepp det var, att familjen envisats att betrakta honom som dess påläggskalv och ständigt suttit i ring kring honom för att se om han presterade det de begärde av en sådan. Därför måste han ju nu envisas att betrakta sig som en fri-

stående i världsalltet. Den enda förpliktelse han tycktes erkänna var till den som lånat honom pengar. Ty pengar det var den hårda verkligheten, som man icke kunde förneka. Släkt, tradition, religion, det var mystik, bort med det.

— Vad funderar du på? frågade hon.

— Ja, det slog mig plötsligt, sade han, att det egentligen är ganska gåtfullt att du lånar mig pengar... Du hör inte till släkten, du fullföljer såvitt jag vet ingen plan därmed och väntar dig ingen fördel...

Hon brast i skratt.

— Varför skrattar du? frågade han plötsligt osäker. Är det så märkvärdigt, att jag börjar tänka efter?

— Ja, sade hon, det är ganska märkvärdigt, när det inte hänt förr. Det är fyra år sen du fick ditt första lån av mig, utan att be om det. Sen har de andra kommit i ganska rask följd, och det har varit den naturligaste sak i världen för dig. Och nu, ett tu tre hittar du en gåta i din platta självklara värld, där alla gåtor blott är skenbara för en filosofie kandidat. Skulle jag icke le?

Han betraktade henne oavvänt under en minut, det var första gången. Vad såg han? Ingenting märkvärdigt: en femtiårig dam, som mötte hans ögon med ett leende, dubbelt så gammalt som han. Djupa ringar under ögonen, allsköns fåror, ett liv, som nalkades sitt slut.

Slutligen förde hon undan hans blick med handen.

— Nej, se icke på mig, sade hon, det är inte jag, som är det intressanta i historien. Det ligger längre tillbaka i tiden. Du nämnde nyss din farmor med avsmak.

— Det är väl inte hon som är det intressanta i historien?

— Jo, det är det. Vad vet du om henne?

— Ingenting annat än att hon hållit mig till dopet och sen sagt: Herre, nu låter du din tjänarinna fara i frid. Men sånt säger man inte. Det är för pretentiöst.

— Inte när hon sade det. Hon var i sanning Herrens tjänarinna och hon for i frid.

Han suckade och skakade på huvudet som om han velat säga: mycken nytta har du inte haft av mitt upplysta umgänge.

— Det var allt lite förhastat, sade han, att så lita på en nyfödd unge av mankön, även om han är född i familjen Hagander. Jag ser på dig, att hon litade på Gud. Men du vet mycket väl att sånt är tomt prat för mig. Jag tror på vad jag ser och det är mest gement. Livet är en djävulsk affär, ja jag vet att du tycker att just därför ska man arbeta för så många hopplösa företag som finns. Du går i rött, fröken Carmin, och kommer alltid att göra det. Berätta nu historien om hur farmor Hagander skaffade mig de fyra lånen hos dig. Tänk att ha i själva himmeln folk som skriver på!

— Den kommer inte att passa dig.

— Om du lägger fram fakta för mig, är det min skyldighet att ta hänsyn till dem.

— Den visar tvärtemot dig, att de döda alltjämt . . .

— Låt oss ta konsekvenserna sedan.

Hon lutade sig litet tillbaka och slöt ögonen, de där vakna ögonen. Han förstod att hon sökte sig tillbaka. Sedan han nu börjat se på henne, fann han det intressant och gjorde upptäckter. Han iakttog, att högra

handen låg liksom och vilade i den vänstras famn, efter sina mödor sakta smekt i sömn av den. Han undrade hur det kom sig. Han såg henne aldrig skriva, han tyckte inte att det hon skrev var så märkvärdigt, men det slog honom, att hon måste anstränga den högra handen även för att skriva dåligt.

Till sist började hon inledningsvis:

— Du vet ju att jag också är av prästsläkt. Familjen Hagander var visserligen äldre och förnämare än Carminarna, men vi har haft en hel del med varann att göra. Min mor var också prästdotter, och när hon gifte sig med pastor Carmin var han adjunkt hos hennes far. Hela stiftet skakade på huvudet åt detta våghalsiga giftermål, men fast de var ytterligt fattiga, så klarade de sig så länge min morfar levde. Han byggde en liten stuga åt dem på prästgårdens mark, men när han dog missiverades far till ett nytt ställe. Under nådåret satt min mor kvar i sin stuga hos mormor. Sen måste hon flytta och stugan fick hon inte ta med sig. Far blev då predikohjälp hos din farfar, prosten Hagander, som nyligen ingått sitt tredje gifte, nu med din farmor.

— Gubben gav sig inte förrän han fick en son...

— Tyst gosse, det kommer du heller inte att göra. Som vanligt dåförtiden hade far en mycket liten kontant lön av några hundra kronor, resten utgick in natura. Far hade inte råd att avstå från husrum och mat, så att han fick lov att bo i prästgården. Sin hustru och sin lilla dotter Aurore hyrde han in i en bondgård i närheten. Mor har tillstått för mig sen jag blev stor

att hon sörjde över detta så att hon höll på att bli förgången.

— Varför det? Var hon så kär i prästen? Hon hade ju dig.

— Ja, hon älskade verkligen min far och med skäl kan jag säga dig. Hon leddes väl efter honom där hon satt bland främmande folk, så långt hemifrån som hon aldrig varit förr, i ett annat kontrakt. Men som det inte gick an att låtsas om att man längtar efter sin man så förebar hon för honom att det var skamlöst att sitta ensam med ett barn som en vanärad kvinna. När hon sagt det ett par gånger till stackars far, trodde hon det själv. Mor blygdes mycket sedan över sitt uppförande den tiden och hon sa, att om inte prostinnan Hagander varit så ...

— Aha, farmor!

— Vänta litet. En kväll kom far på besök och sa att han sagt prostinnan att han inte kom igen förrän nästa dags middag. Men det ville mor inte höra talas om. Skulle hela socknen kunna hålla reda på, när prästen stannade över natt hos sin hustru? Så drev hon ut honom att gå till prästgården i regn och mörker, och grät sedan hela natten. Sen dröjde det många dagar, och hon hörde inte av honom. Hon var i dödlig oro, att han vänt sitt hjärta från henne, och jag höll på att stryka med oskyldigt, ty hon hade inte mat att ge mig. Slutligen skrev hon ett brev till honom, stack in i ena hörnet en fjäder till tecken att det var brådskande, samt fann en barnunge att gå ner med det. Men ungen kom igen utan svar, och det blev afton, och han hördes inte av.

Då klädde hon på sig svart klänning och satte en svart silkesklut på huvudet som hon drog ihop, så ansiktet knappt syntes, och begav sig till prostgården. Hon tänkte föreställa en bondhustru, som kom till pastorn för att få ett betyg. Hon tittade in i köket och fick besked att gå trappan uppföre, så bodde pastor Carmin i rummet mitt fram. Men i trappan mötte hon den unga prostinnan. Hon sa till mig, att det var, som om en orm bitit henne i bröstet, ty hon tänkte: hon kommer från *honom*. Men hon neg och mumlade något om pastorn och en attest. Prostinnan bar i handen en stake med en smal, hemstöpt dank, sådan som mor sa, att de brukade kalla *springeljus*. Hon lyste på mor och sa: Goddag, vem är du? Jag känner inte igen. Det är så skumt så jag ser inte rätt väl.

— Inga Lisa i Prästtorp, mumlade mor och såg ner.

— Jaså, sade prostinnan, kom då ner med mig, Inga Lisa, så kommer pastorn sen.

— Jag skulle inte sinka mig, tackar så mycket, svarade mor förtvivlad. Kan jag inte möjligtvis få gå upp till honom och be honom om attesten?

Nej, prostinnan höll i sig. Det var inte expeditionstid, och det gick inte an att störa pastorn utan vidare. Han skrev kanske på sin predikan. Men om tio minuter kom han ner till kvällsvard, och då kunde Inga Lisa lämpligen framföra sitt ärende och få sin attest.

När jag var femton år fick jag en gång följa med mor till prostgården. Din farfar levde då ännu, han var över sjuttio år, såg ut som en profet. Din farmor var fyrtio, och en strålande kvinna kan jag säga dig. Mor visade mig trappan där hon haft det där

samtalet med din farmor. Och jag tyckte jag såg för mig de båda unga hustrurna i trappan. Jag kunde se prostinnan höja sitt springeljus och vid dess sken se rätt igenom mor som stod där och försökte gömma sitt rödgråtna ansikte.

Trots mors protester hade prostinnan tagit henne med i vardagsrummet och när hon väl stängt om dem, sade hon:

— Vi är förstås inte bekanta än, men för det behöver väl inte fru Carmin komma förklädd till sin man.

Då började mor gråta överljutt och förfärligt och sa, att hon kunde så gärna gå i sjön eller dra till Växjö och sätta upp ett hembageri. För hon uthärdade inte med det som det var. Och hon var bara en börda för sin man, och allt som man säger.

Prostinnan påminde henne om den lilla flickan Aurore hon hade. Men då sade mor, att henne kunde hon ta med sig antingen det bar ner i sjön eller till Växjö.

Så lockade prostinnan varligt ur mor hela sammanhanget. Mor berättade hur hon kört av far när han kommit ner till henne om kvällen för att stanna över natt.

— Ja, tacka för det, fru Carmin, sade prostinnan, jag skulle ha gjort ackurat detsamma. Jag tyckte inte alls om när pastorn sa att han skulle bli borta över natten. Och jag blev inte förvånad när han kom hem på kvällen, fast det sa jag inte varken åt Hagander eller Carmin.

Mor blev nu så uppmuntrad att hon berättade om

brevet med fjädern. När prostinnan visste allting från början till slut kom hon och tog mor i famn och sa att hon hette Fredrique och Inga Lisa kunde lita på att hon, Fredrique, skulle ställa alltihop till rätta. Det gjorde hon. Därför älskade mor henne och därför har du fått dina lån.

— Hur bar hon sig åt? sade kandidaten. Hoppa inte över något, jag vill höra hela historien till slut, när vi en gång börjat.

— Hon släppte inte sin man, förrän hon tvungit honom att ge min far kostpengar, så att han kunde flytta ner till Prästtorp till mor och mig. Hon tog ner båda prästerna redan samma kväll, berättade mor.

Mor satte hon med far i ett rum, och där fick de försona sig, och det var inte svårt, för far var en redlig och beskedlig karl, som mor sade.

Prosten tog hon själv itu med, men han sa först blankt nej. Det föll honom inte in att betala ut pengar, när han kunde ha sin präst i huset utan att det kostade just någonting. Mor blev bjuden kvar på ölost, och när hon skulle gå, och far gick för att ta på sig rocken för att följa henne hem, viskade prostinnan till mor: Jag kommer ner till dig, Inga Lisa, när det är klart.

Tre dagar därefter kom hon. Mor glömde aldrig det handtaget och i hela sitt liv sökte hon tillfällen att med tjänande betala av det.

— Som du nu?

— Det första lånet fick du uteslutande för din farmors skull.

— Och det andra?

— För det i dig, som är likt släkten.

— Och det tredje?

— Av gammal vana, sade hon, liksom det fjärde.

— Varför har du berättat detta först i kväll? Ligger det någon avsikt med i det?

— Nej, svarade hon, inte alls. Men det har aldrig förrän i dag fallit dig in att fråga. Du kan inte tro så mycket hemligheter äldre folk tar med sig i graven, bara därför att ingen passar på att fråga dem i tid. Men enligt dig, så gör man väl inte med dem. Varför skall den fråga, som vet allting?

— Nekar du till att du hoppades att jag skulle dra ut något slags lärdom av det du berättade?

— Jag hoppades inte så mycket, sade hon. Men där ligger en lärdom däri, antingen du anammar den eller ej.

— Vad då? Att de döda alltjämt ingriper i de levandes öden och att jag inte kan frigöra mig från dem?

— Ja, sade hon. De döda nöjer sig inte med att vara döda.

Han tog hennes högra hand ur dess näste och kysste den.

— Du som är så klok får inte vara bitter på mig för att vi ser olika på livet. Om vi hade varit jämnåriga hade du tyckt som jag och det hade du varit tvungen till, för då hade jag gift mig med dig.

— Jag protesterar å mitt jämnåriga jags vägnar, sade fröken Carmin. Vi är mycket olika.

— Nej, vet du vad, hela skillnaden är bara en ofrånkomlig följd av skillnaden i solens läge på himmeln. Du tycker att jag inte ser några gåtor i livet. Men under fullt solsken med solen i zenit är land-

skapet utan skuggor och effekter. Mot aftonen får det ett mystiskt och hemlighetsfullt utseende, och det färgas rött av solnedgången. Betraktaren får lätt syner och uppenbarelser kan jag förstå, särskilt de som skriver romaner.

— Jag kunde lika väl låtit bli att berätta min historia.

— Säg inte det. Jag är djupt intresserad av allt vad den säger mig om dig. Det är nyttigt för mig att förstå, att det inte är min allt besegrande tjuskraft, som förskaffat mig kredit. Men, men, kära söta, jag är jag fortfarande, och de döda är döda.

Fröken Carmin blev plötsligt häftig, han förstod att han frestat henne outsägligt.

— Förstockade pojke, sade hon, du som förnekar alla sammanhang, ser du då inte ens att gärningen är odödlig?

FIKONEN

Fröken Selma Hörberg, föreståndarinna för Graffman & Cos filial vid Bantorget, kunde aldrig utgrunda vad som kom över henne den dag, då hon i egen person sålde de förfalskade fikonen åt doktor Pilströms hushållerska. Visserligen kom denna icke så ofta i boden, men det hade varit hennes skyldighet att se upp ändå. Föreståndarinnan visste mycket väl, när hon tänkte efter, att varenda springpojke i hela Broköping var invigd i hemligheten med Pilströms hushållerska. När hennes runda gestalt skymtade, hände att snabba omflyttningar vidtogos på diskar och salubord. Principalen själv betjänade henne, och nytillträdande biträden instruerades: sky käringen!

Men fröken Hörberg hade haft sina tankar på annat håll. Hennes ena biträde däremot, som såg chefen ta fram de fikon hon själv hjälpt till att damma, tvätta och ånga upp, förstod fullkomligt vad det betydde. Hon skälvde i varje lem av oro, att chefen skulle vakna upp, innan det var för sent. Med en vink hade hon kunnat avvända olyckan. Men hon smög sig i stället ut ur lokalen. För en timme sedan hade chefen hotat henne med uppsägning för hennes osedliga liv. Men hon

ville icke lämna sin plats och än mindre sitt osedliga liv. Så hämnades hon nu, då tillfälle bjöds.

Hushållerskan Sofi serverade fikonen till dessert vid middagen som doktorn ordinerat. — De äro så färska och rara, sade hon. Denna uppgift hade hon icke från fröken hos Graffmans, men Sofi hade det sättet att vilja lägga ut allting.

Doktorn blev genast retad över att hon kallade fikonen färska. Det skulle vara en kvinna till att leva hela sitt liv bland specerier och ha så litet varukännedom. Strävt upplyste han henne om, att färska fikon var något så olikt det hon kom med, som en ung vacker flicka var olik en gammal hushållerska.

Sofi avlägsnade sig sårad, men hade inte hunnit mer än ta kaffekvarnen mellan knäna, förrän hennes husbonde kom utrusande. Hon hade på alla åren knappast sett honom sådan. Efteråt förklarade hon hans tillstånd så: han höll på att gå mitt itu. Hon hade observerat, att han slets mellan raseri och lycksalighet.

— Anamma, skrek han, såna idioter jag har omkring mig. Eller är hon mera full av rackartyg än jag trott henne om? Var i helvete har hon fått de här härliga fikonen från?

— Från Graffmans filial, sade Sofi.

— Sån skurk den där Graffman, gud välsigne honom för det! Tänk att sälja till människoföda otjänliga fikon åt hälsovårdsinspektörens gamla ökända fä till hushållerska! Ska hon ha sitt avsked eller en tia, människa?

Han bröt ett fikon och höll det under tjänarinnans

näsa. — Ät, befallde han. Hon ryggade, men han tvang fikonet i henne.

— Jag tycker inte det var så dåligt, sade Sofi. Och vackra och rara såg de då ut, så.

— Kvinnor tycks bland annat också sakna smaknerver, konstaterade doktorn. Och så förklarade han för Sofi så fullständigt som om han varit närvarande vad fröken Hörberg gjort med fikonen.

— Det här ska göra Graffman gott, sade han. Man blir inte så rik på en specerihandel efter 10 år om allt gått ärligt till. Dryg har han också varit mot mig i stadsfullmäktige. Han satte krokben för mitt förslag om saluhall, ändå jag visade gubbarna i plenum hur en köttbit ser ut under mikroskopet, sen den legat och blivit överblåst av smuts och spillning en blåsig dag. Här har hon en tia, Sofi, fast hon är ett nöt. Men nu tiger hon som muren, bara till i morgon, bara till i morgon.

Men inte kunde Sofi tiga.

När direktör Graffman slog upp platstidningen på morgonen fann han, att alla konkurrenterna hade inne stora, jublande annonser om fikon. Men han hann inte grunda ut sammanhanget, förrän doktor Pilström var på honom och beslagtog fikonen i filialen.

Samma dag visste hela staden vad som hänt. Den borgerliga middagstidningen teg visserligen, men det lilla socialdemokratiska skandalbladet gjorde stort nummer. Detta inträffade fjorton dar före jul. Graffman funderade en stund och beslöt så att offra fröken Hörberg och det i doktor Pilströms närvaro.

Han stämde möte med denne i sin filial. Det var

fullt av folk i boden. Fröken Hörberg tog emot dem i sin vita linnerock. Doktorn insåg med ens hur grå hans egna alltid voro. Människan såg bra ut fast hon inte var späd. Det var något tryggt, beslutsamt och fattat över henne. Han beundrade det lugn i gest och ton, varmed hon bjöd herrarna in på kontoret.

Hon hade fullkomligt klart för sig, att hennes öde var beseglat. Sedan hon sålt fikonen, hade hon genast känt sig otrevlig till mods. Den gode affärsmannens samvete var kränkt, varför visste hon inte själv. Först när hon kommit hem och höll på med att laga sin kvällsmat, gick den hemska verkligheten upp för henne. Då, i ensamheten, hade hon sitt ögonblick av svaghet. Icke av rädsla för de yttre följderna av sin handling. Men av sorg över att ha kommit på sig själv med en dumhet, en tanklöshet. Det sårade hennes yrkesstolthet.

Denna kvinna var händelsevis modig. När självrannsakans timmar voro genomlidna, steg hon tidigt upp utan darrning eller ångest och tvättade sitt hår.

När nu Graffman kom in på kontoret, bröt han ut i häftiga förebråelser. Hur kunde man på så ansvarsfull post våga sig på med ett så oförsynt tilltag? Hade hon inte bakom sig åtta års uppfostran i strängaste hederlighet?

Doktorn lyssnade intresserad. Han hade intryck av, att Graffman verkligen hade rent samvete i fråga om *dessa* fikon. Han hade säkert aldrig givit order om uppfriskningen. Men att de skulle säljas, det hade han nog velat. I sitt förra tillstånd voro de osäljbara. Kvinnan hade därför handlat fullkomligt logiskt,

då hon friskat upp dem. Dessutom hade hon säkerligen vetat sig handla i enlighet med chefens allmänna direktiv.

Doktorn satt där och tänkte ut försvar för missdåderskan, som vore han hennes advokat i stället för åklagare. Själv hade hon naturligtvis inte bildning och tanketräning nog att svara. Att hon hade mod, det såg han. Vilka härliga nerver, inte den svagaste darrning. Men varför lät hon Graffman hålla på utan avbrott?

Han passade på en gång, då Graffman hämtade andan.

— Har inte fröken något att svara? frågade han.

Hon såg förvånad upp och mötte doktorns ögon. Ett svagt löje lyste upp hennes i Merkurii tjänst hårdnade ansikte. Doktorn konstaterade med förvåning och förtjusning, att hon hade roligt åt Graffmans skinande blanka sköld och ofläckade heder.

Hon å sin sida förstod ögonblickligen att hon och icke Graffman hade doktorns sympatier. Hur var det möjligt? Hon var i alla fall tacksam, att hon tvättat håret.

Jo, det kunde doktorn vara viss på att hon haft mycket att svara, om hon velat. Hon visste bättre än någon annan, att Graffmans specerihandlarsköld hade sina fläckar. Det var han, som lärt henne att blanda goda och dåliga varor, lägga det fina överst och det skadade i botten, manipulera lite och skickligt. Aldrig instruerat med direkta ord, men tydligt nog för att hon skulle fullt förstå honom. Han var alltså medansvarig i fikonhistorien och visste det också själv.

Skulle hon säga det? Tillgivenhet hyste hon inte för sin principal, i all synnerhet icke i detta ögonblick, då han så skamligt svek henne. Likväl bar det henne emot att förklara sammanhanget. Det skulle vara att förråda yrkeshemligheter, och därtill var hennes solidaritetskänsla för stark. Hon tänkte icke på, att hon skulle kunnat föga förråda, som inte doktorn visste förut efter 5 år som ordförande i hälsovårdsnämnden.

Medan hon övervägde, talade Graffman hela tiden. Han var rädd för en paus, rädd för att ge henne tid att fatta sig och säga något.

Slutligen blev doktorn förargad.

— Låt fröken svara själv, avbröt han kort.

Hon såg från den ena till den andra. Om Graffmans ögon kunde uttrycka något låg det bön i dem och ett hemligt löfte tillika: Tig, så skall jag hemligt men kungligt belöna frökens tystnad.

Och Pilströms ögon sade: Avslöja hycklaren.

— Jag kan inte svara annat, sade hon långsamt, än att jag har begått en förseelse. Och jag ska be att bli entledigad från min plats.

Graffman såg lättad men samtidigt snopen ut. Han hade tänkt skriva i tidningarna: föreståndarinnan blev ögonblickligen avskedad. Kunde man nu använda de orden? Och varför var hon så säker? Vad hade hon i bakfickan?

— Jag hade under alla förhållanden varit tvungen att säga upp fröken, sade han sötsurt. Men fröken erhåller en månads lön extra.

— Tackar, svarade hon, det tar jag inte emot.

Doktorn, som mörknat vid hennes svar nyss, sken åter upp.

Ett rakryggat fruntimmer. En kvinna, som skötte sig i en situation. Hur bar hon sig åt för att få sin linnerock så bländvit i tvätten?

— Vart ska fröken ta vägen sen? frågade han vänligt.

Hon vände sig allvarsamt mot honom. — Tack för doktorns vänliga intresse. Det blir väl någon råd.

Herrarna avlägsnade sig och följdes åt Storgatan uppför. Graffman pratade, men Pilström hörde inte på. Något arbetade inom honom.

Plötsligt stannade han, sade ett kort adjö och vände tvärt om samma väg tillbaka.

Vad är det åt mig, tänkte han. Vad ska jag där igen att göra? Men jag måste. Något drar mig, som är starkare än min egen vilja. En kvinna! Fan också! Det är sexton år sen det hände något liknande och jag trodde verkligen, att den svagheten var övervunnen. Men man skall aldrig vara för säker.

Då doktorn kom tillbaka, satt fröken Hörberg vid sitt skrivbord och avslutade sina konton. Hon drog efter linjalen diagonala streck ner över sidorna och summerade ihop kolumnerna. Det var början till bokslutet. Doktorn, som utan medlidande brukat tillmäta syndare i fikon, mjölk och korv deras näpst, kände det riktigt svårt att se henne så stoiskt bereda sig till uppbrott från den verksamhet hon haft i 8 år. Och ändå var det riktigt att hon straffades. Man ska inte förfalska matvaror, inte ens i enlighet med principalens

önskan. Människan med det vackra håret, den vita rocken och den raka ryggen hade en fördärvad moral.

— Vad behagas? sade hon.

— Jag kom för att fråga ännu en sak, ursäktade han sig.

— Var så god.

— Säg mig ärligt, frågade han, hade ni inte själv klart för er att ni gjorde orätt? Jag är övertygad, att Graffman instruerat er. Men i alla fall? Jag frågar bara av rent mänskligt intresse.

— Det var vänligt, svarade hon och tänkte skarpt. Om jag skall vara fullt ärlig, sade hon sen, så tyckte jag inte att jag gjorde orätt.

Han tog fram ett papper och lade framför henne. Det var en analys av fikonen.

Hon såg besvärad ut.

— Jag visste inte att det var djur i dem, sade hon. Jag såg bara, att de var osäljbara såna de var. Folk kunde ha köpt dem förra vintern, hade de sluppit dem nu.

— Och så tyckte ni det var självklar sak att handla som ni gjorde.

— Ja, sade hon.

— Men hör på! Ni skulle aldrig prångla ut falska sedlar eller skriva Graffmans namnteckning?

— Graffmans namn har jag haft rätt att skriva, sade hon. Men förfalskar namn gör jag inte. Han har aldrig haft ärligare person i sin tjänst. Jag är en fullt hederlig kvinna.

— Ni är en präktig och trevlig människa, sade doktorn, och jag tycker bra mycket bättre om er än jag

gör om många, som aldrig bedrivit livsmedelsförfalskning. Men hederlig, snälla fröken, det är ni visst inte.

— Då vet jag ingen, som är hederlig, sade hon utan att bringas ur fattningen.

— Oriktigt, fröken, det vet jag många. Detta med fikonen skulle *aldrig* ha hänt hos Nilsson och Spjut vid Kungsgatan till exempel. Bry er inte om de andra. Tänk bara på er själv: handlade ni hederligt mot min hushållerska?

Han lyfte handen: — Tänk på saken. Svara inte nu genast. Kom till mig på mottagningen i morgon, kom, han rådfrågade anteckningsboken, kl. 6. Har ni inte fått klarhet i problemet måste ni tas under behandling.

För första gången under dagen såg fröken Hörberg verkligt förvånad ut. Så började hon skratta.

— Ja, jag ska komma, sade hon och skrev upp tiden på sitt annotationsblock.

Hon kom också. Hon hade bytt kläder från topp till tå som hon hört att man gör, då man går till doktorn.

— Nå? sade han nyfiket, sedan han skrivit upp hennes namn och ålder i sin bok.

— Jag kan inte hjälpa det, doktorn, ifall det skulle vara sjukligt. Men jag vet att jag handlade så hederligt *jag* kunde. Jag hade Graffman över mig. Om man inte sköter sig kan man inte leva. Jag vill förstås helst sälja goda varor, och det har jag också gjort. Men om jag får dåliga varor, eller om folk inte köper medan dom är goda, så *måste* jag sälja dem ändå.

Doktorn gav henne en granskande blick. Om man undantog hennes uppsvällda röda händer såg hon ut som en fin dam, bra mycket ståtligare än kollegernas

fruar i staden. Och som hennes yttre så voro säkert hennes inre egenskaper. De röda händerna hade sin inre motsvarighet. På *en* punkt, nämligen livsmedelsförfalskning, var hennes moral fördärvad. Inom alla andra områden, även det sexuella, säkerligen prima.

— Hör nu fröken, sade han, vad skulle ni göra, om *ni* vore hälsovårdsinspektör?

— Då skulle jag ligga i och hålla efter handlandena, sade hon genast. Då vore *det* mitt jobb för att leva. Och jag försäkrar doktorn att jag skulle sköta det utmärkt.

— Det tror jag nog, sade doktorn. I livsmedelsbranschen kan man inte släppa er lös vidare.

— Om jag sätter upp affär, frågade hon, får jag inte handelsrättigheter då?

— Inte om jag har något att säga.

Hon såg bestört ut.

— Men vad ska jag då ta mig till? frågade hon.

Doktorn dröjde ett ögonblick med svaret. Han visste att de 15 à 20 år han kunde ha kvar att leva skulle få sitt utseende därav.

— För doktorn lär inte vilja ta mig i sin tjänst, tillade hon förebrående, mera som retorisk fråga.

— Jo, sade han, det är just vad jag vill. Ni kan få bli min assistent.

Med detta svar hade han uppskjutit den avgörande fråga, för vilken han i hela sitt liv känt en oövervinnlig ångest. Men efter två månader gifte de sig sedan hon frågat honom om han ville.

FLICKAN UTAN HAND

— Vem sa ni söker mig?

— En arbeterska, en fröken — Pettersson, Svensson, vad som helst.

Redaktören tog alltid emot sådana besök ur prenumerantkretsen, om det så var mitt i ett ord. Då hon kom in, steg han upp från skrivbordet och räckte henne handen. Han var säker att hon undrade om han skulle göra det eller ej. Ty han visste att det finnes en mängd människor i vårt land som inte ta ett handslag av mötande överklassperson för något självfallet.

Den unga arbeterskan rodnade.

— Jag kan inte räcka handen, sade hon.

— Så, sade han och tog sin hand tillbaka, vad har jag då gjort?

— Det är inte för vad redaktörn har *gjort*, svarade hon. Men *jag*

har
ingen
hand.

Då vek han hastigt om skrivbordshörnet, kom fram till henne och tog henne om båda axlarna i stället.

— Ä, är det *Ni?* sade han. Att jag inte genast...

Sitt ner, han tryckte ner henne i stolen bredvid skrivbordet. Tala nu om ert ärende. Är det något mera jag kan göra för er?

Vid ordet *mera* skymtade ett litet leende kring hennes mun som var dragen i en bitter linje.

Han såg det, men hann knappt uppfatta det, förrän det var bortjagat av ett ödmjukt bönfallande uttryck.

— Något mera? Ja det kan redaktörn visst, om han vill. Jag hoppas redaktörn vill, tillade hon i hopplös ton.

Han var redo att hastigt bevilja vad som helst bara för att slippa se henne. Denna unga människa kom fram stympad ur ett bittert fysiskt lidande med hela dess atmosfär ännu omkring sig, det irriterade nerverna. Han hade skrivit om henne, ty därmed slet han i andras hjärtan, inte i sitt eget. Men vara i hennes närhet ville han inte.

— Varför drar ni på det, fröken? frågade han. Förstod ni inte, när ni läste min artikel att ni har en vän i mig?

Då svarade hon något oväntat: dom säger att redaktörn aldrig dementerar något.

— Stämmer, sade han leende, ty han antog att hon inte visste vad dementera betyder, men det är därför att man behöver bara dementera, när man skriver något som inte är sant. Ni vill väl inte att jag ska ta tillbaks det som jag skrev om er i går?

— Jo, sade hon, det vill jag. Så var det då åtminstone sagt.

— Ä, sade han mycket förvånad. Blev ni kanske aldrig av med er högra hand?

Hon drog fram den ombundna armstumpen ur muffen, lade den på bordet och fortsatte:

— Men det gick inte till som redaktörn skrev, och därför...

En kvinna som varken börjar eller slutar en mening, tänkte han retligt, men så såg han att hon grät.

— Nå hur var det då? frågade han vänligare än han tänkt.

Nu räckte hon med vänstra handen fram ett kuvert som hon hela tiden hållit redo. Utanskriften var upplöst i tårar.

— Jag förstår ju ändå att det är till mig, sade han fryntligt.

I kuvertet låg ett brev, men det var maskinskrivet.

"Eder artikel i gårdagens nummer av eder värda tidning om olycksfallet för två månader sedan i konfektionsaktiebolaget Svea, bygger på ett missförstånd."

Han såg hastigt upp på flickan, hon satt med djupt nedböjt huvud, och ovillkorligen vandrade hans blickar till den söta fjuniga nacken under hatten, en sällsynthet i dessa kortklippta dagar.

Vidare: *"Hur detta missförstånd kunnat uppstå känner jag icke"*, (vilken jag? jaså, verkmästaren), *"men jag är övertygad om att ni skall rätta detsamma.*

Det är riktigt att fröken Signe Karlson allvarsamt skadades vid utprovning av en ny tillskärningsmaskin. Men att så skedde berodde på ren olyckshändelse. Det elektriska ljuset slocknade nämligen mitt under arbetet och fröken Karlson som var nervös därför att maskinen var ny för henne, kom för nära kniven med han-

den. Olyckan kan så mycket mindre ha något samband med disponentens närvaro som han anlände först efter det den var skedd. Jag var den ende närvarande.

Fabriksledningen har understött fröken Karlson långt utöver sin lagliga skyldighet och bekostar för närvarande hennes vistelse på en vanföreanstalt. Därefter är den villig att bereda henne arbete mot samma avlöning som hon åtnjöt som kvalificerad arbeterska. Då hon alltså icke har någon anledning att föra talan mot fabriksledningen varken vid domstol eller i pressen, finns det intet misstänkt i det av eder påpekade faktum att händelsen inte tidigare kommit till allmänhetens kännedom. Fröken Karlson är den första att beklaga att falska rykten om disponentens otillbörliga uppförande kommit i omlopp och genom er artikel nått vidare spridning.

Högaktningsfullt
Karl Anderson
Verkmästare."

Redaktören vek samman skrivelsen och lade den under en brevpress på bordet.

Det här har disponenten själv författat, tänkte han och undrade varför denne hans gamle vedersakare var så hövlig. Varför passar han inte på och stämmer mig? Om det är nedrigt förtal att han var orsak till olyckshändelsen genom att kyssa flickan vid maskinen i nacken, så borde jag ju åka in för att ha pressat tryckfrihetslagarnas tålamod till det yttersta.

— Fröken Karlson! sade han tvärt med hög röst, och hon flög till alldeles som han beräknat att hon

skulle göra. Som hon visserligen gjort den där olycksdagen också ...

— Varför har verkmästaren skrivit det här och inte ni själv? frågade han.

— Jo, jag var förlovad med honom, sade hon.

— Jaså, och nu har han slagit upp efter olyckshändelsen ...

— Ja, det beror på, sade hon. Om redaktören tar in det här, så blir det bra igen.

— Jaså, verkmästaren ställer villkor för att hålla fast vid sin fästmö. Det var inte vackert av honom. Bry er inte om honom.

— Han kan ju inte gärna tänka på att gifta sig med en enhänt flicka som inget har, försvarade hon honom.

Han tänkte fort: Hon skulle ju få plats och full lön enligt verkmästarens dementi. Men om jag inte tar in den så gäller alltså inte fabriksledningens löfte. Även den ädla fabriksledningen ställer villkor för att visa sig mänsklig. Den pressar verkmästaren att tillverka en annan upplaga av historien, med hot om att lämna hans fästmö på bar backe. Och han skickar henne hit, att, vid vite av uppslagen förlovning, ljuga mig full.

— Jag förstår, sade han efter en minutlång tystnad.

Hon tyckte inte om att han sade det. Förstå var just vad han inte skulle.

— Vill redaktörn vara så snäll och ta in det, på en bra plats, tillade hon osäkert. Och så reste hon sig.

Men han tryckte ner henne i stolen igen.

— Om jag ska ta in det här, sade han, så måste jag göra ett tillägg. Jag måste säga att jag fick alla

mina uppgifter av er egen bror, fröken Karlson. Det underlät jag förut på hans begäran, eftersom han också är anställd på Svea, men då måste det ske. Det blir nog inte bara roligt för syskonen Karlson med den där dementin.

— Nej, det går inte an, sade flickan förfärad.

— Begär ni att jag ska ställa mig som om jag hittat på alltihop? Det är orimligt.

— Å, redaktörn som är så betydlig och som inte är anställd hos nån, vad skulle det göra?

Han skakade på huvudet: — Aldrig i livet.

— Men redaktörn skrev ju att "varje mänskligt kännande hjärta måste blöda för Signe Karlson".

— Ja blöda, sade han. Nå vilket vill ni?

Flickan svarade inte. Hon flög bara på dörren.

Han hann dock fatt henne, och i kraft av sitt övernaturliga vetande sade han: — Nej, vi springer inte till fästmannen, vi reder upp det här först.

Hennes skuldra darrade som en fågel under hans hand.

— Jag har inget mer att reda upp.

— Jo. Ni kan tala sanning.

— Jo, men . . .

Så satt hon åter i besöksstolen, och frågorna föllo lugnt och jämnt över henne. Han kände den väl valda frågans makt, folk faller hjälplöst offer för henne, av oförmåga att värja sig, att ljuga fort och väl.

Det var alltså som han anat, broderns berättelse var den riktiga.

— Ni medger alltså att verkmästaren tvingade er

att gå upp med dementien, därför att fabriksledningen satte dess införande som villkor för att uppfylla sina löften om plats och lön?

Den frågeställningen var antingen flickan för krånglig eller förstod hon hur farligt det var att svara. Hon stirrade förskrämd och bönfallande på redaktören, som klappade henne lugnande. Han behövde inte pina henne mer. Han visste redan tillräckligt.

Vilken historia! Detta var ju långt mera allvarligt än själva händelsen. Om en enstaka arbetsgivare begick en enstaka handling som detta med flickans nacke, så var det illa gjort men kunde icke vändas som en anklagelse mot kapitalismen. Men detta hot om återtagande av löftet om framtida anställning, såvida hon inte lade skulden till olyckan på sin egen nervositet, däri, tänkte han vällustigt, uppenbarades penningens grymhet, övermod och dårskap. Men hittintill och icke vidare, herr disponent!

— Var bor ni? frågade han het av iver.

Då vågade hon plötsligt inte svara. Hon var utom sig av förfäran över utgången av sitt ärende.

— Vad tänker ni göra? frågade hon förtvivlad. Redaktörn får väl ändå ha lite förbarmande med mig?

Det hade han tydligtvis inte.

— Seså, sade han, var bor er bror?

— Varför då?

— Vi ska ge oss till honom och överlägga om den här saken.

— Men vad ska redaktörn *göra?*

— Riva upp himmel och jord förstås. Vi ska för-

klara krig mot disponenten. Han ska få dyrt betala sitt lättsinne.

— Ja, men det är just därför, att han ska *betala*, som den här skrivelsen måste in!

Så, nu kom också *det* fram.

— Å, det finns andra sätt. Han kan tvingas. Om ni processar mot honom förlorar han.

— Skulle jag? Det gör jag aldrig. Hu då.

Nu har jag råkat ut för ännu en tokig karl, tänkte hon, fast på annat vis.

Han visslade medan han satte på sig rocken, och hans röst klang av jubel, när han anmälde för växeln, att han ämnade sig ut. Full av hjälplöst hat iakttog hon honom. Vad går det åt honom? Var det så förtjusande att störta i fördärvet en flicka utan hand. Och medan hon tänkte så, ilade det i fingrarna som voro borta.

Vad menar karlar egentligen? tänkte hon. Alla säger de med en mun, att de vill hjälpa mig. Disponenten flödade av löften, och ädlare än Anderson var i början kan inte tänkas. Det skulle då varit min bror som kunnat tävla med honom. Och vad skrev inte den här om att blöda för Signe Karlson? Och nu är de alla i luven på varann och bryr sig bara om att passa på tillfället att komma åt varann. Hur det går för mig, det rör dem inte. Och det är ändå jag som är utan hand.

Nu kom den här redaktörn och tog henne under armen. Och nu började han: — Det här skulle bli en stor affär. Det skulle bli artiklar, möten, där hon skulle

vara närvarande, hela landets arbetarstam måste kallas i vapen.

— Det vill jag absolut inte, sade hon.

Det var precis som om hon på nytt kommit in i en maskin som skulle slita sönder det som var kvar av henne.

— Jo, det vill ni visst, sade han.

— Nej.

— Jo. För ni vill ju bli hjälpt.

— Ja, men inte så, inte alls så.

— Ni får låta er hjälpas som er bror och jag bestämmer. Seså, nu glömde jag skrivelsen. Nej, ni får inte vänta, då springer ni bara. Han höll fast henne. Ni följer med mig in igen i mitt arbetsrum.

— Ge mig igen den där skrivelsen, sade hon och sträckte fram den handlösa armen.

— Å nej, min lilla flicka, sade han. Kom nu, vi tar en bil. Var bor brodern?

— Jag vill inte.

— Ni måste. Lugna er. Den här första skrämseln går av. Vi ska lära er mod, ni ska få känna vad det är att ha en hel klass bakom sig. Lita på mig.

— Men Kalle! Vad ska Kalle säga?

— Helst bör ni aldrig återse Kalle. Det är ju en förrädare. Men han ska få sin lön han med. Gråt inte. Ni kan få en annan man.

— Jaså det också. Hon ryckte sig loss. Förgäves. I nästa ögonblick var hon redan inne i bilen.

— Nå, sade redaktören, adressen, fort! Tidningen går i press.

*

På denna historia blev fröken Karlson och redaktören riksbekanta en tid. Han vann många prenumeranter och hon förlorade sin Kalle.

Hon var mycket bitter sista gången de träffades. Denna gång hade han inte mycken tid med henne, ty hon hade gjort sin plikt.

— Men tänk på att fröken Karlson påskyndar den obligatoriska olycksfallsförsäkringen, sade han, varpå han stängde sin dörr och satte sig i säkerhet.

CIRKELN

Hanna bjöd oss, sina vänner av cirkeln, till sig en afton. Jag klädde mig och gick med stor olust. Det föreföll mig besynnerligt och olämpligt att hon höll bjudning, när hennes man låg nyopererad på Serafimerlasarettet. Varför hade hon överhuvud lämnat Stockholm och rest ner till Gustafsfors så snart efter operationen? Edvards tillstånd sades vara hoppingivande. Men ingenting är så ovisst, så ömtåligt, så bedrägligt som patientens tillstånd strax efter en operation. Man har tagit ett hjul ur urverket, det går ändå men så obeslutsamt, att man varje ögonblick fruktar det skall ändra sig och stanna.

Så fort vi kommo in i Hannas salong, grep oss den smärtsamma saknaden efter husets herre. Erik och Hildur, det ena paret av de fyra som utgjorde cirkeln, voro redan komna. Hanna bjöd på te och jag märkte genast, att det endast stod fem koppar på brickan.

— Kommer inte Robert och Helga? frågade jag. Vi hade tagit för givet att hela cirkeln skulle samlas med undantag av Edvard.

— Nej, sade Hanna kort.

Vad var det åt henne? Min man och jag utbytte en

blick. Hon var sig inte lik, men det nya verkade inte som oro över Edvard.

— Varför inte det? frågade Hildur, som aldrig vet, när man skall sluta att fråga.

— Jag har inte bett dem!

— Ä!

Vår förvåning över att hon uteslutit Robert och Helga var stor och ursäktlig. Sedan flera år tillbaka träffades vi åtta regelbundet en gång i veckan under vintrarna, och ingen hade varit utesluten förr. Somliga av oss hände det ju att ha förhinder någon gång, men jag kunde aldrig minnas Helga borta. Sina många barn hade hon fått om somrarna då sammankomsterna voro inställda. För resten brukade hon säga att varken barnsäng eller sotsäng skulle hindrat henne att höra de sista kapitlen av Les misérables eller de första av Esmond.

Vi anade alla att något allvarligt skett. Min man såg så bedrövad ut, att det gjorde mig ont om honom. Ett hugg hade skurit genom cirkeln, och vår slutna enhet var brusten.

Från min mans ansikte gick min blick till Eriks. Han såg mörk ut och rörde inte sitt te. Som Helgas bror kommer han inte att gå dit där hon inte kan komma.

Jag kunde gissa mig till vad han tänkte: alltid är det kvinnorna. Vi fyra män kunde ha varit odödliga vänner. Men nu ska de tvinga oss att ta parti i deras tvister.

— Vem ska läsa? frågade Hildur, sedan teet var drucket.

— Jag tänkte inte vi skulle läsa i förväg, svarade

Hanna. Men jag har ett brev här, som jag gärna ville att ni alla skulle höra.

— Från din man? frågade vi ivrigt.

— Nej, *till* honom.

Hon gick bort till den stol, där Edvard alltid brukade sitta, då han läste för oss. Hon fyllde upp den bättre än han. När hon nu satt så med sitt gråa hår och i sin gråa sidenklänning, som hon modigt hållit fotsid, syntes hon mig vis, värdig och genomskådande. Aldrig har jag misstagit mig så fullständigt. Denna matronagestalt dolde en skolflickas hjärta, och omisstänksamt lade hon fram det för oss.

— Brevet kom till sjukhuset samma dag han opererades, sade hon, så att han kunde ju inte läsa det själv. Eftersom det bara var från Helga, så bröt jag det.

Min man böjde sig fram mot mig och frågade:

— Vad skall det nu bli av?

— Det vore snällt om ni ville höra på, sade Hanna eftertryckligt. Nu börjar jag:

"Edvard, min bäste vän!"

Erik reste sig till hälften ur stolen men sjönk tillbaka igen. Det var hans stora misstag. Han borde icke tvekat att hejda Hanna.

Edvard min bäste vän...

Bakom Hannas röst tyckte jag mig höra Helgas snabba viskning.

"Jag är alldeles ensam hemma, sitter i min vrå du så väl känner till, med portföljen i knät och skriver till dig. Hanna har nyss gått härifrån, vi ha talat om dig, jag har tröstat henne, till dess jag blivit tröstlös själv. Jag har sagt henne att visst blir du bra, inte

är ditt liv färdigt, inte får du lov än. Hon grät, för att du tycktes henne så lika nöjd. — Jag trodde jag hade gjort livet kärt för honom, sade hon, alldeles som om man kunde göra livet så kärt för en annan. Men jag försäkrade, att hon gjort det, annars hade du nog inte frivilligt givit dig i kirurgernas händer. Till min förvåning är Hanna i denna kris hjälplös som en barnunge. Har du nånsin fått se henne sådan?"

Här måste jag inflika att jag höll Hanna räkning för att hon inte hoppade över detta ställe i brevet utan läste även det med samma stadiga röst.

"Vet du av", forsatte brevet, "att detta är *vår* afton i veckan? När jag sluter ögonen, sitter du där i skinnstolen med boken i dina händer, och från denna vrå lyssnar jag till din röst.

Om jag föreställer mig cirkeln samlad utan dig — men du kan väl förstå att jag inte hade tanke på att kalla den samman — så vet jag först riktigt vad du varit för den. Jag kan inte tänka mig min Robert eller Erik eller ens rektorn (min man såg lite smickrad ut över detta ens) i ditt ställe. Men vi andra ha aldrig riktigt tackat dig för all den möda du givit dig att hålla oss samman kring ett andligt intresse. Det måste ha kostat möda, ty vi äro ju vanliga medelklassherrskap som utan dig skulle ha skvallrat, spelat kort, ätit, tråkat ut varann och skilts åt.

Skulle inte jag få skriva i dag och du tåla att läsa i morgon, medan du ligger och väntar på kniven, att jag brydde mig lika litet om god litteratur som de andra innan du lärde mig. För din skull kom jag med, för din skull återvände jag varje höst. Jag tycker bra

om alla de andra, men inte skulle det annars falla mig in att vilja träffa dem en gång i veckan. Tänk om jag nu också skulle förråda för dig att om Robert och jag bott kvar i Gustafsfors, så är det för att jag icke kunnat bryta mig ut ur cirkeln. Annars hade jag väl förmått Robert att ta hustru och barn med sig och flytta ur denna håla. Skulle du icke återvända, eller skulle du tröttna på oss, då... Men jag vet att du återvänder, jag vet att du icke tröttnar på oss. Inom kort äro vi samlade hemma hos dig. Du vet i vilken stol jag då kommer att sitta..."

Vi kastade alla ofrivilligt en blick på Helgas tomma stol. Det skulle inte falla någon av oss in att sätta sig där fast inte Helga var bjuden. Det slog oss nu att vi inte sett Helga på någon annan plats, år efter år. Jag tyckte att ett täckelse lyftes, och att jag såg en skymt av en osynlig cirkel innanför den synliga och välbekanta.

Hanna hade icke gjort något uppehåll.

"Du vet", fortsatte hon entonigt läsningen av Helgas brev, "att liksom du har din bestämda stol i vart och ett av de fyra hemmen, så har jag det också. Jag tycker bäst om den i ditt hem. Där sitter jag mittemot dig och så lågt att jag ser rakt upp i ditt ansikte under handen du håller för pannan, ja, jag ser en strimma av dina ögon under de sänkta ögonlocken, och när kapitlet är slut, lyfter du dem, ser på mig och småler. Först var jag inte riktigt säker på att du fäste dig vid var jag satt. Därför lät jag en gång Hildur ta min vanliga stol. Du sade ingenting, du började läsa. Men ljuset föll plötsligt fel, du såg illa, du flyttade lampan, stolen, bor-

det, tills du återställt linjen mellan oss. Sen dess har jag aldrig flyttat mig och inte du heller.

Jag har bredvid mig på bordet några av de böcker du läst för oss, inte för att läsa i, bara som tröst och sällskap i min bedrövelse. Jag försökte med Den brinnande busken, men jag är för orolig att läsa. Ack säg mig, har du plågor, är du trött, bråkar de med dig? Hur är det möjligt att jag inte vet det, att jag inte känner ditt lidande och din lisa i varje nerv? Har du ett trist rum, är dina grannar tysta eller skriar de och stör dig? Bävar du, längtar du? Tycker du att du läst nog i dina böcker, kan du din läxa och vill gå?

Vad dessa dagar är långa. Gudskelov att Robert är borta, så att jag får fylla våningen med mina tankar på dig. Barnen är med jungfrun hos mormor, jag sände bort dem, ifall, ja ifall jag hade kunnat resa till dig helt hastigt. Hanna frågade mig nyss, om jag inte ville följa med henne upp till Stockholm. Hon känner sig så ensam och bortkommen, sade hon, på ett hotell i huvudstaden. Men jag sade nej, därför att du inte bett mig därom. Om det bara stått den svagaste antydan i ditt telegram, att du önskade mig, men det gjorde det inte. Den kvinnliga konvenansen håller sig även i den djupaste nöd. Hellre dö ensam, hellre låta er dö ensamma, hellre låta er leva ensamma, än komma oombedd.

Du bad mig inte komma, men du bad mig skriva, och så kommer jag då i den form du önskade det. Tack för alla år, min käre, käre vän. Tack för den glädje jag haft, den smula vett och överblick jag fått. Gud före dig lyckligt igenom till Helga."

Brevet var slut.

Då Hanna vikit ihop det, räckte min man ut handen efter det och fick det.

— Jag förstår att ni undrar på mig, sade Hanna. Men vad ni än tänker, ska ni säga det. Var uppriktiga: vad ska jag tro om Helga och Edvard efter detta? Allt eller ingenting?

— Det är skrivet med en lugn och oskyldig hand, sade min man.

— Har du ingen mening själv, Hanna? frågade jag.

— Nej, svarade hon. Då hade jag väl inte frågat.

Erik hade länge suttit och kämpat med sin vrede. Han reste sig upp.

— Den här uppläsningen är indiskret, sade han. Det är orättvist att läsa upp detta brev nu, när Edvard är på bättringsvägen. Om vi suttit samman och läst det, medan han låg på operationsbordet, skulle vi funnit den överspända tonen helt naturlig. Vi skulle alla varit upprörda och önskat säga Edvard vad han varit i vår krets. Man får komma ihåg, att det är skrivet inför dödens åsyn.

Hans fru avbröt honom skarpt.

— Jag kunde inte skrivit ett sådant brev inför tio dödar, sade hon.

— Nej, det vet jag, sade han, och hon såg sig nöjd omkring i kretsen: Där ser ni hur han litar på mig!

— Vad säger Helga själv? frågade min man.

— Jag har inte frågat henne, sade Hanna. När brevet är så där tvetydigt och försiktigt, vad ska hon då inte vara själv. Men jag har frågat hennes man.

— Å!

— Ja, det angår ju närmast honom och mig, eller hur? (Min Gud, så såg hon det!) Men han vet heller inte vad han skall tro. De lever förträffligt samman, säger han. Utom i detta enda brev finns det ingenstans det ringaste stöd för misstanke. Och vi blev inte på det klara med om brevet är något stöd heller. Där finns ingenting att ta på, och så mycket som liksom glider undan en, då man försöker. Eller vad tycker ni? Ni som inte är inblandade kan säkert säga mig sanningen.

Aldrig, tänkte jag, aldrig. Brevet hade varit en chock, som kastat henne ur det medelålders lugn vi brukat hedra med namnet jämvikt. Hon var olycklig. Och detta var just det oförlåtliga, det stillösa hos henne. En ko får inte ha ett rådjurs hjärta och har det inte heller. När en femtioårig matrona utan blygsel visar fram en skolflickas hjärta, förhärdar man sig.

Allt det hon inte bort göra, har hon gjort, tänkte jag hårt. Att bryta brevet, att behålla det, att fara från Edvard, att gå till Robert, att inviga oss, att inte bjuda herrarna cigarrer — man kan inte ta så många falska steg i följd utan att hamna i fördärvet.

— Jag tror inte där är något ont att veta, sade min man. Vem som helst av oss som legat för döden skulle säkert ha fått vackra brev från de andra.

— Jag tycker inte om att diskutera min syster, sade Erik. Men låt oss gå igenom brevet igen, efter det inte kan undvikas. Han räckte ut handen efter brevet, min man gav honom det motvilligt. I nästa sekund låg det på elden. Det var aska, innan Hanna upptäckte vad som skett.

Det var underbart att se vilken kolossal effekt denna handling, som jag väntat på hela tiden, hade på Hanna. Det gick med ens upp för henne att vi voro emot henne, att hon förlorat vår sympati, att vi togo parti *mot* den oskyldiga, den förorättade, den trogna makan.

— Jag... trodde... ni var... mina vänner, sade hon.

— Det är vi också, sade min man lamt och reste sig. Det förstår du väl. Men vi tycker inte du tagit saken riktigt förståndigt. Nu får min hustru och jag lov att gå.

— Min hustru och jag också, sade Erik och följde hans exempel.

— Herrarna vill jag inte hålla kvar, sade Hanna. Men ni två, vände hon sig till Hildur och mig, får inte gå förrän ni sagt vad ni tror.

— Jag är av min mans mening, svarade jag kort och reste mig.

Och nu kunde det hela ha varit slut, men det ville inte Hildur.

— Det betvivlar jag mycket, att du är, sade hon rentut. I så fall skulle jag haft rätt, då jag alltid trott att du varit dummare än jag trott dig om. Det finns meningar i det här brevet... Du brände det, Erik, men jag har ett eldfast minne.

— Jag vet det, sade Erik.

— Och jag minns nog vad där stod: *jag är glad att Robert är bortrest,* stod där, *så att jag kan få fylla rummen med tankar på dig.* Vad behövs mera vittnesbörd. Den, som skriver så, älskar inte sin man utan Hannas.

— Man får ta i betraktande omständigheterna, sade min man på nytt.

— Omständigheterna! Det vet ni alla lika bra som jag, att kärlek betyder skoningslöst uteslutande av alla andra. Om min älskade bara lever, så får andras män dö för mig. Det är deras hustrurs sak att sörja dem och inte min. För resten . . .

— Hildur, avbröt jag, var tyst, och låt vuxet folk tala. Även jag var gripen av uppriktighetens demon. I åratal hade jag oräkneliga gånger undertryckt lusten att säga henne ord för ord det jag nu sagt: var tyst och låt vuxet folk tala.

— Det förefaller mig, sade min man — herrarna hade naturligtvis inte gått — som om det viktigaste för Hanna vore inte Helgas känslor utan Edvards. Och det finns inte i hela brevet skugga av anledning att misstänka honom.

— Han telegraferade till henne, sade den obevekliga Hildur. Varför telegraferade han till henne och inte till oss andra? Det framgår att han telegraferade och bad henne om brev. Jag kan nog ta reda på vad som stod i telegrammet genom fröken Svenson på telegrafstationen.

— Där ser du, Hanna, sade jag, vad du ställt till. Du kanske störtar fröken Svenson i olycka.

— Jag tyckte jag måste veta sanningen, sade hon hjälplöst.

— Varför? frågade jag.

— Jo, om Edvard skulle bli lyckligare med henne . . .

— Det skulle du ha frågat Edvard om . . . Men det

vågade du inte. På detta sätt har du avskurit för dig alla möjligheter att få veta sanningen.

— Å nej, sade Hildur. Pressa dem båda två, så får vi se.

— Tortyren är avskaffad, sade jag, det går inte.

— Är den? frågade Erik.

Hanna, som satt och stirrade rakt ut framför sig, ryckte till.

— Ingen av er har en aning om sakens vikt, sade hon.

— Det är därför, sade min man med ett vänligt tonfall, att vi vet att något annat är mycket viktigare.

— Vad då?

— Att han lever, Hanna, sade min man högtidligt.

Mitt i tystnaden efter dessa ord kom telegrammet, att han var döende. Det var till vår förvåning undertecknat Helga.

Hildur och jag packade Hannas väska. Herrarna satte henne på tåget tjugu minuter senare. Det sista hon sade var: — Ni hade rätt. Det enda viktiga är att han lever.

Först flera veckor efter det Edvard var död och begraven träffade jag Helga. Cirkeln var brusten, och hon besökte ingen av oss. Hanna nämnde blott en gång hennes namn.

— Jag har mött Helga ute, sade hon. Hon har åldrats för mycket för att vara en trogen hustru.

Efter detta gick jag till Helga och fick henne att tala. Hon anade ingenting om vad som upptäckts. Hennes man hade icke sagt ett ord om Hannas förtroenden.

— Förlåter mig Hanna aldrig, att jag var där, då han dog? frågade Helga. Det var inget mystiskt med det, bara att några bekanta bjöd mig att bila upp.

— Jag ska säga det åt Hanna, sade jag. Hon trodde jag svalde lögnen, fast jag i själva verket behöll den i munnen för att spotta ut den vid tillfälle. Men Helga, du ska tala milt om Hanna. Jag tror hon kan aldrig förlåta, att hon inte var där själv. Hon måste ju tänka sig, att det gjorde det svårare för honom.

— Det tror jag inte det gjorde, sade Helga oförhappandes, och som hon sagt det, rodnade hon djupt. Det vill säga, det vet jag ju inte, rättade hon sig ängsligt. Jag hann aldrig tala med honom. Allt gick ju så hastigt. Han var redan långt på väg, då jag kom. När jag ropade, svarade han från ett avlägset land, ett land tusen gånger tusen mil borta. Men han hörde mig och svarade mig ändå, sade hon med stolthet.

— Svarade på vad? frågade jag.

Hon hade alldeles glömt sin rädsla att förråda sig.

— Jag hade skrivit ett litet brev till honom, sade hon, ljugande även i detaljer, ty brevet var inte litet utan långt. Och då frågade jag honom: blev du glad över mitt brev?

Jag betraktade henne, henne som varit den han läst för alla kvällar, alla år, och en mäktig känsla betog mig. Jag vredgades ej, det har jag för länge sen slutat upp med. Men jag upplevde och genomlevde i ett intensivt ögonblick hela vår mänskliga otillräcklighet, vår förtvivlade fattigdom. Jag tänkte på den döende, som aldrig fått brevet, han väntade på, emedan hans hustru

stal det från honom. Jag tänkte på de två barnsliga kvinnor som trodde att de älskat honom och för vilka deras egna känslor varit det viktigaste in i det sista. Om han genomskådat deras hjärtan, hur lätt borde det då icke ha varit att lämna dem. Jag ertappade mig själv med att undra vad jag skulle sagt, om jag varit där, åt vandringsmannen på väg mot avlägsna länder. Skulle jag kunnat gjuta in min själ i hans och följa honom på väg, eller skulle även jag blott ha förmått att ropa honom tillbaka?

— Nå, svarade han dig? frågade jag.

— Ja, sade hon. Han hejdade sig ett ögonblick på väg bort, han kom ett stycke tillbaka. Han nickade, så han blev alltså glad över brevet. Han försökte småle, men hans läppar var så styva. Nu är det hans svaga tacksamma leende jag har kvar i mitt liv, tillade hon och hade alldeles glömt att dessa ord måste ta sig egendomliga ut för den som intet visste.

Jag fick inte på länge fram ett ord. Den döendes styrka och mildhet rörde mig till tårar, väckte hos mig en längtan att själv äga och öva dem, en längtan som sprängde mitt hjärta. Om du inte är i ett alltför avlägset land, bad jag, så giv mig dem, giv mig dem.

Det var som om Helga väntat av mig en fråga, som inte kom.

— Ville du gärna veta vad som stod i mitt brev? frågade hon.

— Tala inte om det för någon, sade jag.

— Nej, jag tänker inte göra det. Var du lugn. Det är en hemlighet mellan honom och mig till yttersta dagen, sade Helga.

DEN ANDRA NYCKELN

Hon hade lagat så god mat åt sin dödsfiende att han blev riktigt hövlig. När han kom var han isigt förbittrad, emedan han inte fått äta ute i stan med sin vän, emedan han måste sitta till bords med sin väns avskydda hustru.

Men liksom tulpanerna vid bordet hade han vecklat ut sina blad under inflytande av värmen, vinet och den underbara soppan.

— Hur kommer det sig, behagade han säga, att Signe känner min smak? Har möjligen Lars Johan sagt något?

— Jag glömde till och med att tala om att du skulle komma ända till klockan fyra, sade värden. Men kvinnor har faktiskt intuition, i varje fall har Signe det. Även han var under inflytande av middagen och log mot sin hustru för första gången på ett år.

Under hans leende fick hon tillbaka ett skimmer av den ljushyllta täckhet som en gång lett honom vilse vid hans tafatta sökande efter den rätta kvinnan.

— Kära Lars Johan, har du märkt det, sade hon blygt till sin man. Det trodde jag inte — du har aldrig sagt något.

— Nej, men för det har jag väl märkt, sade han,

att du precis vet, när jag är tillgänglig för en bön om hushållspengar. Du känner på dig, när jag fått honorar och omvänt när jag måst lösa in en gammal borgensförbindelse. Du tingar tvättgummor, innan jag hunnit meddela, att jag ämnar resa bort. Min teori är, fortsatte han, vänd till gästen, att det är ett sjätte sinne, utvecklat hos kvinnan under århundraden av egendomslöshet och beroende.

— Jag visste inte att det var Signe som försåg dig med material för dina undersökningar om intuitionen, sade gästen med rynkad panna.

— Å, det är nog inte bara *jag*, sade hon menande. Men hon ville inte vara menande i dag och fortsatte hastigt: kommer Lars Johan ihåg den tvättgumman som vi hade i mitt föräldrahem, hon som spådde torkväder? Det var väl intuition. Jag kommer ihåg en gång . . .

Så där ja, tänkte mannen, nu slutar hon aldrig. Vad behövde jag tala om intuition för. Men märkvärdig är hon: "det är väl inte bara jag", det är det inte heller.

Lyckligtvis kom jungfrun in med nya fat, och Signe glömde intuitionen.

— Nej så lite Harry tar, sade hon till gästen. Får inte jag lov? Så där ja. En andens arbetare behöver kraftig näring.

Gästen vred sig invärtes över att bli kallad en andens arbetare, det var nästan lika rysligt som ljusets riddarvakt. Men han måste erkänna att maten var utsökt.

— Om Lars Johan glömde tala om att jag skulle

komma, så är även den här hönsfärsen ett mysterium, sade han.

Signe log hemlighetsfullt. Det var hisnande roligt med dessa karlar som trevade som blindstyren omkring hennes hemlighet.

— Harry har varsel, sade hon. Det har minsann inte alla som man möter på allfarväg. Man måste vara en mäktig personlighet.

Hon tyckte själv att det var ganska nobelt sagt till en dödsfiende, och tydligen tyckte han det också. Vid sin lilla skål för värdinnan vid middagens slut broderade han på temat kvinnans intuition i mannens tjänst. Lars Johan rätade på sig. Hans vänner betraktade honom som en narr för hans val av hustru, men det är ändå något att ha en fru med intuition, även om hon är odräglig. Han förenade sig höviskt i skålen för värdinnan vid bordet.

Signe kände sig lyft i ett lätt rus av vin och segerglädje. Mannens bästa vän hatade henne men hade fått lov att säga henne en artighet. Lars Johan hade instämt.

Kanske är detta en vändning, tänkte hon. Man ska se att jag vinner hans hjärta ändå till slut. Och om det också har skett med nesliga medel — den dan jag har segrat, blir de som de aldrig varit.

Gästen begärde kaffe vid bordet. Värdinnan beviljade det med glädje, ty hon trodde att han var fången under middagens stämning. Hon förstod inte att det betydde att han ville betaga henne varje förevändning att komma in i Lars Johans rum efteråt. I glädjen över sin lilla framgång begick hon det misstaget att följa med herrarna in och slå sig ner. Det är inte så gott att

alltid komma ihåg att man är odräglig. Signe hade lärt att hennes säkraste sätt att göra sig tåld var att försvinna, men hon kunde inte alltid tillämpa sin lärdom.

Det dröjde en stund innan hon kände den isande tystnaden i rummet. När den slutligen trängde sig på henne, gjorde hon ett försök att bryta den med en, som hon själv tyckte, mycket hövlig och lämplig fråga om gästens barn.

— Vilken av sina barn tycker Harry bäst om? Han svarade inte, och hon varierade frågan: det är väl förstås pojken?

Inte heller nu fick hon något svar. Gästen satt nersjunken i bästa skinnstolen, rökte och gav till en ohövlig suck av leda. Hon vände sig till sin man, han såg besvärad ut och låtsade inte märka hennes vädjan. Den vilande fiendskapen hade brutit ut, så fort hon förlängde sin närvaro en sekund utöver det nödvändiga.

— Stör jag kanske? frågade hon.

Intet svar.

— Säg till om jag ska gå.

Fortfarande intet svar.

Hon reste sig.

— Det var betydligt, sade hon, vad ni har mycket att säga varann.

Hennes man kunde inte låta bli att tycka synd om henne. Allt ljus, all glädje och därmed allt behag hade vikit från henne. Kanske var det inte alltid så roligt för plågan att vara en plåga för andra.

— Vi är i själva verket ganska sömniga, sade han för att släta över. Han slätade alltid över, gjorde sin

yta tom. Om hon någon gång kom på honom med att säga som det var, trodde hon att han var sjuk, och det var han också.

Dödsfienden var enig med henne så långt, att han icke tyckte om Lars Johans svaghet att uppge förskönande och oriktiga motiv för sina handlingar. Varför skulle denna kvinna krusas? Han reste sig halvt ur stolen och tog en portfölj som låg på skrivbordet. Därpå tog han fram en nyckel ur västfickan och låste upp. Det betydde, att när människan äntligen avlägsnade sig, kunde han komma till det ärende som han rest hit för. Hans sätt att visa sin belåtenhet var beräknat oförskämt.

Signe hade just ur sin segerglädje fallit ner i häftig besvikenhet och tappat sin självbehärskning i fallet.

— Aha, klagoskriften! sade hon. Men Harry *skulle* ju inte klaga, efters...

Gästen såg hastigt upp, häpen över all beskrivning att frun i huset syntes invigd i de olika faserna av hans befordringshistoria. I hennes ansikte steg skammens och fruktans heta rodnad. — Jag har förrått mig, sade hennes uttryck, och han förstod i en blink, att kvinnan tjuvläste Lars Johans brev. Det var detta som den dåren kallade intuition!

Under hans blick vände hon och gick ut ur rummet. Han reste sig, vred om nyckeln efter henne och drog för draperiet.

Det var onödigt, ty hon stannade icke för att lyssna vid nyckelhålet. Hon rusade in i sängkammaren och sjönk ned vid toalettspegeln. Men den sade henne ingenting. Det som dödsfienden sett i hennes ansikte

var borta. Den synen hade han behållit. Endast rodnaden dröjde ännu, hon pudrade över den, slätade håret. Varför? Å, de skulle väl snart kalla in henne för att stå till svars.

Ty nu hade den stund kommit, om vilken hon beslutat, att den aldrig skulle få komma. Efter år av skickligt genomfört spioneri hade hon givit sig själv till pris genom att en sekund glömma vakthållningen över tungan.

Hon mindes sin otäcka dröm härom natten. I den hade Lars Johan kommit på henne, medan hon läste Harrys sista brev. Han hade slitit det från henne och därpå: knick, knack, bräckt hennes handleder, armleder och fotleder och lämnat henne i vilda skogen att förgås.

Det hade varit en varning till henne utan tvivel. Hon hade haft många varningar. Var gång en stationskarl lagt växeln fel, en doktor glömt en sond i såret, en mor lämnat en källarlucka öppen, en svampkännare stuvat flugsvamp till sin familj, borde det varit henne en varning, att ingen hjärna är fullkomlig, och att hon utsatte sig för en dödlig fara genom att lita på sin egen.

Nu hade den svikit henne, och hon var dömd. Intet hade sagts, men hon visste det. Det dåliga samvetet har ett gott omdöme.

Hon kände ovillkorligen på sina handleder och fotleder. De voro obrutna ännu, och hon var fri att fly. Intet hade hon som kunde fördröja hennes flykt, inte ett barn, inte en hund, inte en fordran, inte något dyrbart eller kompromitterande brev att leta fram. Hon

var ordningen själv och visste på pricken var hon hade de få nödvändiga artiklar man tar med sig. Men det konstiga med dem var, att om hon skulle lämna Lars Johan, upphörde de i samma ögonblick att vara nödvändiga för henne. Utanför hans dörr och med den stängd efter henne skulle hon, dumt nog stiga in i tomma intet.

Reträtten var alltså avskuren.

Hon satt där och undrade hjälplöst hur hon kommit att bli en så usel och olycklig person. Det hade inte alls sett ut så från början. Hon hade ansetts som en god karaktär. Och spioneriet på mannen hade synts rätt oskyldigt, så länge det var en hemlighet. *Innan min orätt,* hade hon sagt sig, *är upptäckt, är den inte till.*

Nu var den till. Och aldrig hade hon drömt, att den skulle te sig så gemen. En dundrande synd bör åtminstone ge skamliga fröjder eller någon makt och fördel. Hennes hade bara vållat henne lidande och slutligen döden.

Alla husets dörrar gnällde, hon hade med berått mod underlåtit att smörja dem. Nu hörde hon hur Lars Johans dörr gnällde upp och igen. Det var väl dödsfienden som ville övertyga sig om att hon inte spionerade. Han kunde ju inte veta, att hon inte hade någon anledning att söka lista ut något mera i denna värld. Nu, när det var för sent, visste hon att en spion aldrig kan få tag i något som är värt att veta.

Hon hade visserligen egenmäktigt skaffat sig noggrann kännedom om sin mans affärer, dem han av någon orsak höll hemliga för henne. Och hon hade sett många av hans stämningar reflekterade i de brev

hon under årens lopp läst från hans vänner. Men vad som i denna korrespondens var för dyrbart, för farligt för att visa en hustru, hade hon aldrig förstått. Inte ens Harrys brev som kvalt henne så förfärligt innan hon tog sig för att läsa dem, avslöjade för henne varför Lars Johan offrat friden i sitt äktenskap för dem, vilket han ju gjort. En annan sak var det kanske med breven från okända kvinnor. Men vad var med dem, som så övergick alla brev från henne? Hon skulle ha kunnat skriva lika svärmiskt, hon skulle kunnat lika ömt ta emot hans förtroenden som de. Följaktligen hade hon inte lärt sig något av dem.

Jo, hon hade lärt sig att hennes man, som aldrig sade ett ord, kunde vara mycket meddelsam. Hon visste nu att han klagade över sin ensamhet med henne natt och dag omkring sig. Men hennes fråga: *varför är jag ingen?* ljöd lika obesvarad omkring henne i den tysta sängkammarn i dag som den dag hon första gången slungat ut den till sin man, och han låtit den falla till marken.

De första ord, som yttrades sedan Signe lämnat rummet, voro: — Hon spionerar, Lars Johan. Det är ett fullgott skäl för dig att lämna henne.

— Vi vet ju ingenting om det med säkerhet. Det där som flög ur henne om klagoskriften får inte döma henne. Hon har som sagt intuition ...

— Du pratar tok! Hon har åtgång till kassaskåpet, sade Harry. Om det nu verkligen är som du säger, att du noga låser in alla brev och handlingar där.

Lars Johan gick fram till sitt dyrkfria skåp, öpp-

nade det en smula darrhänt och tog fram Harrys sista brev, där han omtalade att han tänkte avstå från att klaga, emedan en bättre plats erbjudits honom än den han förgäves sökt.

Harry tog det ur hans hand, såg flyktigt på det och kastade det i brasan. — Fy, hon har läst det, sade han med vämjelse. Stjäl hon din nyckel om nätterna? Är det omöjligt? Då har hon en extra nyckel.

— Där har aldrig funnits mer än *en* nyckel, sade Lars Johan. Men som han sade detta, blev han med ens isande rädd. Nej, nej, värjde han sig, det är inte möjligt. Det vore för groteskt. Men han kunde inte hjälpa att han såg för sig scenen, när hon tryckte nyckeln i hans hand på fyrtioårsdagen med orden: jag visste, att du inte skulle bli så glad för något jag kunde ge dig som för ett kassaskåp.

— Låt oss fråga henne, sade dödsfienden. Hon är rädd för mig. Jag läste i hennes ansikte, att hon förstod att hon gjort en dumhet.

— Nej, nej, sade Lars Johan, jag vill inte veta något.

— Du måste. Du har varit för god mot henne.

— Mycket troligt, sade Lars Johan eftertänksamt. En kultiverad människa är ju snäll. Jag förstår, att du tycker det är en svaghet, men man har ju sinne för jämvikt och rättvisa. Och jag har egentligen alltid tyckt att hon var oskyldig till min olycka. Jag har inget att förebrå henne som kan sättas i ord. Det är bara det att hon inte kan låta något vara i fred. Jag kan inte lida hennes kommentarer över mina angelägenheter, därför måste jag tiga med dem. Det var

tragedier i det oändliga om den saken, innan hon fann sig.

— Jag förstår vad du menar, sade Harry. Jag blir vild, när hon säger allfarväg eller frågar mig vilket av mina barn jag tycker bäst om. Men nu får du låta mig förhöra henne, om du inte själv vill. Jag tänker ta reda på hur länge den här intuitionen pågått.

Lars Johan ryckte till för denna anspelning på hur löjlig han gjort sig.

— Låt det vara, sade han, låt oss hellre tala om dina angelägenheter som du kom hit för.

Men vännen var utan förskoning. Nej, nu skulle Lars Johan se verkligheten i ögonen.

— Har du aldrig saknat något? frågade han. Och har du aldrig träffat dina hemligheter ute på stan, eller mina?

De voro så upptagna, att de inte märkte att hon öppnade dörren bakom draperiet. Den yttersta förskräckelsens mod var över henne, det gjorde henne ingenting att dödsfienden anklagade henne för tjuvnad och förräderi. När ändå Lars Johan var förlorad, betydde den andres vrede intet mer.

— Jag tog aldrig pengar, sade hon lugnt. Och jag förrådde dig inte, Lars Johan. Jag ville bara *veta* en sak. Och den fick jag aldrig fatt på.

— Ändå har du hållit på att snoka sen min fyrtioårsdag, mumlade han förkrossad. Fy, det var vidrigt att komma på sin hustru med något sådant.

— Så länge är det inte, sade hon. Du tror mig väl knappt, men ett helt år gick jag omkring med den andra nyckeln i fickan och kom mig inte för att be-

gagna den, fast jag köpt kassaskåpet på uträkning. Tills du en dag gjorde mig så förtvivlad...

— Försök inte urskulda dig med att jag gjorde dig förtvivlad, skrek mannen. Jag har varit alldeles för god mot dig, men en kultiverad människa är värnlös.

Det var kronan på år av oblyghet att hon kom in och bekände inför Harry. Han skämdes grymt inför vännen. — Gör mig den tjänsten att gå din väg, röt han.

— Ja, jag ska gå, sade hon, men du ville väl ha den här. Hon räckte Lars Johan en nyckel, men han vägrade ta emot den. Harry såg hur han blev grönblek, så som det kunde hända honom i hög sjö.

Då lade hon den lugnt ifrån sig på skrivbordet. Med denna handling erkände hon att den varit henne till ingen nytta, och att hon gav upp alltihop.

De båda männen betraktade henne nästan med förskräckelse. Ingen av dem ägde denna fruktansvärda ensidighet i sinne och vilja, ej heller denna skräckinjagande koncentration omkring ett uppsåt. De skulle kanske kunna begå ett dåd i en hastig stund av passion, men knappt det. Att som denna kvinna med kallt blod framhärda i en neslighet genom åratal för ett måls skull hon ville vinna, det skulle de varit oförmögna till. Om de bleve stäckta eller slagna, kunde de skicka ut en ny trevare i livet. Fick man inte den ena platsen man sökte, fick man en annan, fick man inte den ena kvinnan, tog man en annan. Men när Signe var besegrad, så var hon det. Även i sin skam och sitt nederlag var hon fullkomligt hel. Det var detta som gav henne ett slags makaber värdighet, mitt i hennes

yttersta förödmjukelse. Mycket mot deras vilja imponerade hon på dem, utan att de därför avskydde henne mindre eller ömkade henne mer.

I dörren vände hon sig om.

— Lars Johan, sade hon, jag ska bara säga dig en sak till, som jag vet är sann. I motsats mot mannen var hon inte ett dugg besvärad av dödsfiendens närvaro eller av hans hånleende när hon sade: sann.

Ju mindre älskvärd en människa är, Lars Johan, dess mer längtar hon efter kärlek.

En lång stund efter det hon gått, sade dödsfienden:

— Skulle *det* vara förklaringen på nyckeln?

Lars Johan tystade ner honom. Vid hennes ord hade en flamma skjutit genom honom, och vid dess klarhet hade han förstått, att det var så.

DROTTNINGEN

I ett slott lär icke förekomma rum, endast gemak. Här ha vi alltså ett gemak som från golv till tak är fullproppat med minnen, skänkta av en vänkrets som har gott om pengar men dålig smak. Bland dessa minnen står en schäslong, gräslig nog att även den vara ett minne. På den ligger bland kuddar en äldre distingerad dam, dyrbart klädd och skickligt kammad enligt modets föreskrifter från år 1900. Hon bär till och med kängor, men icke ens de kunna göra henne riktigt löjlig, ty hennes hållning är värdig, och hennes tärda ansikte uttrycker tålamod och vänlighet.

Vid skrivbordet, som står ett stycke ifrån, men så att det bekvämt kan överskådas från schäslongen, sitter en ung flicka böjd över ett papper med penna i hand. Den som trädde in och såge scenen framför sig, skulle ta för givet att här var en ung sekreterare, som tog ner diktat åt en betydande dam med stor korrespondens. Den äldre damen talar nämligen långsamt och länge med flytande, bildad röst, och den yngre damen arbetar med sin penna utan avbrott. Dessutom ser man på flickans dräkt, att hon är en liten daktylo. Hon är klädd efter sista modet bland de små självförsörjande detta år: kort veckad svartrutig kjol, vit skjortblus och

däröver svart sammetsväst med bjärta klädesapplikationer.

Emellertid kan den som är invigd berätta, att det är flickan vid skrivbordet som lanserat detta mod över en hel kontinent. Hon är drottning, och om en vecka skall hon börja regera sitt land.

Denna drottning kunde bland mycket annat även stenografera. Men det var icke vad hon gjorde nu. Hon ritade en korg som hon, medan monologen flöt vidare, fyllde och överfyllde med blommor. När den icke rymde flera, skrev hon därunder: till Edvard från Elisabeth.

— Vad gör du? frågade slutligen modern. Hör du alls inte på?

Drottningen såg upp från sitt verk och fäste på modern sin stadiga blåa blick, som hon kunde hålla kvar hos vem som helst hur länge som helst. Man sade till och med om den, att det var en sällsam blick, och det var den. Mycket få ögon i denna värld ha aldrig grumlats av fruktan eller mörknat av skam. Det är därför man blir slagen av förvåning, då man möter en fullkomligt öppen och obekymrad blick, sådan som drottningens var.

— Jo, jag hör på, sade hon. Men jag tror inte vi friar till honom. Han kunde säga ja.

Änkedrottningen var beredd på svårigheter. Det var ju naturligt att en ung kvinnas blygsamhet måste resa sig mot att överta den manliga rollen i kärleksvalet.

— Det är inte tal om att vi ska fria till honom, sade hon, ehuru — som drottningen otåligt konstaterade — det inte under den sista halvtimmen varit

tal om annat. Om han får lov, kommer han att förälska sig i dig och anhålla om din hand.

— Om han får lov, opponerade drottningen. Hon reste sig upp och ställde sig bredbent med händerna i sammetsvästens djupa fickor. "Få lov" är ju ett frieri. Stackars mamma tror visst att det är statskonst att ge saker falska namn. I alla fall, så vill jag inte ge honom lov.

— Kommer du ihåg honom? frågade modern för tionde gången under detta samtal. Den där friska hurtiga sjökadetten som visade oss omkring på sin jagare under det stora flottbesöket år 1913?

Den gången hade drottningen varit sju år, men hon kom ihåg honom. Ty redan då hade någon beskäftig person viskat något om att den unge prinsen kunde passa till gemål åt den lilla drottningen. I anledning härav hade hon ställt förfärliga frågor på sina lärare för att utröna vad uppgift drottningens man väl kunde ha i hennes rike.

I stället för att svara på moderns fråga, gick hon ett par varv i rummet och slog ner två minnen. Slutligen stannade hon igen framför modern. Ögonen sågo obevekliga ut, och under dem djupnade de linjer, en svagt böjd och en litet skarpare böjd, som antydde dynastiens ärftliga ögonpåsar.

— Jag skulle förakta, sade hon, varje karl som täcktes ta platsen vid min sida som sällskapsman och barnafar. Varför? Jo, ty jag skulle förutsätta att han gjorde det med en inre motvilja och för försörjningen.

— Elisabeth!

— Ja, får jag inte säga vad jag tänker? Det är ju

mig det angår. Tänk efter själv, mamma. Hur skulle det vara att alltid få följa med på sladden i kraft av ditt erotiska förhållande till en person, att leva utan ordentligt arbete och ansvar och att få tåla hövliga tillsägelser att inte lägga sig i om du försökte göra en insats?

— Det förefaller mig, sade änkedrottningen med förkrossande jämnmod, som om du på pricken skildrade min ställning sådan den var då din far levde. Det föll mig aldrig in, att den skadade min värdighet.

— Nej, det tror jag nog, sade drottningen snabbt, men en sådan högfärd kommer ingen man upp till. Nej, honom och hans värdighet finge man evinnerligen påpeka. Jämt skulle han ha känslor som måste skonas. Men sånt har jag inte tid med om jag ska hinna sköta det här landet väl.

— Tant Victoria hade ett större land än du att regera och hann likväl med att öva lite kvinnlig takt, svarade änkedrottningen med samma milda lugn. Varför skulle din gemål alltid hålla dig i kjolarna? Edvard är ju så road av att skriva och så har han sin musik.

— Har han inga fler husliga talanger? frågade drottningen bitande.

— Vi ska inte tala mer om honom om det ska ske i den tonen, svarade änkedrottningen. Det finns ingen anledning att göra sig löjlig över honom. Jag ska ge Agneta en vink om att han inte bör komma den nionde.

— Ja, gör som mamma vill, jag ger inga återbud, eftersom jag bjudit honom oskyldigt utan biavsikter. Mamma vet bäst själv hur långt mamma har gått. Men vidtala ingen annan, ty jag ämnar inte gifta mig. Det

finns inga skäl varför jag skulle underkasta mig något dylikt.

Modern ryckte inte fram med tronföljden. Den hörde till det som helst borde vara underförstått i denna sak. Så hade det varit när hon själv hämtades till landet för 27 år sen. Så hade det varit under de fem första fasans åren av hennes äktenskap, då hon inga barn fick, och berömda kvinnoläkare från hela världen synade och fingrade henne.

— En kvinnas liv kan inte vara lyckligt och fullständigt, om det ska levas utan kärlek, sade hon i stället.

— Jag tänker inte det heller, svarade drottningen enkelt. Hon stod vid fönstret och såg ut över slottsgården, där man redan snickrade upp stommen till en äreport för den nionde, då hon skulle börja regera. Djupt inne bar hon på en oerhörd sinnesrörelse. Hon var full av spänning, förväntan och glädje. Men av allt detta visade hon ingen någonting.

Änkedrottningen, nyss så gripen över att tiden nu var inne att tala med dottern om kärlek, började gråta över de hemska avsikter hon förrått med sitt sista yttrande. Drottningen kunde slutligen inte längre ignorera de klagande ljud hon hörde bakom sig och sade:

— Gråter du för att jag tänker ta en gunstling? Har du inte läst i historien om Kristina av Sverige, Elisabeth av England och Katarina den andra? Det hör ju till!

— Din jargong är cynisk, Elisabeth.

— Och Ers majestäts är småborgerlig.

— En drottning får lov att vara otadlig.

— En drottning måste vara kärnfrisk för det är ett hundgöra. Otadlighet och sjuklighet hör ihop, det har jag sett i familjen, fortsatte hon djärvt och ganska taktlöst. Men jag är frisk som en nötkärna och kan inte vara alltför god. Vidare har jag gott minne, flit, ärelystnad och oförskräckthet. Därmed får det vara nog.

— Du har också en alltför lysande begåvning, sade modern, för att inte förstå . . .

— Har jag det också? sade drottningen. Var nöjd med det då, mamma. Hur lätt kunde det inte ha hänt, att du fått en liten idiot till dotter.

Hon gick fram till modern, kysste henne ömt och avbedjande och gick mot dörren med snabba steg. Men som om hon ännu en gång ville be om ursäkt, vände hon om vid dörren, kom tillbaka och kysste modern en gång till.

Änkedrottningen föll genast till föga för detta extra bevis på ömhet.

— Elisabeth, sade hon, det är så ljuvt att vara mor . . .

— Å, jag tycker du just nyss fått pröva på motsatsen, svarade dottern generad.

. . . så ljuvt, att jag inte kan uthärda, att du inte skulle få erfara de fröjder jag upplevt genom dig.

— Man kan inte ha allt, sade drottningen världsvist. Det är mycket nog att få bli drottning. Skall man vara det med fart, så blir grossess och amning bara till hinders. Inte kan man heller lägga folkets barn till bröstet som Maria Teresia. Det är sånt som bara kan göras en gång i världshistorien.

Änkedrottningen ruskade på sig som om hon fått en skopa kallt vatten över alla sina landsmoderliga och mormoderliga drömmar.

— Du kommer säkert att hitta på något annat sätt att göra dig ryktbar, sade hon klagande.

— Ja, var mamma lugn, sade drottningen med ett hemlighetsfullt leende, i högsta grad ägnat att oroa modern.

När hon gått hittade änkedrottningen den blomsterfyllda korgen som låg kvar på skrivbordet. Med en huvudskakning över drottningens omskrutna goda minne, stoppade hon in den i sin skrivportfölj för att gömma den för sin inträdande uppvaktning, och där glömde hon den i sin tur.

Mitt i förberedelserna för avresan till festligheterna den nionde fick hertiginnan Agneta brev från sin kära väninna Louise att hennes dotter Elisabeth inte för ögonblicket hade tid att tänka på sin lycka, varför det kanske vore bäst att spara Edvard till ett lägligare tillfälle. Hon blev förfärligt ond, vilket hennes man fick umgälla, men samtidigt råkade hon i bryderi, ty hon vågade icke omtala för Edvard, att hon friat för honom och fått korgen.

— Du slipper resa om du inte vill, sade hon till sonen. Men han ville visst inte slippa. Han var djupt intresserad av den lilla släktingen och lovade sig mycket nöje av att se på, när hon började regera.

— Gud allena vet, sade han, om hon avslutar en epok eller inleder en. Om hon är den sista drottningen eller den första. Men vad han menade därmed var för

modern ett fördolt tal liksom det mesta han sade. Hon blir nog den sista, tänkte han. För kvinnorna har inget kurage.

Han visste att smutstidningen i drottning Elisabeths huvudstad offentliggjort en artikel om honom med porträtt, där han framställdes syende i båge. Det skulle vara en skymflig anspelning på hans framtid som prinsgemål. I hans förflutna kunde inte ens denna tidning finna något stoff till förlöjligande av hans fruntimmersaktighet. Han hade under kriget verksamt deltagit i upprätthållande av den stora hungerblockaden, och kunde räkna sig hur många hundratusen döda som helst till godo. Efter detta borde ju en karl fått vara karl hela sitt liv, om någon rättvisa funnits. Men ehuru klar över det öde som måste övergå varje ogift prins, då han överskred den jungfruliga drottningens gränser, avskräcktes han icke. Han hade en sällsynt och dyrköpt egenskap: han var bortom vad folk sade eller tyckte om honom. Han var den högmodiga man, vars tillvaro drottning Elisabeth så tvärsäkert förnekat.

Redan den åttonde inträffade han med sina föräldrar i den förstnämnda huvudstaden, före alla andra anförvanter. Och drottningen måste själv fara ner och ta emot honom vid stationen, hur bråttom hon än hade med att prova kläder och läsa på ceremonielet.

Det ville sig inte bättre än att hon inte kände igen honom när han steg ur tåget. Än värre, hon begick det oförlåtliga felet att inte genast fatta att detta måste vara Edvard. Hon såg att han märkt hennes tvekan och sade som det var: jag kände inte igen dig, du har blivit så civil.

— Riktigt anmärkt, sade han.

Vid det privata teet, strax efter ankomsten till kungliga slottet, sutto de båda gamla furstinnorna och vojade sig invärtes under all yttre älskvärdhet. Ingen av dem unnade sitt barn åt den andras, nu vid närmare skärskådan.

Hur *kunde* Louise påstå att Elisabeth är söt, tänkte den ena. Hon har ju så stora händer att hon måste ha fickor åt dem. Hon lägger benen över varann som Edvards första informator som jag avskedade. Och hon har kinder så röda som en mejerska.

Hur kunde Agneta, suckade den andra invärtes, påstå att Edvard övervunnit sin nervhistoria från kriget och var sig fullkomligt lik igen? Han är ju till oigenkännlighet förvandlad. Han verkar då mycket äldre än han är, och man behöver inte se så där underlig ut så långt efter kriget. Hans hållning sedan, min Gud! Det där violetta man ser ovanför strumpan, måste ju vara underbenkläder. Vad ska Elisabeth tänka? Hon tittar så förvånad på honom.

Vad Elisabeth tänkte var detta: "Var sitter den värdighet som denna underliga person har? Om jag kunde begripa vad det är som imponerar på mig?" För att utröna detta följde hon med honom och hans far in i rökrummet, likgiltig för moderns böner, att hon skulle visa tant Agneta de dräkter som sytts för morgondagen.

Hertigen lämnade de båda långt innan han var färdig med sin cigarr. Han offrade hälften av den i elden som man offrar en gåva på ett brännaltare och gick in till de båda furstinnorna som sutto i änkedrott-

ningens skrivrum. Helst skulle han velat stanna, men han visste att Agneta ville att de unga utan några dynastiska beräkningar skulle fatta en varm böjelse för varandra.

Den stackars hertigen var inte invigd i beräkningarnas senaste fas och han tyckte om drottningen. I sitt stilla sinne liknade han den ljusbrunhåriga flickan i sin ljusgröna sammetsklänning som svagt skiftade i gyllenbrunt, vid ett ungt träd. Han kunde därför inte alls förstå, varför han fick så mycket snubbor och vidhöll att de båda unga voro i ett stadium som krävde ensamhet.

För att utröna detta, störtade hertiginnan dit. Hon var som en barnunge som genast måste ge efter om den nyinsatta kakan är gräddad. För att få en förevändning grep hon den skrivportfölj hon för många år sen förfärdigat och givit Louise. Edvard måste ju se ett bevis på hennes ungdoms konstnärlighet som han betvivlade. I dörren stannade hon, ty de märkte eller låtsade icke märka henne. Elisabeths blomsterkorg föll ur portföljen och singlade in över tröskeln. När hertiginnan kom tillbaka sade hon: — Du har verkligen för en gångs skull rätt.

— Det är inte möjligt! sade den annars så taktfulla änkedrottningen.

Edvard och Elisabeth kände själva uteslutande intellektuellt intresse för varandra, men den nyansen kunde inte uppfattas av en moder, inställd på att stifta eller hindra äktenskap.

Elisabeth hade ännu icke vuxit ur sin roll som begåvad discipel. Hon var van vid att uttänka frågor

och tog för givet att alla med nöje skulle ställa sitt vetande till hennes disposition. Hon var van att fritt acceptera eller förkasta de svar hon fick, och att man aktningsfullt lyssnade till hennes kommentarer.

Men ganska snart märkte hon att Edvard var både lättsinnigare och farligare än någon av hennes guvernörer eller ledare. Hennes tro att hon haft fördomsfria lärare var om något en fördom. Edvard ställde allt under debatt som hennes lärare utgått från som självklart. Till exempel: han bad henne förklara, vad hon skulle med en flotta. Det hade ingen frågat förr, inte heller hon.

— Kolonierna nödvändiggör en flotta.

— Men med vad rätt har och bevakar du några kolonier?

— Man måste tillgodogöra sig dessa länders rikedomar, världen behöver dem.

— Men då är de ju världens och inte dina. Tillhör dessa länder icke de infödda, så tillhör de alla.

— Jag har själv sett vad mission vi fyller där ute.

— Du har sett vad du behövde se.

— Ska jag tvivla på mina fem sinnen?

— Du har inga mer servila tjänare än de.

— En norm måste jag gå efter, det är de lagar som gälla i det land där jag är regent.

När prinsen kom in på detta område tvekade han att fortsätta. Låt bli, sade han till sig själv och lät icke bli. Lusten att experimentera med henne var för honom för stark. Han var fascinerad av denna unga kvinna, den första han träffat som var lyft över den suggestion som annars vilade över hennes kön från vaggan till

graven. Den här visste ingenting om kvinnans sfär, hade aldrig utifrån sugit i sig kvinnans oföränderliga egenskaper, och var lyckligt okunnig om hennes biologiska tragedi i sin friska strålande hälsa. Hon hade vuxit upp glad och full av tillförsikt, beredd till allt. När nu Edvard attackerade henne, försvarade hon sig med sin hjärna som en student under en tentamen. Hon slog inte upp och ner ögonen, hon sade inte: snälla Edvard, var inte elak, hon gjorde intet försök att leda över hans intresse på sin hals eller sina ben.

Det som eggade honom vidare, var lusten att utröna om hennes trygghet och frimodighet vilade i den särskilda omständigheten, att hon hade ett rike. Därför kapade han hennes ankarkätting och väntade på vad som skulle ske.

— Du blir regent i morgon genom landets lagar, sade han. Men dessa lagar är redan överåriga. Vad gör du, om de ändras i nästa vecka och avsätter dig?

— Jag tror, att lagarna står bi, tills jag regerat så länge, att jag kvalificerat mig att bli president i republiken, sade hon. Det är åtminstone min lilla dröm.

Prins Edvard skrattade. Det var första gången hon varseblivit den fantastiska effekten, då munterhet bröt sig mot den stelnade smärtan i hans ansikte. Vad har han upplevat? tänkte hon.

Hans ögon vilade forskande på henne. Det där med presidentskapet kunde duga som svar, men fanns någon mening och vilja bakom? Det är så lätt att säga vad som helst.

Elisabeth var van att alla intresserade sig för henne, det hörde liksom till. Men de förutsatte massor av saker

som givna i hennes liv, bland annat hennes kall och hennes sällsynta lämplighet därför. Det hade en viss tjusning att bli satt under debatt av Edvard, eftersom det var något alldeles nytt. Men inte för länge. Nu kunde det vara hennes tur att ge svåra frågor. Hon valde den punkt hon trodde vara särskilt ömtålig.

— Är det för att jag är flicka som du inte tycker jag ska vara kung, frågade hon.

Jaså, tänkte han, hon har ändå hört så pass mycket om världens mening, att detta kan falla henne in. Alltså finns även i detta slott den farliga sländan som prinsessan kan råka sticka sig på. Skada om hon skulle falla i sömn och sova i hundra år.

— Jag tar ingenting för givet, sade han, inte ens mannens överlägsenhet i att regera. Den kan vara ett övergående fenomen.

— Nå, om så vore?

— Så finge världen skåda något nytt, som den inte kan utantill.

Elisabeth hade vid det här laget glömt att två bråkiga gamla damer sammanfört hennes namn med Edvards. Hon ville sätta honom på ett sista avgörande prov och sade:

— Ja, men om det inte vore fråga om världen och framtiden utan om *nu* och om *dig*. Skulle *du* uthärda att vara gift med en överlägsen kvinna?

— Ja, varför inte, sade Edvard utan att röja någon förvåning, det vore ju intressant. Men jag tror inte det finns någon, det är det ena. Åtminstone är det lika små utsikter för mig att finna en överlägsen kvinna som att bli gift med en regerande drottning. Jag antar du är

den enda möjliga av det slaget, sedan kejsarinnan av Kina är död och Begum av Bopal blivit för gammal. Men för det andra är giftermål av alla slag ingenting för mig. Jag är så livligt sysselsatt med annat.

— Då har du det ställt precis som jag, sade drottningen naivt. Jag ska säga dig att mitt problem är ganska svårlöst. En överlägsen man har jag inget hopp om att finna. Som det högsta tänkbara har jag satt upp en jämbördig. Det vore inte så dåligt. Men på grund av männens särskilda ömtålighet, tror jag inte en sådan skulle erbjuda sig åt en drottning. En underlägsen vill jag inte ha. Därför har jag beslutat att låta det vara. Helst som jag också får alldeles för mycket att göra. Men det här har vederbörande så svårt att fatta.

— Bråkar de med dig?

— Om de gör!

— Det är ju ganska märkvärdigt, sade prinsen raljerande, att jag tycks vara den ende som uppfyller dina fordringar. En bra karl utan några choser, dem du med rätta är rädd för.

Han såg hur drottningens läppar slöto sig, som om hon aldrig ville ge honom ett förtroende mer, när han blev så personlig.

— Och *du*, fortsatte han, du överstiger naturligtvis mina djärvaste drömmar. Men vad hjälper det, när ingen av oss vill tynga vår framtid med giftermål?

— Därför är det också bäst att låta ämnet falla, sade drottningen, som själv tagit upp det. Och hon gjorde en gest som om hon släppt något ur sin hand ner i en avgrund. Edvard tittade ner, och såg hur han föll och föll i det bottenlösa djupet.

Om det vore en annan, skulle jag tro, att det vore spel, och att hon var ute för att fånga mig, tänkte han.

— Vad är det du är så livligt sysselsatt med? frågade drottningen vänligare.

— Du skall få veta det, sade han, men kom ihåg att det ännu är en hemlighet.

— En opera eller symfoni?

— Ers majestät har behagat göra sig underrättad, sade han. Nej, det är ingen musik. När kriget var slut begrov jag mig i musik. Men jag måste ut ur graven igen. Det var ingen mening att försöka åstadkomma något. Min musik blev överröstad. Jag är naturligtvis inget musikgeni, för sådana bryr sig inte om att människosläktet är i fara.

— Och du vill rädda människorna, sade drottningen tankfullt. På vad sätt?

— Jag tänker ut ett system åt dem att leva med varandra och även gräla med varandra utan krig. Intresserar det dig?

— Naturligtvis, sade drottningen. Med ansiktet stött i händerna som en kamera på ett stativ betraktade hon honom oavvänt med sin stadiga blåa blick. Men tror du att ett sådant system gör nytta?

Till sin häpnad märkte hon, att de kommit in på farlig mark. Det fanns alltså även för honom vissa saker som inte fingo sättas i fråga. Det var skönt. Någonstans i en människas hjärta måste finnas ett heligt rum.

— Du har förrått dig, sade prinsen med hetta.

— Förrått vad då?

— Bara det att du står likgiltig för den största uppgift i vår tid.

— Det vore fatalt för en drottning, men det är inte så.

— Försvara dig inte. Den som verkligen gripits av uppgiften, han frågar inte om han gör nytta. Han måste lyckas, något annat får inte hända.

— Jag menade bara, sade drottningen ovanligt fogligt, att man inte bara kan tänka ut. Man måste handla, sätta exempel.

— Antag att du ville handla, sade han med en intensitet som nästan gjorde henne rädd för det ögonblick, då han skulle begära handling av henne. Hur ska du kunna göra det, om ingen tänker ut åt dig hur?

Drottningen slapp svara, ty statsministern anmäldes. Betjänten tog upp drottningens ritning och lade den på bordet i all välmening. Då drottningen såg att prinsen fått den i hand, gjorde hon intet försök att nappas med honom om den. Under en halv, ytterligt pinsam minut övervägde hon den taktlöshet hon begått, och de utvägar han hade att straffa henne. Till exempel: "Varför hade du så bråttom att ge mig korgen, innan jag friat?" eller: "Nu vet jag varför du förhörde dig om jag ville gifta mig med en överlägsen kvinna."

Men han begagnade sig av tillfället och var ädelmodig.

— Jaså, mamma har friat för min räkning, sade han blott.

— Jag vet inte, om det var din mamma eller min som började, sade drottningen med heta kinder. Men

du får förlåta oss. Jag kom ju inte alls ihåg dig, sade hon barnsligt. Ge nu mig korgen i din tur.

Hon räckte ut handen, men i detsamma kom statsministern, Edvard stoppade korgen i plånboken och reste sig för att gå. Men drottningen ville inte släppa honom ifrån sig. Hon var alltför tacksam och regerades av känslor som lika väl kunde vara kärlek för allt vad hon visste. Statsministern förklarade att betjänten missuppfattat honom. Han hade velat tala med änkedrottningen.

— Henne ska vi låta vara i fred, sade drottningen. Hon har ju redan börjat sin långa välförtjänta semester från regentskapet. Jag kan lika väl börja nu som i morgon.

Statsministern satte sig ner, dock med motvilja. Prinsen såg det och tänkte: kanske hör hon till dem som kan få folk att lyda.

En stor olycka hade inträffat i drottningens just nu så flaggprydda rike. Det blir att fira dem alla på halv stång, tänkte hon, medan statsministern berättade. Vid landets enda vapenfabrik hade man denna dags förmiddag experimenterat med ett nytt sprängstoff mot en ny enastående pansarplåt, båda delarna, sade excellensen, en heder för vår ingenjörsvetenskap. Och nu nyss, medan de kungliga druckit te och drottningen diskuterat livets frågor med prins Edvard, hade några av arbetarnas barn krånglat sig in på det tomma övningsfältet. Det hade varit slarvigt rengjort, varför barnen kunnat hitta ett par oexploderade granater att leka med. De voro döda nu allesammans. Åtta stycken.

— Jag reser dit, sade drottningen och steg upp från sin stol.

Excellensen var bestämt emot detta förslag. Det gick inte an att dra uppmärksamheten till olyckan med ett kungligt besök.

Inte heller att lägga den förestående högtidsdagen under förstämning.

— Allt kan gå an, sade drottningen, om det går an att slita sönder våra barn. Att olyckan kommer på en olycklig tidpunkt, kan inte hjälpas.

Hon övervägde ett ögonblick och frågade excellensen, om han ville följa med. Han övervägde något längre och svarade nej.

— Då far vi ensamma, Edvard, sade drottningen. Jag kör.

Två timmar senare lämnade drottningen vapenstadens gravkapell. Då hade hon besökt alla barnens föräldrar och blygt försökt att trösta deras mödrar. Då hade hon sett de blodiga, trasiga små liken. Då hade hon talat med alla myndigheter och lovat komma på begravningen. Slutligen hade hon även upplevt, att den man som var närmast ansvarig för olyckan sköt sig och sjönk ner död för hennes fötter.

När de kommo ut ur kapellet i den blåsiga mörka kvällen, stod änkedrottningens stora kupé där utanför i stället för drottningens egen lilla öppna bil. Chauffören lämnade fram en biljett som besvor drottningen att icke köra själv i natt genom mörker och upprördhet.

Prins Edvard väntade nästan att drottningen skulle

rycka på axlarna åt moderns fjäsk. Han hade aldrig sett man eller kvinna som ägt fullkomligare herravälde över en maskin än drottningen. Den tycktes lyda henne med slavisk tillgivenhet, utan att hon brydde sig om den. Under farten hade hon kunnat peka ut allt av intresse höger och vänster om vägen, medan hon körde om två läkare och tio journalister som rasade mot samma mål.

Men hon sade bara: — Jag är trött, det var snällt av mamma. Då kom han ihåg att hon bara var en liten flicka, det hade han glömt för en stund, och strax glömde han det igen.

De sutto tysta en stund. Det var den mest våldsamma tystnad de upplevat och slutligen exploderade den.

— Jag var här för ett år sen med mamma, sade drottningen. Det var en vacker solskensdag, och flaggor förstås och blommor och musik. Jag utdelade medaljer åt de äldre arbetarna. Som jag tror, också åt den här som sköt sig. Jag hade mycket roligt, och det gick ingalunda upp för mig vad de egentligen höll på med. Kan du förstå det?

— Det är bara det att du är som alla andra, sade han. Ingen ser de synligaste saker förr än tiden är inne att se dem. Oftast inte ens då. Han var inte särskilt hövlig, Edvard, han var uppriktig som ett svärd eller en kula.

— Men nu tror jag att tiden är inne för mig, sade hon. Jag ser, att det är en kuslig hantering. Jag föreslog att den skulle stå stilla tills efter begravningen.

— Inte längre?

Hon gjorde en häftig rörelse:

— Ska jag lägga ner den?

— Ja visst, om du vill "handla och sätta exempel".

Hon sade inte: "Du är tokig, hur ska jag kunna lägga ner vår enda vapenfabrik?" Hon sade inte heller: "Jag har inte makt därtill, även om jag ville." Hon frågade honom inte vad hon skulle göra med alla arbetarna och hur beveka den majoritet inom folket som såg sin trygghet förbunden med denna vapenfabrik. Hon bad honom heller inte att skaffa den summa i budgeten som var beräknad från vapen- och ammunitionsexporten.

I stället sade hon: — Du har alldeles rätt, jag såg det nyss. Något har hänt med mina ögon.

— Detsamma har hänt en gång med mig, sade han.

— Är det här ditt fel? frågade hon och skakade honom i armen. Eller var det den där lilla förlorade handen som du tog upp från golvet, som ingen ens saknat?

— Det är väl mitt fel, sade han, och ditt eget och — — handens. Man kan få ögonen öppnade på många sätt, även av spott och jord på marken. Det gör detsamma, bara det sker.

— Men denna explosion är ju inget bevis för att jag inte bör ha en vapenfabrik. Den är på sin höjd ett bevis för att man inte bör ha barn där. Och ändå ser den med en gång så annorlunda ut. Det är som om jag såg vad den verkligen är.

— Det gör du också, ty du ser med dina nya ögon igenom alla de så kallade vägande skälen för dess existens. Och det som finns under dem är mycket enkelt och lätt att ha en mening om. Det är bara brodermord.

— Det var alltså vad jag medaljerade förra året.

Han såg på henne. Ansiktet var draget och skarpt i skenet av den elektriska lampan i bilens tak. Hon blundade en lång stund, så öppnade hon ögonen igen och såg stort på honom. Hon var som ett barn som vill övertyga sig om att det är vaket och icke drömmer.

— Det är kvar, sade hon. Nu är det gjort.

Prinsen erfor ett ögonblicks yrsel. Var det gjort? Eller skulle hon i morgon under regeringsinvigningens festligheter se tillbaka lika förundrad på nattens fantasier som en man om morgonen ser på en kvinna som under natten likt en allsmäktig gudom skänkt honom extas och salighet och glömska av jaget.

Var det lek eller allvar?

Var det ord som flöt bort eller ord som sprängde tillvaron?

— Hur ska det gå för dig, sade han, när du måste se med dina nya ögon på all den militära ståten i morgon?

— Vi kan ställa in den, sade hon.

— Nå men sedan?

Hon var tyst ett litet tag.

— Man får väl inte ha en egen liten dröm, sade hon.

Han förstod att hon därmed övergav hoppet att regera tills hon blivit mogen att bli president. Det fanns *en* möjlighet på tusen, att hon menade det, sade han sig. Men medan han bannade sig själv för att fästa sig vid vad en exalterad kvinna talade på hemvägen från ett kapell med åtta döda barn, så sade honom hans känsla att denna flicka kunde vara i stånd

till vad som helst. Gud i himmelen! Du har öppnat ögonen på en kvinna med kurage. Får jag förstå, att Du börjar tycka det är på tiden att något händer?

Vad kunde hända? Att en enskild människa kastade sig i vägen för fördomarnas tunga, blinda pansarbil och blev överkörd. Men redan det var mycket nog.

Han förstod att han var farlig för henne, han visste att detta samtal kunde sluta i en katastrof för dynastien. Men just nu önskade han det. Drev han henne, så drev hon också honom. De påverkade och förändrade varann, de skapade något mellan sig. De voro ödesdigra för varann och gjorde varandra mycket lyckliga.

— Har du betänkt dig noga? tvang han sig att säga.

— Nej, varför det? Du sa ju själv att det var så enkelt. Jag tänker tala vid begravningen och säga precis vad det är jag ser.

— Det kan inte en person i din ställning, om du inte är beredd att ta alla konsekvenserna. Gör du det?

— Fråga inte jämt efter det som är självfallet, sade hon retligt. Säg hellre en sak: vill du hädanefter stå mig bi?

— Nu frågar du också efter det som är självfallet, sade han.

VÄRLDSHISTORIA

Hela staden vaknade på morgonen med endast en tanke i huvudet: I dag är den stora dagen. Alla hade bråttom för att bli färdiga och komma ut för att se och höra. Och ute på gatorna flaggors blåa sken, strömmar av folk, som sögo sig mot de platser, där bondetåget skulle gå fram eller trängde fram mot trakten kring slottet. I alla kyrkor ringde klockorna, en fana bars hastigt förbi, grupper diskuterade livligt, små avdelningar av bönder skyndade till sin kyrka. Det vanliga vardagslivet i staden var undanträngt, bortskymt, brådskan tycktes stanna av, man såg butiksägare stänga för ett par timmar... Det blev tyst och tomt borta på en liten gata i Vasastan, som låg långt från dagens skådeplats.

— Käraste, sade den unga kvinnan och lyfte något sitt huvud, vad lyssnar du efter?

Han höll henne på en armslängd ifrån sig och såg henne rakt i ögonen. — Jo, det var tydligt, hon visste det icke, hon frågade på god tro. Hon hade glömt vilken dag det var, hennes tankar nådde icke utanför hans trånga lilla studentrum. Hennes ansikte var slutet, samlat, fullt av blid beslutsamhet, övergjutet av kärlek.

— Du har då inte märkt, frågade han litet försik-

tigt, som när man söker pejla de främmande djupen i ett barns själ, ett barns eller en individs av en främmande ras, att det plötsligt har blivit alldeles tyst omkring oss?

— Jag tycker att det alltid är så, svarade hon.

Men han tänkte på hur många gånger han plågats av stoj från våningen ovanpå, av högljudda röster inne från våningen, av obehaget att aldrig veta sig ostörd, av telefonringningar och vagnskrammel. Det kom ett uttryck av otålig förvåning i hans nervöst rörliga ansikte.

— Men känner du då inte på dig, återtog han, att det är något ovanligt i dag? Som en mur av tystnad omkring oss.

— Den känslan har jag haft, svarade hon, sedan jag började älska dig.

Numera är det ju bara du och jag i världen. Hon flyttade sig plötsligt närmare intill honom, och han förnam i hennes lemmar en skälvning av kärlekens olidliga fasa: ty något kan hända, man kan bli lämnad ensam, man kan få leva kvar i en löjlig och död värld.

Ömheten slog upp som en låga inom honom, och han slog armarna omkring hennes skuldra, för att hon åter skulle känna sig alldeles trygg. Men om en stund måste han åter tänka på yttervärlden.

— Om du vill lyssna, sade han, så måste du höra långt bakom tystnaden ett svagt sorl, hör nu hur det växer, och nu avtar det igen, lyssna!

— Ja, ja, sade hon med en tålig suck, och såg upp med ögon, mörka av andra tankar, men detta sorl,

som jag kanske hör efter du önskar det, kanske icke, vad betyder då det?

— Menar du verkligen, älskade, frågade han, smått stolt över att vara så mycket för en kvinna, menar du verkligen att du glömt vad som sker i dag?

— Jag har visst aldrig vetat det riktigt, sade hon och smålog. Men du som vet, varför stimmar då världen?

— Sverige skriver in ett blad i sin historia, förklarade han och undrade om han ändå icke därmed skulle få henne imponerad, eftersom hon förutom att vara hans hemligt älskade var lärarinna i historia med laudatur i seminariebetyget. Men hon svarade endast mycket vanvördigt: bah, historia.

Han blev ett ögonblick förargad, han anade opposition mot kära gamla Sverige.

— Du skall inte kunna neka till att denna dag inleder en ny epok i vår historia, sade han ivrigt, det är vår i landet, vi har vaknat upp ur vår sömn, nya vindar blåser, det är en härlig tid.

— Och du är inte med, sade hon. Du offrar världshistorien och stannar hos mig.

— Jag använder världshistorien för att få vara ostörd med dig, sade han. Men därför ignorerar jag den icke som du, min flicka. Jag tänker läsa om alltsamman i tidningarna i morgon.

— Inte jag, sade hon.

— Jo, sade han, det måste du. Tänk bara, älskade, om du får leva länge nog, skall du ge den här dagen i läxa åt dina elever! De kommer förmodligen att säga fel på år och datum och du får rätta dem gång på

gång. Det går du nog i land med, men när de frågar: "Var inte fröken med då?" och ber om beskrivning på hur allt gick till, då får du svara, att du såg det inte själv. — Då säger de: "Varför var fröken inte med, min pappa han stod på Gustav Adolfs torg och skrek leve Sverige i två timmar, och han sa att varenda människa i hela stan var ute och såg på, varför var inte fröken med som alla de andra?" Hur reder du dig då?

Hans ton var smått raljerande som över en älskvärd svaghet. Och med ens rämnade deras ensamhets mur och hela hennes dagliga och borgerliga liv stod framför henne: skolan, föreståndarinnan, kamraterna, barnen, hemmet, syskonen och hon själv. Hon mindes alltihop, bondebäddarna i gymnastiksalen, lovdagen, den hemliga flykten på morgonen för att få en god plats, som hon sade, frågorna som väntade: var stod du? var det inte storartat? vilka tyckte du bäst om? Hon såg sig själv utifrån som man ser en likgiltig person, en ung blond lärarinna, ganska söt, lagom begåvad, mer än lagom samvetsgrann men för resten intill helt nyss ett barn, som delade sig mellan föreståndarinnans myndighet och föräldrahemmets. Och allt detta blev henne i samma ögonblick förhatligt intill rysande leda, i all synnerhet den utsikt som han antytt: att hon skulle tillbringa sina dagar med att ge en evighetslång rad av lektioner åt ständigt nya barn, som fordrade plats i hennes liv, del i hennes kärlek och känslor. Hon greps av en vild åtrå att lägga en grav, en avgrund mellan sig och detta förhatliga liv, att begå en oerhörd handling, att förvandla sitt liv.

Hon suckade och förde handen till sitt hjärta.

— Vad jag svarar, upprepade hon smärtsamt, med ett helt annat tonfall än nyss, jag bryr mig inte om vad jag svarar. Kanske säger jag: kära barn, den där dagen var inte så märkvärdig som historien sedan har gjort den till . . .

Han märkte att något kommit upp i henne, att hennes själ drog sig undan och slöt sig, och han fylldes av medömkan för all den myckna smärtas skull, som hon skulle utstå, innan världen för henne återfått de rätta proportionerna. Om den någonsin skulle göra det.

— Seså, låt mig veta vad du tänker på, bad han.

Men det ville hon alls icke och hon svarade därför:

— Jag tänker på vad du skall säga, när man frågar dig i morgon eller om tjugu år, varför *du* saknades, när denna världens mäktiga var med och hjälpte till att göra världshistoria.

— Å, sade han, det gör mig inga bekymmer, jag skildrar allt det som jag inte sett och så tänker jag: ni anar inte ni, varför jag inte kunde vara med. Ni anar inte, att jag den dagen, då äntligen hela huset var utdött och tomt, hade min älskade hos mig, och att den dagen min älskade . . Säg kära . . .?

Hon nickade med allvarlig min.

— Och att den dagen, upprepade hon med ett slags sorgsen och högtidlig värdighet, så olik hans heta iver, och att den dagen gav sig åt mig min älskade . . . min älskade . . .

Han kunde intet ana av hennes tankars och viljas ensamma väg till detta beslut. Han såg ned på det ljusa huvudet, gömt invid hans axel, och en längtan

grep honom att bli av med all förströddhet, med så många minnens leda, när han såg henne, som syntes så fullkomligt hängiven, försjunken i nuet. Han ville för tillfället stänga ute världen, dess röster, dess minnen, dess historia, och han tillgrep kvinnan, ty han ville röva och dela hennes suveräna glömska av allt utom kärleken och försjunka i den.

Men hans älskade låg i hans famn, nära och långt borta, lyssnande efter det sorl bakom tystnaden, som hon förut alls icke kunnat höra, hon tyckte sig förnimma tramp av fötter och leverop. Och för hennes öga stod en bild, som med obetvinglig närgångenhet gång på gång kom åter, bilden av en skola med en äldre lärarinna i katedern och barn i bänkarna. Lärarinnan var bleknad och bitter, och så trött, så trött hon såg ut. Hon tyckte sig höra, hur lärarinnan förhörde: men är det då ingen av er, som vet, varför den dagen, och det året voro så betydelsefulla i vår historia? Och då de alltjämt icke visste, emedan de slarvat med läxorna: därför barn, och kom nu ihåg det, att den dagen och det året gav jag mig åt min älskade.

GAMLA VÄNNER

En ung nationalekonom som var ute på föredragsturné genom Götaland med ämnet "Världshushållningens nödvändighet" fick uppleva något egendomligt, något som ingen annan varit med om. När han kom in i Östergötland märkte han att han förföljdes tätt i hälarna från plats till plats av en ung dam, en okänd flicka, en Vera Eldstjärna. Hon fanns icke matrikulerad vid något universitet, men ändå djärvdes hon samla publiken där han varit omkring en förkunnelse om "Självhushållningens nödvändighet".

Han hade naturligtvis väntat sig opposition, eftersom hans resa helt öppet var ordnad som en upptakt till valen, och var han kom fanns det någon lokal industri eller lokala intressen i nationella industrier som krävde skydd, avgränsning, företräde. Men att bli förföljd av en flicka så där, det irriterade honom, hennes tilltag var en gåta han icke kunde lösa, och han retade sig över hennes kunskap om hans resplan, hennes oförtrutenhet, okunnighet och succé. Dessutom började kåsörerna skoja med det underliga paret. Något måste han göra, och vad han gjorde var detta:

Den tredje augusti skulle han enligt planen ha hållit föredrag i ett stort stationssamhälle som kallade sig

Sveriges Chicago. Den femte alltså skulle flickan komma efter. Då avbeställde han föredraget, lät flickan skjuta förbi sig och inväntade henne i Chicagos folkskolas samlingssal, rustad och färdig till ett flankangrepp. Han hade satt upp några infernaliska frågor, på vilka han skulle begära svar. Han visste att hon icke skulle kunna besvara dem. Han beräknade att på så sätt hastigt göra slut på hennes förföljelse.

Publiken var ganska talrik och mycket förväntansfull. Ryktet hade gått före Vera Eldstjärna, man visste att hon talade med sex röster i sitt föredrag utom sin egen. Dessutom ville man se hur hon skulle klara sig då den förföljde vikit av vägen och narrat henne.

Men därom visste Vera Eldstjärna ingenting.

Hon kom farande i sin sportbil i sista stund till föredraget, parkerade vant, tog fram sin resegrammofon med de tre skivorna och tittade efter att föredraget låg i handväskan. Därpå steg hon in i lokalen, mycket frank och redan ganska rutinerad, ty hon hade hållit fem föredrag förut och kunde konsten nu.

Publiken tittade intresserat bort mot dörren. Där stod en sommarbrynt och strålande sportflicka, som såg så trygg ut som när hon gjorde sin entré i en balsal. Hon lämnade grammofonen till vaktmästaren, som var beredd och redan ordnat med bord åt den på estraden.

— Var det mycket folk på Borgs föredrag? frågade hon i förbigående.

— Han kom inte i förrgår, svarade vaktmästaren, men dom säger han är här i kväll för att höra fröken bemöta honom.

När ett åskväder nalkades Tresjö gård, där hon var

hemma, brukade det fara stöt på stöt genom hela det primitiva ledningsnätet på gården. På samma sätt kom hon i darrning nu. Hon blev stående ett ögonblick nere vid dörren, försökte tänka, men fann det vara farligt att tänka, och gjorde som sin pappa, vred av huvudkontakten och gick att utföra sin roll som om aldrig denna nyhet nått henne.

Grammofonen som stod där redo på estraden var ändå som en far för henne, ty den gav henne stöd och tröst. Gud månde veta att hon inte hade mycket mer att komma med än sin bergfasta tro på de sanningar som hennes pappa och hon formulerat. Men ur denna låda skulle hon väcka upp Karlfeldts stämma att bereda stämning och väg för henne med strofer som ingen kunde motstå. Och fast varken han eller Sven Hedin eller de andra stormännen drömt om att användas till att hjälpa Vera i hennes argumentering, så visste hon, det hade alla sagt, att hennes sammanbindande föredrag ledde så naturligt upp till citaten att man kunnat tro att skivorna blivit inlästa just för hennes räkning. Kanske, kanske skulle dessa röster till och med förstumma hennes motståndare?

Medan Karlfeldt talade ur det förgångna till nuet betraktade de två unga motståndarna stadigt varandra.

Hon visste genast att han var han. Inte därför att hon förståndsmässigt räknade ut att denna intellektuella och kontinentala typ aldrig kunnat växa upp i Sveriges Chicago. Utan ändå, därför att just sådan måste hans blick vara, och sådant hans knappa leende, så ytterligt tillintetgörande och mördande.

Hon läste upp sitt föredrag och vände och bytte sina

skivor i rätta ögonblicket med fullkomlig precision. Men allt eftersom hon talade försvann under hans oavlåtliga blick all tro ur orden, han drog den till sig och lade beslag på den. Svensk ull, svenska viner, svensk råg och vete, svenskt smör, Vasastil, svenska sånger, svenskt familjeliv, svenskt utbyte mellan svenskar. Omkring allt detta låg som en dager minnena från hennes barndom och fars barndom, då livet var som det skulle vara på Tresjö gård, som det skulle vara, men inte mera var. Men alltsammans löste upp sig under hans blick, och mot sin förestående avrättning skulle hon inte kunna resa något motstånd alls.

Lustigt nog visste hon liksom en sekund i förväg allt som skulle hända. Ögonblicket innan hon slutade med det furstliga citatet på sista skivans baksida visste hon att han ämnade låta nåd gå före rätt, att han icke skulle ta sin chans.

Han satt där och tänkte: Hon är den mest fulländade, den mest människoliknande grammofon som någonsin predikat för ett auditorium. Men jag vill inte att en kvinna som angår mig så nära skall vara en grammofon, och jag måste göra ett slut på det. Men varför angår hon mig så nära, den långa, brunlockiga flickan i sin lackröda klänning? Var har jag hört din röst förr, var har jag sett ditt ansikte, var var det du sist läxade upp mig för att jag experimenterade med nya, vildsinta teorier? Och vad är det för resten med mig? Varför dyker mänsklighetens utvecklingshistoria upp för mig, och varför ser jag oss två i den? Jag har aldrig upplevt detta förr, och ändå har jag upplevt det tusen gånger.

Denna enda fråga kvalde honom så att han glömde alla de frågor varmed han ämnat sätta henne på det hala. De frågorna hade hon absorberat, dem hade hon i sitt förvar. Den som dykt upp i stället kunde icke lämpligen ställas offentligt.

När Vera gick ner genom salen tänkte hon: han skonade mig, men nu ska jag aldrig tala mer. Nu far jag hem. Och om jag så ska fara hela natten, så ska jag hem. Tack, gode Gud, att jag slapp undan som jag gjorde. Men vad ska pappa säga, om jag kommer hem med honom? frågade hon sig plötsligt dumt och omotiverat.

Men några ivrare som trodde att hon var en besoldad antikommunistisk agent hade företagit ett attentat mot hennes bil.

Bilreparationsverkstaden låg i utkanten av Sveriges Chicago. När man satt i ägarens trädgård såg man ingenting eller sporde ingen lukt vare sig av det stora andelsslakteriet, som givit orten dess smeknamn, eller av sulfatfabriken, arbetarbarackerna, disponentbostäderna, hotellet, varuhuset eller stationen. Man såg bara en grön sluttning och mellan albuskarna ett vatten som glimmade i månskenet. Allt vatten som glimmade stämde annars Vera melankoliskt och svartsjukt. I denna blanka, milda kväll tänkte hon inte därpå. Hon bara lyssnade och väntade tills han kom.

— Tala nu om för mig vad det var som gav er den tokiga idén att följa efter mig med bil och grammofon, bad han. Jag har försummat ett tåg för att jag nödvändigt måste veta det.

Hon skulle kunnat svara att Tresjö gård var ett poli-

tiskt centrum i länet och att hon redan förra valet varit med på sitt hörn i politiken. Men hon sade bara som sant var: — Jag kan inte begripa det själv.

Han förstod att han fick fråga på ett annat sätt.

— När jag hörde er, så undrade jag vad som hänt med er värld som gör att ni inte trivs där längre, utan bara drömmer er tillbaka till barndomen, sade han.

— Det kan jag säga precis, svarade hon lydigt. Det var sjösänkningen när jag var tio år gammal.

— På det viset, sade han, man har tagit en sjö ifrån er! När ni var nio år kunde ni se solen och månen och stjärnorna spegla sig i sjön. Särskilt tyckte ni om när månen var så stor och sjön så blank som nu. Och sen dess är där ingen spegling mer. Men tänk på att en klövervall och ett vetefält är också vackert. Tänk på bullarna och smöret och kalvstekarna ni får från sjöbotten nu. Vill man ha självhushåll, så kanske det kan kosta oss alla våra sjöar i Sveriges land, då ska ni väl kunna offra er egen.

— Men där är bara fula, långa stränder med starrgräs och vass som möts i mitten över en stackars å som man inte ser. Det är så fult och trist på Tresjö nu.

— Aha, sade han, javisst. Det blev ingenting av med att odla upp sjöbotten sen. Jordbruksprisema var för låga, tack vare världshandeln med vete, det lönade sig inte att kosta arbete på sjöbotten. Nu förstår jag varför ni inte vill att man ska bråka. Ingenting kan bli bättre bara sämre.

— Det har jag ju själv sett, sade hon.

Efter några frågor till hade han familjen Eldstjärnas tragedi klar för sig. Veras far var, av flickans berät-

telse att döma, en man som blivit utrustad med en stark expansionsdrift. Han skulle lägga halva sjön under kultur, han skulle bygga till sina lador och ladugårdar och öka sin drift och besättning. Likaså ämnade han låta släkten, som börjat tunnas av, svälla ut igen med så många söner och döttrar hans hustru hann ta emot. Men när äntligen sjösänkningen efter oändliga om och men fullbordats, då var man på den punkt i utvecklingen att det fanns för mycket säd och för mycket smör allaredan, och att odla upp sjöbotten skulle inte betala sig. Så att starrgräset fick växa upp omkring de nakna, sorgliga stenarna. Och likaledes, förstod han, när barnen voro färdiga att göra sin vuxna insats i samhället, då fanns där redan för många unga män till de platser och levebröd som erbjödo sig och allt för många flickor till de män som hade platser. Så att familjen måste snabbt retirera från sin expansion, de fyra sönerna hade bara tre barn sammanräknat, och döttrarna gingo ogifta hemma, ofruktsamma som sjöbotten.

Han såg på flickan med medlidande under det hon genom svar på frågor berättade denna historia, men också med beundran över den djupa instinkt som lett henne ut på denna underliga färd för att söka en make, medan de andra flickorna vissnade där hemma. Så lät det hela förklara sig, men det var ändå ingen förklaring, för därmed blev alltsammans ännu mera underligt och overkligt. Han tänkte: nu reser jag mig upp, bryter mig ur det här, låter henne sitta, tar mig ett rum på hotellet.

Men han sade:

— Inte ska man nöja sig med misslyckanden, ni behöver inte sitta i alla tider och stirra på en sjöbotten. Antingen kan ni fylla sjön på nytt...

— Det blir för dyrt...

— Eller kan ni kosta på er att göra om den till ett blommande paradis.

— Av luktärter kanske? sade hon föraktligt. Nej, jag vet nog vad man skulle göra. Alla sulfitarbetarna som går här med understöd, de skulle komma till oss och gräva om hela sjön och svenska staten skulle lägga halva arbetsunderstödet på att kalka jorden och sen skulle de få så mycket jord, att de kunde ha både höns och gris...

— Flicka lilla det blir för dyrt. Det är billigare att importera svin och betala understöd tills vi får order på massa när konjunkturerna blir bättre.

Reparatören kom fram och anmälde att bilen var startklar nu. Han var ledsen att hans räkning behövde bli så pass stor, men han hoppades att fröken hade försäkrat.

Hon hade inte pengar så att det räckte, men Borg tog upp sin plånbok och betalte vad som fattades.

— Ni kanske skjutsar mig gratis i stället, sade han.

Hon såg på honom och sade: — Det är långt till Tresjö. Vi kommer inte fram förrän mitt i natten. Hoppas vår hushållerska tycker om er.

— Alla hushållerskor tycker om mig. Var ligger Tresjö?

— Vid världens ände. Bortom allting, utom ära och redlighet. I vår socken lönar det sig inte för er att hålla föredrag.

— Ja föredrag ja. När ni stod däruppe med era skivor . . .

— Tala inte om det.

— Jo, det ska jag visst. Så frågade jag mig själv om det verkligen var sant att här gick i detta land en av mina jämnåriga som hade en intill föredrag bergsäker övertygelse att i runt tal 2 000 år efter Kristus, närmare bestämt på hennes farfars tid, då var jorden och samhället färdiga i sin fullkomning, och sen fick varken Gud eller människor rubba något mer. Jag undrade om din guvernant glömt att tala om för dig hur kontinenter sjunker och stiger, sjöar tömmas och fyllas, hur kuster buktar om sig och öar flyter ihop till ett helt, och klimat kommer och går och kommer tillbaka igen i en evig förvandling.

— Ja, det glömde hon verkligen, sade Vera.

— Kommer du inte ihåg saker själv? frågade han.

De körde genom en overklig värld av dimmor, genombrutna av månstrålar och lyktsken. De kunde likaväl ha åkt på en molngata, på en sjöbotten, på en drömväg. Dimman var sval, men deras hjärtan voro brinnande heta, och medan hon försiktigt följde de villsamma kurvorna sprungo deras tankar av vägen, av århundradet, ut ur förnuftet och det mänskliga vetandets möjligheter.

— Jag minns när vi hade en sjö, svarade hon. Jag rodde pappa i en eka genom vassen när vi tog upp nät.

— Men jag menar det som vi två haft gemensamt, sade han. Jag minns ju då du drog i väg mig för att jag skulle få spegla ett riktigt människoansikte mot en

vattenspegel. Men sen var det jag som lärde dig att gå på två ben. Jaha, nu förstår jag varför det föreföll så bekant att du följde efter mig på min föredragsturné. Den förra gången klättrade du efter mig i djungeln, fyrbent, arg och rädd men ändå söt och omtänksam, för du trodde att den som gick med pannan upprätt och hjärtat försvarslöst den måste dö. Alldeles som du nu tror att vi utan tullar måste svälta ihjäl. Du är dig så lik. Nej, du ska inte neka, för jag ska säga dig på ett ungefär var det var detta hände. Det var faktiskt på en sjöbotten. Om det varit sjö förr minns jag inte, men det blev sen, och den sjön hette Medelhavet, men vid tiden för våra stolta framsteg var den en djungel. Sen minns du väl hur förskräckligt dåliga somrar vi fick och hur hårt och träligt vårt liv blev i den isiga vinden på stäpperna och hur vi lade av oss våra snäckskalskostymer och du lade dig till med en gryta. Och sen gav du dig sjutton på att du skulle kunna tala riktigt vackert, och du stod i under hundra tusen år, till dess du fått en så rejäl gom att du kunde röra tungan efter behag så vad du skall med grammofon till, det är svårt att förstå.

— Vad sa jag, då jag kunde tala? frågade hon nyfiket.

— Du sa att du behövde en pälskappa. Jag tror det åtminstone, man rör lätt ihop epokerna när man har en så stor historia . . . Men en sak vet jag i alla fall, att hur vi hade det och medan vårt ansikte blev till och vår själ och vårt språk och elden och verktygen och tron på odödligheten, så alltid följde vi med och anpassade oss efter olika klimater och dieter och de olika djurens

sällskap. Om vi inte förmått det, så hade vi dött. Och du förstår, det är precis likadant nu, och om vi inte kan anpassa oss nu, så måste vi verkligen äntligen dö, min blomma.

Det verkade inte som om hon hört vad han sagt, kanske hade han heller inte sagt något.

— I den här dimman villar man bort sig, muttrade hon och stannade bilen. Var snäll, herr Borg och stig ur och titta på vägvisarn. Här är en ficklampa.

Han steg ur och var på en vanlig väg i Östergötland, bilen var på väg söderut och någonstans i motsatt riktning låg den goodtemplarsal där han skulle tala i morgon.

— Vi ska rakt fram, sade han till flickan då han kom tillbaka.

— Vad stod där på vägvisarn då?

— Ett frågetecken.

— Jaså, sade hon och körde vidare. Ja nu har jag prövat hur duktig herr Borg är som vägvisare. Vad betyder det där frågetecknet? Att herr Borg inte vet vad vi ska göra härnäst, nu när vi kan gå på två ben och jag har lärt er att tala.

— Det vet jag visst! Nu ska vi övervinna skräcken för att gå ut ur våra barrikerade grottor och lära att leva i gemenskap på den vida jorden med utbyte av gåvor och skatter. Kirunamalm och Chilesalt och smör och bananer. Vi ska inte börja gå på alla fyra igen, min fröken. Så småningom ska jag lära dig att flyga.

— Jag har flugit en gång i tio minuter, så det kan jag.

— Du ska fara non stop över atlanten.

— Men vad skulle jag på andra sidan och göra då?

— Se de oändliga vetefälten och förstå att våra små åkerlappar i Sverige, de är för komiska.

— Herr Borg behöver ju inte fara över Atlanten för den saken, för det vet ni ju ändå. Men far om ni har lust. Jag sätter mig inte i en flygmaskin. Jag blir bara sjuk och rädd.

— Det hjälps inte för jag kan inte fara ensam. Och du behöver inte vara rädd, om jag är med.

— Då blir jag ju dubbelt så rädd. För då kan vi ju störta i havet båda två och så är det slut med vår historia.

— Nej, det får det inte bli, för du kan inte tro så många festliga överraskningar du skall få uppleva i mitt sällskap. En dag har vi kontroll över alldeles okända krafter, så vi lyfter oss över jorden och far ut i världsrymden utan hjälp av ett flygplan. Nu frågar du förstås igen varför vi måste det? Men ser du det är en konsekvens av utvecklingen. Först går man med fyra ben på jorden, sen med två och till slut släpper man den helt och hållet. Du stretar förstås emot och är rädd i början, som du alltid varit, men innan du vet ordet av, blir du förtjust över att okända krafter bär dig. Och sen följer du snällt med till månen.

— Nej vet herr Borg, det är stopp med utflykterna. Om ni inte vill flyga ensam i luften eller undersöka månen, så får ni stanna på jorden hos mig. Här finns minsann att göra. Hur lång tid tror ni det tar innan vi ställt i ordning igen på den här stackars planeten? Jaha nu är vi strax hemma hos vår sjöbotten och våra komiska åkerlappar. Bilen sköt ner i den tätaste dimma

de mött hittills, rundade sjöbottnen, tog en backe och kom upp på en höjd, där sikten åter var fri.

Borg hoppade ur framför Tresjö grindar.

Genom dem skymtade en månbelyst fasad vars mittparti doldes av vårdträdets lövverk. Men när han såg sig tillbaka, mötte hans öga ett vitt töcken, ur vilket trädtoppar stego upp som vid en svår översvämning. En försilvrad illusion förvandlade landskapet och dolde sjöbottnen som morgonvinden skulle blotta igen.

— Nu tände pappa i sitt rum, sno sig och öppna grindarna, befallde Vera.

Borg vände ryggen åt dimma och illusioner och knöt an vid bekantskapens begynnelse.

— Jag kom att tänka på en sak, sade han medan de rundade den snäckkantade gårdsplanen, fick du din grammofon med dig?

— Det är pappas, sade hon.

— Är du säker på att du inte glömde skivorna?

— Så bra att du sa det, svarade hon, tog ett grepp i fickan på bildörren och slängde ut dem på gårdsplanen. Innan Borg hann hindra henne trampade hon hastigt sönder dem.

Nu öppnades dörren ovanför dubbeltrappan och faderns röst ljöd ut i natten: nej men Vera, har du främmande med dig?

— Visst inte pappa, vi är gamla vänner! sade hon.

SPINNERSKAN

Ett brev med anmodan om ett sympatibevis sändes mig från Svenska mödrars fredsförbund, medan jag arbetade på denna novell. Därför blev Spinnerskan tillägnad Förbundet och dess ledande kraft, fru Ebba Tranæus.

I

Vårt hus Karlavagnen 7 har en okuvlig portvaktsfru. Hennes ansikte är genomkorsat av illa läkta ärr, efter en olycka som hon säger. Hennes lekamen är urgröpt som en sättpotatis, det hon ju också är. Men hon går fram som en vält över alla hinder, och man vågar inte stå i vägen. När hon på uppdrag av konsulinnan Riche kallade till beredskapsafton i den tomma lägenheten bredvid min egen svarade jag ja, fast jag inte är så skicklig i strumpstoppning. Huset är så lytt, att det ändå hade blivit dåligt beställt med friden den kvällen.

Hur kom jag att använda ordet frid i sammanhang med mig själv? Det andra världskriget har nu hunnit två månader in på andra året, en god del av världen har störtat samman, och den del som står har en kort

tid kvar. Min stad, mitt hus, mitt hem står ännu oförändrade, men själv är jag ett nedlagt företag. Mina händer vill inte arbeta, den högra har gått i strejk och den vänstra sympatistrejkar. Men därför vilar de ingalunda fridfullt i mitt knä.

Det stora beredskapsrummet var möblerat med långbord och bänkar. Mörkläggningsgardinerna var nerdragna, lamporna oskärmade, luften kylslagen. Det påminde om ett skyddsrum, utom att det inte gav något skydd. Flygflottiljen håller till i vår närhet, dess övningar har ökats på sista tiden. Med korta mellanrum dånade en formation över skorstenarna.

När jag kom, fann jag fyra fruntimmer före mig, vilka tillsamman uppförde en liten scen. Frun i Graffmans delikatessaffär satt på en bänk med väggen som stöd och mitt emot henne satt textilarbeterskan fröken Karlson utan hand och höll hennes garnhärva. Jag hade aldrig sett fru Graffman utan bländvit rock och ett bländande leende, så att jag hade så när inte känt igen henne, där hon satt och nystade med mulen klänning och mulen uppsyn. I stället för att lirka med härvan då den bjöd motstånd, slet hon i tråden och till sist ryckte hon till så häftigt, att härvan gled av den stackars armstumpen och låg i ett enda trassel på golvet.

Den vithåriga damen som bor i våningen under mig böjde med svårighet sina tunga leder och tog upp den.

— Det här jobbet tycker jag Elsa ska överlämna åt fröken Melander och mig, sade hon. Vi tycker det är roligt att reda ut härvor, jag trasslar till för fröken Melander ibland bara för nöjet...

— Doktorinnan Pilström har alltid trasslat till för nöjet, sade fru Graffman bittert. Men det var i alla fall inte *djur* i min korv, tillade hon och slängde nystanet i fröken Melanders lilla beniga knä. Denna lilla människa hade ett litet, litet visitkort under doktorinnans stora blanka mässingsplåt på tamburdörren. Själv var hon så liten och tunn som en docka av garnomvirad ståltråd, och man begrep inte hur glasögonen kunde sitta kvar på den lilla, lilla näsan i hennes lilla lilla knappnålshuvud. Men hon kunde trä nystanet ut och in i härvan och få fason på den.

Fru Graffman ljusnade pliktskyldigast när två unga eleganta fruar kom in, hon halvneg för dem som om de varit kunder, vilket nog var fallet.

Den ena som hade en klar och hög panna, kallade hon fru Sjönäs och gratulerade till hennes underbart duktige lilla pojke. Den andra som tydligen var vår värdinnas svärdotter, gratulerade hon till hennes underbart söta lilla flicka, hon gratulerade fruarnas män och den rara konsulinnan, gratulerade de unga mammorna till att ha ett sådant föräldrahem, gratulerade lasarettets förlossningsavdelning till att ha blivit färdigt i tid att ta emot de små världsmedborgarna.

Men doktorinnan Pilström meddelade viskande mig och fröken Melander, att hennes äldste son som stod för gynekologiska avdelningen, var ursinnig för att chefsläkaren tagit emot damer från Stockholm som lade beslag på det otillräckliga utrymmet.

Under tiden kastade fru Sjönäs boll med sitt garnnystan.

När jag hälsat och lidit igenom alla kraftiga hand-

tryckningar, gick jag för att hämta mitt nystan, som jag glömt. I vintras hade jag med stor möda stickat en grå tröja åt en ung man. Ja, inte så ung heller, han är förste bibliotekarie. Han lovade resa ner och hämta den men kom aldrig, svarade inte ens då jag skrev att den var färdig. När jag väntat över sommaren tog jag mig för att riva upp den maska för maska, varv för varv och med den vår långa vänskap. Nu fanns ingenting kvar av tröjan eller vänskapen, ty nu visste jag att han aldrig brytt sig vidare om mig, och varför skulle han det? Välmenta välgärningar, tyngda av hemliga anspråk, tiotusen ord uppblåsta av dåraktiga förhoppningar, allt lika fåfängligt och förgängligt.

Konstigt nog ville jag ändå inte stoppa beredskapsmännens strumpor med det garnet. Det var som om jag velat hålla möjligheten öppen att sticka tröjan på nytt. Jag krafsade ihop alla slags garnändar, blått och gult och rosenrött och återvände med dem. Rummet var ganska fullt nu, men likväl inte folkvarmt. När jag omigen gick omkring och hälsade, märkte jag att alla satt och huttrade och var irriterade över att behöva vänta.

Strax därpå kom någon, alla sträckte på sig, och en tant som stoppade privat, gömde en stor karlstrumpa under förklädet. Vi hörde röster, dörren slogs upp, en vit fårskinnspäls med tillhörande grön kjol, grön tocque och gröna örhängen styrde in genom dörren. Regementsintendent Roskulls amerikanska fru hade alltså äntligen behagat flytta ner från Stockholm till sin man! Hon gjorde sin entré baklänges bärande i ena handtaget på en stor spånkoffert från regementet.

En bil från intendenturen hade kört omkring och slängt av koffertar i alla förstugor där det fanns hjälpsamma kvinnor.

— Lyckligtvis fick jag den snälla fru Anderson här att hjälpa mig, sade fru Roskull och stack till henne en slant. Fast jag kom egentligen för att titta på den här lägenheten som konsulinnan vill att jag ska hyra.

Hon såg sig omkring, smålog och började hälsa runt. Vi såg med beundran på henne och med ömkan på varandra. Aldrig skulle en fågel med så mycken glans och fart och liv trivas med den här lägenheten, med den här stan och med intendenten, tänkte vi.

Hon var en dam som hoppade över alla inledningar. När hon hälsat sig fram till mig, tog hon min hand mellan sina båda, men helt försiktigt.

— Ack, fröken Carmin, sade hon, hur härdade ni ut att skriva er sista bok?

Jag frågade smickrad hur hon visste att jag härdat ut medan jag intresserad betraktade den vita locken i hennes bruna hår och de gröna ögonen i färg. Det var en genomförd komposition.

— Fröken Carmin har visst fått en beundrarinna, sade fröken Melander och nickade med sitt knappnålshuvud.

— Tvärtom, jag avskyr henne, för att hon vill tvinga mig att tänka, sade fru Roskull. Och till enorm förvåning för alla som hörde det, tillade hon: Ni avskyr henne väl också?

— Dela ut strumporna, är ni snälla, sade jag.

Men respekten för konsulinnan var så stor att alla avrådde.

— Då måste vi röka, sade fru Roskull. Man måste antingen röka, sticka eller tänka och jag röker helst. Hon bjöd omkring ett etui, jag iakttog hur snabbt hon fattade fröken Karlsons belägenhet och hjälpte henne att tända cigarretten.

När hon kom till fröken Petterson som arbetar på monopolets filial tittade denna noga på märket och sa: — Spara de här, frun, det märket finns inte i lager och kommer inte in. Sanna mina ord, frun, monopolet kommer snart inte ha annat än sopor att sälja.

Fröken Karlson utan hand hade inte kunnat hålla eld i sin cigarrett. Fru Roskull tände den igen. Fröken Karlson tackade förtjust och bad att få nypa i den ädla givarinnans klänning.

— Ja det *här* är tyg det, sade hon, men sanna *mina* ord, snart kommer textilfabrikerna bara att skicka ut sopor de också.

— Här i Sverige, där vi har fred!

— Ja, det kanske vi har, men vi har inget garn och vi måste blanda upp den lilla ullen vi har med lump och elände.

— Och ni har inga får så det räcker till heller?

— Bara på flygfälten, sade jag. Fru Roskull får visst börja tänka i alla fall.

— Nehej, sade hon, då tar jag hellre mina två pojkar en under vardera armen och reser hem till Amerika från lump och sopor och tankar.

Vi som var instängda i råttfällan Sverige såg på henne som var utanför och när som helst kunde få diplomatpass ut i världen.

Hon kände nog avund i luften ty hon anslöt sig till

de två arbeterskorna och frågade ut dem hur de kunde veta så mycket. Ja tobaksarbeterskan hade varit en oumbärlig specialist, så länge det gällde att sortera tobaksbladen i trettisex olika nyanser. Men nu behövdes hon inte längre och var permitterad vid 48 år.

Lika illa var det med fröken Karlson, hon hade granskat metervaran och märkt ut alla bristor som tyglagerskorna skulle ta hand om, men nu var det inte så noga mer, och hon hade fått sparken, hon så väl som tyglagerskorna.

Fru Roskull tog hjärtlig del i deras öde och frågade vad de nu skulle ta sig till. Fru Sjönäs svarade i deras ställe att åtminstone fröken Petterson på monopolet kunde anmäla sig fortast möjligt till omskolning hos arbetsmarknadskommissionens kvinnokommitté. För partiellt arbetsföra fanns det nog också utvägar.

— Jag tycker så mycket om barn, sade tobaksarbeterskan, men jag undrar om barn skulle tycka om mig. Hon var mycket fulare än någon trollpacka i någon sagobok, så jag tänkte nog att barn skulle tycka om henne.

— Ja tyglagerskorna de skall gå vävkurs på hemslöjden, sade fröken Karlson, men om Beda Petterson här blir barnfröken och flyttar från mig, vad skall jag då göra med den här, sade hon och satte upp sin arm utan hand.

— Vad skulle fröken Melander vilja skola om sig till? frågade jag hastigt.

— Auktoriserad revisor, sade hon.

— Så bra då! Är det någon annan som vet besked lika bra?

— Gifta fruar behöver inte omskolas, sade fru Graffman.

— Jag har hört talas om gifta fruar som blett permitterade innan de fyllt fyrtiåtta, sade fröken Melander älskvärt.

— Ingen mer som tänker på omskolning? frågade jag.

— Måtte inte fröken Carmin själv göra det! sade fru Roskull artigt.

— Jag är redan omskolad, sade jag. Från opponent som bråkar, till hedersledamot som sitter sysslolös i ett soffhörn. Hur ställer sig fru Sjönäs?

Hon stirrade på mig. — För mig kan ju inte omskolning komma i fråga, förr än svenska staten gjort slut på det sista öret, sade hon. Jag tänker börja igen på statskontoret och handskas med mina millioner så fort jag vant av pojken.

— Handskas ni med millioner? frågade fru Roskull. Ingen kunde tänka att hennes vänstra hand samtidigt talade så smeksamt och ändå allvarligt med min högra. Om den där strumpkorgen vore full med hundralappar, hur många millioner skulle det bli på ett ungefär?

— Hur ska jag veta det, sade den unga yrkeskvinnan. Jag rullar mina millioner utan att se skymten av dem. Jag för in och jag utanordnar och bekymrar mig inte varifrån pengarna kommer eller vart de går.

— Då kan fru Sjönäs bli finansminister utan omskolning, sade fru Roskull, men fröken Melander sade häftigt att det vore just vad hon behövde i så fall.

Fru Anderson som struntade i omskolning hade börjat para ihop de trasiga strumporna som låg huller

om buller i kofferten. Fröken Karlson hade dragits till yllet som till en magnet och tog sig för att sortera ifrån de odugliga. Fru Anderson grälade på henne: är du från vettet människa, du sorterar ju bort över hälften!

Lyckligtvis gjorde konsulinnan slut på tvisten. Hon såg mycket mera mänsklig ut än vanligt och mindre magnifik. Hon hade hastigt pudrat över en röd näsa, men man såg att hon gråtit.

— En ungdomsvän har dött, ursäktade hon sig. Tant Ann Mari du vet, Margit, och det tog mig, fast jag nog är glad för hennes skull, jag var den enda som frågade efter henne.

— Jag vet inte det, sade fru Anderson, jag var där i går.

— Tänk, att inte fru Anderson varskodde mej!

— Fröken Ann Marie bad mig förlåta att hon inte mördat min man. Hon blandade nog ihop honom med någon annan Anderson. Så jag förlät henne för den andra fruns räkning. Och när jag gick ut så mötte jag Jesus Kristus på väg in. Jag vände om, och han tröstade stackars fröken, över hennes förflutna liv, sade fru Anderson.

— Det ska jag komma ihåg att tacka honom för, kyrkoherden, menar jag, sade konsulinnan. Var det inte något meddelande till mig från intendent Roskull?

Fru Roskull skyndade fram med ett brev och anmärkte att hennes man måtte ha varit mycket upprörd då han skrev det.

Det var alldeles tyst i rummet, när konsulinnan slet upp kuvertet med darrande fingrar.

— Nej här står inte något oroande alls i biljetten,

sade hon. Bara en förhoppning att vi gör vår flit och lättar hans börda. För resten mötte jag honom i förmiddags och då var han som vanligt och tackade mig för att vi ville hjälpa honom att hålla det hela gående.

— Ja han behärskar röst och ansikte, sade fru Roskull, men eftersom han inte vet att hans staplar förråder honom, så låter han dem ramla om varandra. När hans L tar snedsteg i namnteckningen, då har han fått dåliga nyheter.

Konsulinnan sjönk ihop, men sträckte strax på sig. — Dess mera bråttom är det, sade hon. Fru Anderson är snäll och delar ut åt oss, sade hon. Nu sätter vi i gång mina damer. Det må vara ett ringa arbete men det är rejält.

— Rejält! ropade fröken Karlson, här finns inte *ett* par som är värt att kosta stoppgarn och arbete på. Det är bara sopor.

— Snälla fröken Karlson, Broköpings kvinnovärld stickade dem förra vintern.

— Det kan väl hända, men då hade de garn som var spunnet av gammal lump.

Så satt vi där med varsin trasiga strumpa och försökte stoppa de gapande hålen. Därtill var kvinnornas plikt nerskuren till sist efter allt vad vi strävat och gått igenom. Jag hade fått ett rätt hyggligt par, men när jag satt en rosenröd stopp på en stortå, då maskade jag. Det var en tung plikt att dra stoppnålen genom det hopfiltrade materialet.

Konsulinnan kom själv fram med ett nytt par åt mig, så fru Anderson måtte varit försvunnen redan.

— Men för den som skrivit en bok är det kanske ingenting att stoppa strumpor, sade hon.

Min högra arm värkte nu så pass mycket, att jag nog var lite syrlig i tonen, då jag svarade att jag inte hade något emot att intendenten sysselsatte Broköpings kvinnovärld med strumpstoppning, fast jag tyckte det varit ännu bättre om man också haft någon användning för vårt omdöme och vårt förstånd.

— Men det måtte väl förekomma! sade konsulinnan.

— Till exempel var?

Konsulinnan fann sig inte, hon såg hjälplöst på sin dotter.

— Har mamma glömt att mamma har en sonhustru i utrymningskommittén? frågade fru Sjönäs. Du Brita kan väl berätta vad du gör?

— Ja, jag förbereder utrymning av mödrar och barn och gamla och skaffar inkvartering i landsorten, sade Brita. Vi kan omöjligt ha dem kvar i en regementsstad med flygförläggning om det skulle bli allvar.

Medan par efter par lades i korgen, kommenterades den där upplysningen om riskerna av att ha ett regemente i staden. Men det gjordes viskande, ty det var ju konsul Riche som genomdrivit att vi fått regementet hit, och aldrig hade man hört talas om annat än fördelar då. Doktorinnan Pilström som skulle evakueras som åldring nästa år, förrådde viskande en djup hemlighet. Eftersom tyskar och ryssar troligen prickat in kasernen, var allt förberett för en snabb utrymning. Regementet skulle inhysas i vårdhemmet, på blind-

skolan och dövstumsanstalten, så snart man fått alla interner i säkerhet.

När konsulinnan föreslog en paus och bad alla komma upp i hennes våning på buljong och pastejer, reste sig stopperskorna hastigt, sträckte på sina trötta ryggar och troppade ut.

— Vi går inte med, för jag känner till Anna Graffmans buljongtärningar och hennes pastejer, viskade doktorinnan.

— Det är som om det vore en begravning, undrar om hon bett dit en präst? sade fröken Karlson utan hand. För resten kan jag inte låta mig bjudas när jag kasserat strumporna.

Jag gick till fönstret och rullade upp mörkläggningsgardinen. Månen sken in, jag släckte ljuset som gjorde ont i ögonen.

— Gå du, sa fru Sjönäs till sin svägerska, jag måste tala ett ord med fru Anderson. Mammas hembiträde vill inte röra min barntvätt.

Då jag vände mig om, satt fru Anderson mitt i månskenet och spann.

II

När fru Roskull senare på kvällen sade adjö utanför min dörr, såg hon allvarligt på mig med sina kloka gröna ögon och frågade om jag tänkt ut allting på förhand och så tvungit oss andra att se fru Anderson förvandlad till Spinnerskan. Jag svarade att det var nog

riktigt, men att jag för länge sen slutat upp att vänta.

Sedan satt jag i mitt skrivrum där jag inte skrivit något på så länge, och såg hur månstrimman vandrade som en visare över golvets urtavla, medan jag gick igenom allt som hänt, minut för minut, ord för ord. När månen försvann, tände jag lampan och tog pennan för att teckna upp det. Att fatta pennan låter så enkelt, men för mig hade det varit nästan en omöjlighet under ett helt år. Nu ville handen och nu ville pennan. När morgontidningen kom, var jag färdig.

*

Vi sex som stannat kvar i rummet såg tysta på fru Anderson, på hennes spinnrock och silvertråden som gled mellan hennes händer.

— Tänk att just fru Anderson såg Jesus Kristus i går, sade fru Roskull.

— Det var bara kyrkoherden som mamma trodde. Aldrig har jag sett någon syn, och det har nog inte fru Anderson heller! Medge det!

Fru Sjönäs hade vädjat till fru Anderson utan resultat. Hon var helt upptagen av att hålla hjulet i gång och fylla sin spole.

— Det är väl inte alldeles omöjligt ändå för fru Andersons del, sade jag. Under förrra kriget var det ett helt regemente som såg Kristus vandra över slagfältet vid Ypern i en herdes gestalt.

Fru Roskull visste att det var sant genom en som

själv sett synen. När de få överlevande av regementet i djupaste förtvivlan samlade hop sina döda kamrater, kom Han för att trösta dem.

Fru Sjönäs vidhöll envist att ett vittnesbörd av män i delirium av sorg var inte att fästa sig vid. Fru Roskull blev häftig och sa att fru Sjönäs behövde inte riskera någon syn, hon som inte var i djup förtvivlan utan nöjd med sitt orörda hem och sin värdeskapande millionrullning. Och medan hon sade så, blev vi alla utom fru Sjönäs medvetna om att fru Anderson var en syn.

Hennes ärriga ansikte såg nu ut som ett slagfält med märken efter klackar och granater. Hennes ögon var alldeles blanka, outgrundliga och bottenlösa, månljuset reflekterades i dem.

— Vad har fru Anderson gjort med sig? frågade fru Sjönäs. Hon ser absolut antedeluviansk ut.

— Jag fanns till långt före syndafloden, upplyste fru Anderson och flyttade sin silvertråd till nästa krok på vingen.

— Hon förstår minsann utländska språk, har hon sett bättre dagar? undrade fru Sjönäs generad.

— Ja jag har nog sett bättre dagar, svarade fru Anderson. Men att jag förstår alla språk, det beror på att det var jag som bildade dem. Just nu heter jag Aina Anderson, men ett av mina namn var Vak, ordet.

Och nu först gick sanningen upp för mig, Aurore Carmin.

— Är du möjligen också Nintud som räddade så många människor ur syndafloden du så väl som Noak?

Hon svepte med blicken över fem förstummade frun-

timmer och stannade vid mig, den sjätte, som frågade så dumt.

— Nån Noak såg jag inte till, men visst hade jag förbarmande med alla dem jag givit liv, och så många som bad mig räddade jag, Aina Anderson.

Och nu är det ingen som ber dig mer?

— Nej, eftersom de inte vet att de är i nöd, så. Du är den första som minns ett av mina namn och en av mina gärningar. Vad trodde du att det hade blivit av mig?

— Jag trodde du var död.

— Men i så fall vore ni ju alla döda. Nej jag sov, jag ville vila mig för jag hade arbetat och sjungit och spunnit så länge. Jag trodde att jag hade lärt upp världens mödrar så väl, att de borde ha rett sig utan mig några hundratusen år.

— Det var ett förfärligt misstag.

— Jag började förstå det, sade fru Anderson, när jag vandrat omkring på jorden en tid och inte kunde upptäcka mina döttrar på deras platser vid världens rådslag och beslut. Jag trodde de dragit sig tillbaka för att straffa sina söner. Jag kunde inte förstå hur sönerna kunnat vara så vanartiga, att de förtörnat sina mödrar till den grad att de lämnade dem att klara sig själva. Det vet ni ju att de inte kan, sade jag till en kvinna, som kom med en pojke vid var hand. Men hon gick rakt fram till polisen och han försökte ta hand om mig, om mig som alla lyssnat till en gång, som alla väntade på innan de vågade företa något av vikt. Och då, i det ögonblicket förstod jag att mina döttrar inte alls var förtörnade utan angelägna att göra sig nyttiga och stå väl hos

polisen. Då var mitt mått rågat, mitt hjärta kunde inte rymma mera sorg. Min skuldkänsla höll på att döda mig, men i samma stund reste jag mig igen. Jag beslöt att på nytt lära mina döttrar hur man fostrar söner.

— Jag har gissat mig till mina söners minsta önskan, och det har visat sig vara mycket bra, sade doktorinnan eftertryckligt. Hon tänkte inte låta omskola sig av fru Anderson, även om hon var en vision.

— Har du nånsin tagit reda på vad deras högsta önskan är?

— Ja att slippa vår inblandning, sade doktorinnan. Mina söner vördar mig som mor, men de kan ju inte hjälpa att de vet bäst.

— Jag borde ha gissat att doktorinnan var mor åt underläkarn på förlossningsavdelningen, sade fru Sjönäs. Han ville slippa all inblandning av mig, då jag fick min pojke. Men den doktorn tror jag verkligen är en exempellös erfarenhet, som vi inte ska döma männen efter.

— Fråga kvinnorna i alla fem världsdelarna om deras söner tål inblandning i krigets affärer, sade jag, eller fråga fru Anderson som är deras språkrör.

— Förlåt att jag glömde fru Anderson! sade hon. Nå fru Anderson som har sådant tillfälle att göra jämförelser, har vi någonsin förr haft kvinnor i statstjänst.

— Alla mina döttrar har förlorat minnet, sade fru Anderson. Och det var som om vi kunnat se henne endast med minnets hjälp, ty hon började blekna bort för våra ögon och flyta ihop med månskenet. Hennes röst kom fjärran från, då hon sade: Ingen av de onda

drömmarna som väckte mig var så hemska som verkligheten.

— Försvinn inte, tala om vad du drömde, bad jag ivrigt.

— Att världsäggets skal sprang i bitar, att haven torkade ut, att solen stod stilla och nekade att sjunka i nattens famn.

— Det var därför som vi jämt fryser och är utan medelpunkt och driver med opinionen alltefter som den blåser. Går fru Anderson?

— Om fru Anderson tänker gå upp i våningen till de andra, så tag spinnrocken med, sade fru Sjönäs. Hon vidhöll sin hållning med stor konsekvens.

— Jag är där uppe nu, sade fru Anderson. Konsulinnan försöker spinna men tråden går av och hon medger att jag kan något som hon inte kan, vilket är en början. Ja var inte förvånade, det begriper ni väl, att om jag skall uträtta något, måste jag vara överallt på en gång. Jag viskar med kvinnorna i köerna, i ammunitionsfabrikerna, i folkköken, på sjukhusen och i daghemmen och på kyrkogårdarna.

I ett skyddsrum sitter just nu en rent förstenad kvinna, hon är klädd i en röd skarf. En annan i blommig klänning kommer och sätter sig bredvid henne. Hon med den röda skarfen tänker, att du sitter förstås där och tycker du är fin, men jag jag bär min röda skarf på order för att inte sänka stämningen i landet med min änkesorg. Du skulle veta du, att jag helst ville hölja mig i svart och gå ut och sänka stämningen i landet. Den andra, det är jag, säger: kom så börjar vi genast med att säga precis som det är. Innan flyglarmet

är över, vet vi att alla kvinnor i skyddsrummet tycker likadant.

Vi vandrar till ett mödramöte som är inkallat för att avlåta en tacksamhetsskrivelse till staten för att den tar hand om barnen så att vi är fria till att svarva granater. Vi skriver i stället att barnen är våra barn och inte statens, för det var vår innersta tanke.

Det var när vi sex hörde detta som vi alla började avslöja våra innersta tankar.

— Jag har alltid tyckt att man klarar sig bäst ensam utan andra kvinnors hjälp, sade doktorinnan. När jag blev avskedad från Graffmans tog jag revansch alldeles själv.

— Om hela kvinnorörelsen bjudit till med protestskrivelser, kunde den inte ha skaffat henne en sådan hämnd, sade fröken Melander stolt. Men det är inte alla som är så duktiga som du, Selma.

— Nej, det förstås, men därför borde jag kanske ha varnat Anna Graffman i stället för att sätta fast henne på hennes korv, sade doktorinnan och borrade sorgset sin dubbelhaka i den vita spetsfichyn. Jag hade alldeles rätt, men man kan ju ångra sig för det.

— Jag har varit så högfärdig över att jag startade världsdepression efter förra kriget alldeles själv, sade fröken Melander, för det sa bankdirektörn att jag gjorde, men egentligen var det ju bara av feghet, jag kom att göra det.

— Då var det fröken Melander som ruinerade mig, sade fru Roskull utan att ändra en min.

— Ja jag har nog mångas ruin på mitt samvete för att jag bar mig så fegt åt som suppleant, sade fröken

Melander. Men om jag nu kunde, skulle jag bli världsrevisor, för kontroll det behöver karlarna, det har fru Anderson så rätt i. Förlåt mig är fru Roskull snäll.

— Ack jag har själv varit så feg att jag förlorat min självaktning för alltid, svarade hon. Pengar går och kommer, men sin självaktning får man inte igen. Det var jag som ledsagade Joan Richardson till en hedersfrukost, and cheered and cheered her, och några dar efter marscherade jag i en krigsdemonstration förbi hennes fönster. Det gjorde jag bara av feghet, fröken. Det var därför jag inte ville tänka och därför som jag avskyr fröken Carmin.

— Om ni vill veta min innersta tanke, sade jag, så avskyr jag mig själv. Jag borde nog inte vara kvar här, jag är en människa utan hopp och jag tror att jag sprider smittan till er allesammans.

Jag reste mig för att gå, men den som röt och satte mig på plats, det var fröken Karlson utan hand.

— Fröken är så god och börjar hoppas igen, när fru Anderson gör det, och jag efter allt vi gått igenom. Jag har vatt så arg för att jag skulle behöva förlora min hand för att påskynda den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Den gången var det andra som bråkade med mig, nu tänker jag bråka själv. Men jag vill ha sällskap. Fröken skulle skämmas att dra sig undan.

— Hon skäms ju redan, sade fru Anderson och såg på mig eller genom mig med sina blanka ögon. Du Signe, vi får ha tålamod med henne.

— Nej, ha inte tålamod med mig, sade jag. Världen går under av det fördömda tålamodet.

— Då kan du inte skilja på slöhet och tålamod, sade

fru Anderson. Tålamod har herden som för moderfåren långsamt fram. Och tålamod har den kärlek som aldrig begår självmord av besvikelse. Så fröken Carmin ska ha tålamod och sticka om tröjan åt honom, för han längtar visst efter värme och kärlek och trygghet hos fröken.

— Han handlar som det vore tvärtom.

— Det gör de numera, sade fru Anderson, men det betyder ingenting.

Detta var för mig det avgörande ögonblicket. Om hon hade rätt, då blev det mening i min tillvaro, då blev det mening med fröken Karlsons uppstudsighet och spinnerskans spånad.

— Du med din drottningmantel i lumpor och dina söndergråtna ögon, tror du själv på vad du säger? frågade jag. Ja förlåt jag tänkte bara på att du vaknade upp ur dina onda drömmar mitt i vår förtvivlans tid.

— Det är en mycket viktig tid, sade hon. Ur förtvivlan kommer antingen död eller uppståndelse och seger. Det är därför jag har mera hopp och tro nu, än när jag var åtlydd av alla och motsagd av ingen.

— Jag minns svagt vad tro och hopp var från förr i världen, sade jag.

— Känn efter, sade fru Roskull, om de inte kommit tillbaka?

Då märkte jag hur vanmakten lämnade min högra arm.

— Nu förstår jag att vi har nått bottenläget, sade jag överdådigt.

— Bottenläget! Fru Sjönäs stönade och tog sig om huvudet.

Men spinnerskan tog foten från trampan, lade fingret på en av hjulets ekrar och förde den sakta neråt. — Inte än, sade hon. En liten bit har vi kvar att gå utför innan tidens hjul svänger och för våra värden tillbaka igen.

— Gå utför! kved fru Sjönäs, hon säger: gå utför! Vi går ju framåt.

— Tala om varför ni tycker det, bad jag och brydde mig plötsligt inte om vad någon annan hade att säga.

— Det vet jag inte om jag vill, svarade hon. Ni tror allihop att jag åkt så bekvämt som på en rulltrappa upp till min plats på Statskontoret. Men det är fel, för jag har skapat min karriär alldeles själv, trots pappas och mammas motstånd. Och jag är stolt över den, och det är min man också vad det angår.

— Men ingen av oss förmenar er det, sade jag.

— Det tror jag visst att ni gör.

— Nej, men vi förstår bara inte att ni kan vara nöjd med det.

— Jaha, jag vet vad fröken tycker: hon har det bra på alla vis och ett säkert ställe att stoppa undan sin pojke, och sen tänker hon inte längre.

— Men jag vet att du kommer att tänka längre, sade spinnerskan.

— Fru Anderson kan dra åt skogen och låta mig vara i fred.

Spinnerskan tog den rundade spolen från tenen och lade den i den unga opponentens hand.

— Nu ska jag gå och ta reda på den där barntvätten, sade hon.

Spolen låg och glittrade i den unga moderns dar-

Hallin. 20/12-49
58

rande hand. Jag gladde mig åt att det var hon som fått den.

— Säg mig först vem fru Anderson är, sade hon och tog sig åt hjärtat med den andra handen.

Fru Andersons röst svarade:

— Jag är det själv du ännu ej har mött, ditt inre och evärdeliga jag.

— Det själv jag ännu ej har mött . . .

Ett moln skymde månen. Våra blickar hade hängt vid silverspolen, nu sökte de spinnerskan.

Hennes plats var tom. Ingen var där. Och ändå var någon där.

INNEHÅLL

Den första kvinnan 5

Det hemlighetsfulla kuvertet 47

Ann Mari och Marianne 69

De blå silkesstrumporna 85

Den odödliga gärningen 103

Fikonen 117

Flickan utan hand 129

Cirkeln 141

Den andra nyckeln 157

Drottningen 171

Världshistoria 195

Gamla vänner 203

Spinnerskan 219

Slutnovellen "Spinnerskan" är opublicerad. "Det hemlighetsfulla kuvertet" och "Gamla vänner" har varit publicerade i tidskrifter. "Den första kvinnan" och "De blå silkesstrumporna" är hämtade ur NYCKELKNIPPAN (1928), "Världshistoria'" ur MANNEN OCH KÖRSBÄREN (1914). De övriga novellerna ur DEN ODÖDLIGA GÄRNINGEN (1921). Alla samlingarna utgångna från förlaget.

ELIN WÄGNERS

arbeten:

FRÅN DET JORDISKA MUSEET
NORRTULLSLIGAN
PENNSKAFTET
HELGA WISBECK
MANNEN OCH KÖRSBÄREN
CAMILLAS ÄKTENSKAP
SLÄKTEN JERNEPLOOGS FRAMGÅNG
ÅSA-HANNA
KVARTERET ORON
DEN BEFRIADE KÄRLEKEN
DEN FÖRÖDDA VINGÅRDEN
NYCKELKNIPPAN
DEN NAMNLÖSA
FRÅN SEINE, RHEN OCH RUHR
SILVERFORSEN
NATTEN TILL SÖNDAG
DE FEM PÄRLORNA
DEN ODÖDLIGA GÄRNINGEN
SVALORNA FLYGA HÖGT
KORPUNGEN OCH JAG
GAMMALRÖDJA
DIALOGEN FORTSÄTTER
MANNEN VID MIN SIDA
VÄNDKORSET
GENOMSKÅDAD
HEMLIGHETSFULL
VÄCKARKLOCKA
SELMA LAGERLÖF I
SELMA LAGERLÖF II
VINDEN VÄNDE BLADEN

Pris 7: 25, inb. 10: 50

SPINNERSKAN

ELIN WÄGNER har i Spinnerskan på ett originellt och verkningsfullt sätt fullföljt den tanke hon länge umgåtts med — att i *en* volym samla ett urval av sina noveller kring kvinnans problem. Vi återfinner den kämpande idealismen i "Den första kvinnan", den underfundiga dialogen i "Drottningen", den romantiska atmosfären i "Cirkeln", vilken liksom den humoristiska "De blå strumporna" genom tidsperspektivet fått en ökad charm av "anno dazumal". En hel kavalkad av levande och varmhjärtade kvinnor drar förbi, som med slagfärdighet, humor, trofasthet mot målet och brinnande sanningslidelse kämpar för sina ideal.

Spinnerskan bygger i huvudsak på äldre material men tack vare den nyskrivna, sammanfattande slutnovellen, som skänkt boken dess djupt meningsfyllda titel har detta fått ett vidare perspektiv. I en beredskapsstämning, som alltjämt är aktuell, återfinner vi i denna berättelse, jämte nya bekantskaper, gamla vänner från det föregående som Aurore Carmin från "Den odödliga gärningen", doktorinnan Pilström född Hörberg från "Fikonen", fröken Karlson utan hand — rappt diskuterande brännande problem. Allas uppmärksamhet samlas slutligen kring spinnerskans universella gestalt, när hon i sin monolog efterlyser sina döttrar på deras platser vid världens rådslag och ger oss en syntes av den levande och djupa syn på kvinnans uppgift, som möter oss hos en av hennes främsta svenska skildrare.

BONNIERS

Pris 7: 25, inb. 10: 50

VASASTADENS
Bokbinderi
GÖTEBORG

6000241105
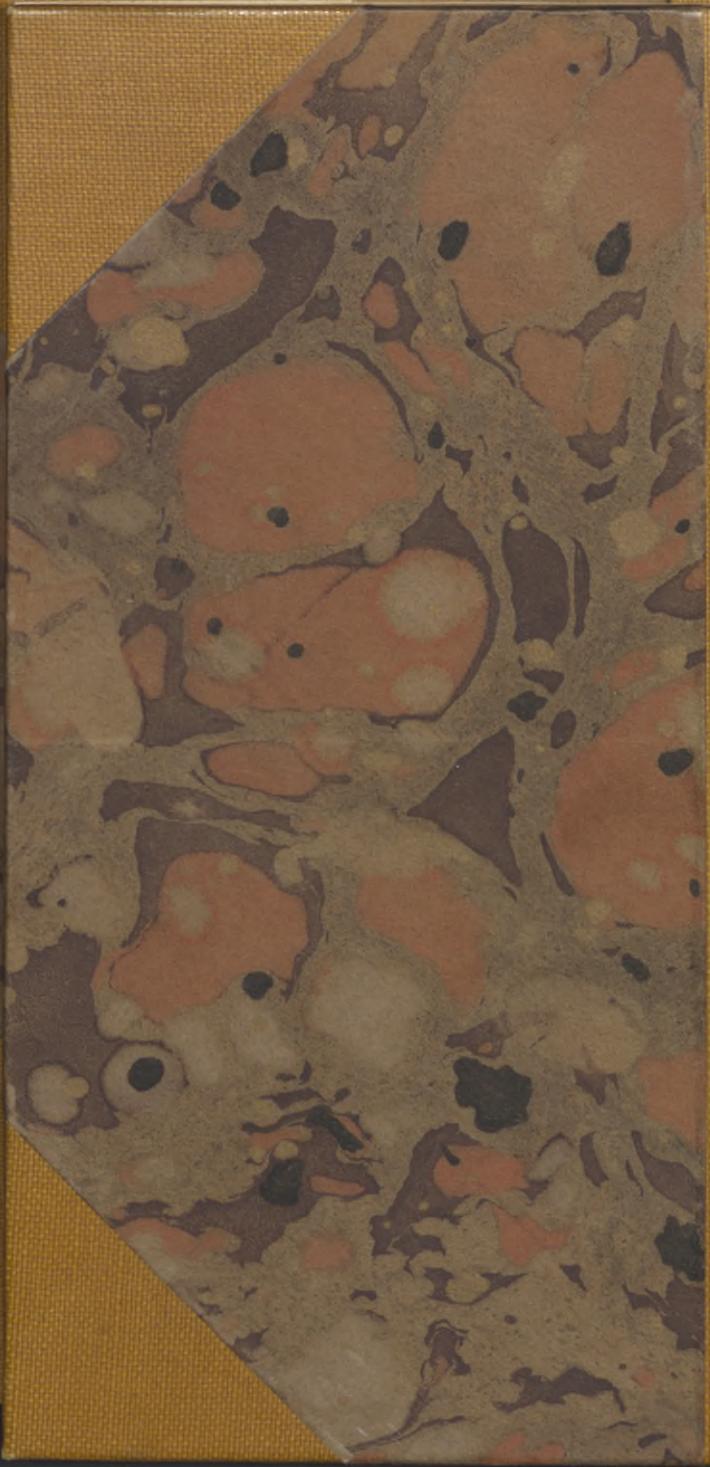
Göteborgs universitetsbibliotek